तत्त्वबिन्दु ग्रन्थः

किंचिल्लेख्योद्देश.

आर्यावर्तमां आजथी २४३६ वर्ष उपर चोवीशमा तीर्थंकर श्री वर्धमानप्रभु (महावीरप्रभु) विचरता हता. तत्समयमां अनेक भव्यजीवो सर्वज्ञ प्रभुनां वचनो सांभळी कृतार्थ थता हता. हालमां श्रीवीरप्रभुना वचनोनो समावेश मोटा भागे पिस्तालीश आगममां तथा पूर्वाचार्यो रचित ग्रंथोमां थायछे. श्रीवीरप्रभुना समयमां पदार्थोनुं स्वरूप जेवुं उपदेशातुं हतुं तेवुं स्वरूप हाल पण तेमना सिद्धान्तो वांचतां समजायछे. हालमां विद्यमान जिनागमोने वांचतां वस्तुनुं यथार्थ भान थायछे. सिद्धांतोनुं मनन, स्मरण करतां ज्ञानावरणीय कर्मनो क्षयोपशम थायछे. प्रभुनी वाणीनुं अगाध स्वरूपछे. जेम जेम वांचीए छीए. मनन करीए छीए, तेम तेम तेमांथी कंइक नवुं स्वरूप समजायछे. जिनागमोनुं वाचन करतां कोइ कोइ विषय संबंधी नोंधबुक करी सर्व विषय संग्रही तेनो आ विचार बिंदुग्रंथ बनाव्योछे. सिद्धांतमां कहेलां तत्त्वोना स्वरूपनी आगळ आ ग्रंथबिंदु समानछे माटे तत्त्वबिंदु एवुं सार्थक नाम आप्युंछे.

आ तत्त्वबिंदुमां कोइ कोइ स्थळे जे जे विशेषो लखायाछे, तेमां ग्रंथोनी साक्षीओ आपवामां आवीछे. सम्मतितर्क, विशेषावश्यक

तत्त्वार्थ सूत्रवृत्ति, पन्नवणासूत्र, भगवतीसूत्र, विचारबिंदु, प्रश्नोत्तर सार्धशतक, प्रश्नचिंतामणि वगेरे ग्रंथोनी साक्षी आपवामां आवीछे.

अमदावादना प्रसिद्ध श्रावकश्राता शा. छोटालाल लक्ष्मीचंदने आ ग्रन्थना विषयो वांची संभळाव्याछे. तेथी ते आनंद पाम्याछे.

आ लखेला विषयोसंबंधी कोइने कंइ कहेवानुं होय तो रुबरु आ पत्रथी पुछी खुलासो करवो.

आ ग्रन्थमां प्रायः छद्मस्थदृष्टिथी कोइस्थळे आगमविरूद्ध लखायुं होयतो ते पंडितो सुधारशो. याअमने सिद्धांतसाक्षीपूर्वक जणाववामां आवशेतो बीजी आवृत्तिमां शुद्धि करवामां आवशे.

आ विषयो लखतां अमदावादमां झवेरीवाडा. आंबलीपोळना उपाश्रयमां विशेषावश्यक वंचातु हतुं. आठहजार श्लोकपूर्ण थया. तेथी तेमांथी केटलाक विषयो विशेषतः लख्याछे ते पुनः पुनः मनन करवा योग्यछे.

संवत १९६९ नुं चोमासुं अमदावादमां कर्युंछे त्यां विशेषावश्यक वांचवामां आवतुं हतुं. त्यारे व्याख्यानमां श्रोताओमां नगरशेठ. मोहनलाल लल्लुभाइ तथा प्रसिद्धश्रोता शा. छोटालाल लखमीचंद तथा शा. हीराचंद ककलभाइ तथा. शा. त्रिकमभाइ आलमचंदद तथा शा. हीराचंद सजाणजी तथा शा. बालाभाइ ककलभाइ, वगेरे हता. साध्वीओमां श्रवण करनार तरीके मुख्य साध्वीश्री शिवश्रीजी तथा साध्वीजी श्रीमुखश्रीजी तथा श्रीहरख-

श्रीजी वगेरे तथा श्राविका मोर्मा शेठाणी. गंगाबेन, तथा चंचळबेन तथा शेठ. लालभाइ दलपतभाइनी पुत्री माणेकबेन तथा शेठाणी. गंगाबेननी दीकरीनी पुत्री सरस्वतिबेन वगेरे हतां. श्रोतानी मंडली मुज्ञ होवाथी विशेषावश्यक वांचतां सर्वने आनंद थतो हतो. अने ते समये उपयोगी जे विषयो जणाया हता. ते लखी लीधा हता. विशेषावश्यक काशी छपायले तेथी विशेषतः अनुक्रमे सर्व विषयोनो उतारो कर्यो नथी. कोइ उपयोगी विषयोने ध्यानमां आवतां अत्र दाखल कर्याछे. तेमां जे कंइ जिनाज्ञा विरुद्ध होय तो सज्जनो सुधारशो. ग्रंथनी शुद्धि करशो. प्रसंग हशे तो तत्त्वबिंदुनो द्वितीयभाग प्रसंगे लखाशे तो छपाववामां आवशे.

आ ग्रन्थ तथा अन्य ग्रन्थो छपाववामां अमदावादना श्रावक वर्गमां अग्रगण्य प्रसिद्ध शेठ दलपतभाइ भगुभाइना पुत्र शेठ मणिभाइ दलपतभाइ, तथा शेठ जगाभाइ दलपतभाइ बी. ए. ए धनथी सारी रीते सहाय करीछे, माटे ज्ञानसेवनी उन्नति अर्थे धन व्यय करवाथी तेमने धन्यवाद घटेछे. ज्ञानना रसिया श्रावक गृहस्थो धन वगेरेथी जिनशासननी उन्नति करी प्रतिदिन लक्षादि धन्यवादोने पात्र थाओ. तेमना आत्मानी उन्नति थाओ.

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः

मुकाम. अमदावाद झवेरी वाडो.
आंबली पोळनो उपाश्रय.
सं. १९६६ मागसर शुदी ५ शुकवार.
लि. मुनि. बुद्धिसागर.

योगनिष्ठ मुनि बुद्धिसागरजी कृत ग्रन्थोनी यादी.

अने ते मळवानां ठेकाणां—

પુસ્તકનું નામ.	મળવાનું ઠેકાણું.
૧ જૈન ધર્મ અને ખ્રીસ્તિ ધર્મનો મુકાબલો.	ધી જૈન ટ્રેક્ટ સોસાઇટી-મુંબઇ.
૨-૩ શ્રી રવિસાગરજી અને શોકાવનાશક.	વડોદરા મામાની પોળ શા કેશવલાલ લાલચંદને ત્યા.
૪ ષડ્દ્રવ્ય વિચાર. ૫ વચનામૃત.	પાદરા. શા. મોહનલાલભાઇ હીમચંદ વકીલ.
૬ અધ્યાત્મ શાંતિ	શા. રતનચંદ લાધાજી કાવીઠા બોરસદ પાસે.
૭ ચિંતામણિ. ૮ કન્યાવિક્રય નિષેધ. ૯ પૂજા સંગ્રહ.	જૈનોદય બુદ્ધિસાગર સમાજ. સાણંદ.
૧૦ બુદ્ધિપ્રકાશ ગાયન સંગ્રહ.	શા. મણિલાલ વાડીલાલ સાણંદ.
૧૧ બુદ્ધિપ્રકાશ ગાયન સંગ્રહ ભાગ બીજો.	અમદાવાદ સંભવ જિનમંડલ.
૧૨ સમાધિશતક	શેઠ. જગાભાઇ દલપતભાઈ. મુ. અમદાવાદ.
૧૩ તત્વવિચાર. ૧૪ સત્યસ્વરૂપ.	જ્ઞાન પ્રસારક મંડલ. મુંબાઈ.ઝવેરી બજાર.
૧૫ આત્મ પ્રકાશ.	શા. વીરચંદ કૃષ્ણાજી. મુ. માણસા. પુના-વૈતાલપેઠ.
૧૬ ભજન સંગ્રહ ભાગ પહેલો. ૧૭ ભજન સંગ્રહ ભાગ બીજો. ૧૮ ભજન સંગ્રહ ભાગ ત્રીજો. ૧૯ ભજન સંગ્રહ ભાગ ચોથો. ૨૦ અધ્યાત્મજ્ઞાન વ્યાખ્યાનમાળા.	અમદાવાદ. જૈન બોર્ડીંગ નાગોરીસરાહ.

૨૧ આત્મપ્રદીપ. ૨૨ અધ્યાત્મગીતા. ૨૩ આત્મસ્વરૂપ. ૨૪ અનુભવ પચ્ચીશી. ૨૫ પરમાત્મ દર્શન. ૨૬ પરમાત્મ જ્યોતિ. ૨૭ ગુરૂબોધ.	અમદાવાદ જૈનશ્વેતાંબર બોર્ડીંગ નાગોરીશરાહ.
૨૮ પ્રાચીન ન્યાયગ્રંથ ઉદ્ધાર. સંસ્કૃત સ્યાદ્વાદ મુક્તાવલી.	ઝવેરી ભોગીલાલ તારાચંદ. અમદાવાદ ઘેરીવાડાનીપોળ
૨૯ તત્વબિંદુ (યાને સંક્ષિપ્ત સિદ્ધાંત રત્ન.	જૈન બોર્ડીંગ નાગોરીશરાહ અમદાવાદ.

૩૦ ચેતનશક્તિ ગ્રન્થ-(ભજન સંગ્રહ ત્રીજા ભાગમાં)

૩૧ વર્તમાનકાલ સુધારો-(ભ. ત્રીજા ભાગમાં)

૩૨ પરબ્રહ્મ નિરાકરણ-(ભજન સં. ૪ ચોથામાં)

૩૩ અધ્યાત્મ વચનામૃત ગ્રન્થ (ભજન સંગ્રહ ભાગ ચોથો)

નહીં છપાવેલા ગ્રંથોની યાદી.

૩૪ તત્વ પરીક્ષા વિચાર

૩૫ ધ્યાન વિચાર

૩૬ સુખસાગર

૩૭ ગુરૂમાહાત્મ્ય.

૩૮ શ્રીમંત સરકારગાયકવાડ સયાજીરાવની આગળ આપેલું ભાષણ

૩૯ પત્ર સદુપદેશ.

योगनिष्ठमुनिबुद्धिसागरेण.

॥ तत्त्वबिन्दुग्रन्थः प्रारभ्यते ॥

प्रणिपत्य परात्मानं, वर्धदेवं गुरुं गिरं ॥
शास्त्रोदधेः समुद्धृत्य, तत्त्वबिन्दु र्विरच्यते ॥१॥

१ पृथ्वीकाय, अप्काय, तेउकाय, वायुकाय ए चार स्कंधना स्थानक ३५० जाणवां.

३५० ने पांचवर्णे गुणवा. जे सत्तरसो आवे तेने बेगंधथी गुणवो. फेर पांचरसथी गुणाकार करवो. फेर आठ स्पर्शथी गुणाकार करवो. अने फेर पांच संस्थानथी गणवा. ते सर्व गणतां सातलाख योनि थाय.

प्रत्येक वनस्पतिना ५०० स्थानक. साधारण वनस्पतिकायना ७०० स्थानक.

बेइंद्रिय, तेइंद्रिय, चउरिंद्रिय स्थानक १०० स्कंधनां जाणवां. देवता, नारकी, तिर्यंचपंचेंद्रिय स्कंधनां स्थानक २०० जाणवां. मनुष्य योनि चउदलाखनां उत्पत्ति स्थानक ७०० जाणवां.

२ जेनो वर्ण, गंध, रस, अने स्पर्श एक होय तेनी एक योनि जाणवी.

३ जीव, अजीव, पुण्य, पाप, आश्रव, संवर, निर्जरा, बंध, मोक्ष, धर्म, अधर्म, हेय, ज्ञेय, उपादेय, निश्चय, व्यवहार, उत्सर्ग, अपवाद, आश्रव, परिश्रव, अतिचार, अनाचार, अतिक्रम, व्यतिक्रम, इत्यादि, सांभळ्याविना शास्त्ररहस्य समजाय नहि.

४ सुस्थान, सुग्राम, सुजाति, सुभ्रात, सुतात, सुमाता, सुकुल, सुबल, सुस्त्री, सुपुत्र, सुपात्र, सुदान, सुमान, सुरूप, सुविद्या, सुदेव, सुगुरु, सुधर्म, सुदेशादिनीयोगवाइ, पुण्यविना प्राप्त थती नथी.

५ सुमति, शीलवंत, संतोषी, सत्संगी, स्वजनसाचाबोला, सत्पुरुष, सुलक्षणा, सुलज्जावंत, गंभीर, गुणवंत, गुणज्ञ, एवा गुणवंत पुरुषनी संगति करतां धर्म पामी शकाय.

६ चोर, छलग्राही, अधर्मी, अधम, अविनेय, अधिकबोलो, अनाचारी, अन्यायी, अधीर, अधुरा, कुलक्षणा, कुबोला, कुपात्र, कुशील, दुराग्रही, कुलखंपण, तुच्छमतिवाळा जीवोनी संगति करवी नहि.

७ सद्गुरुना उपदेशथी, तथा अभ्यासथी, तथा वैरा
धर्मरत्न पामी शके.

८ सूत्राभ्यास, अर्थाभ्यास, वस्तुअभ्यास तथा अनुभ
ए चार प्रकारनो अभ्यास करतां धर्मवस्तुनी प्राप्ति था

९ हिंसाथी पाप थायछे, षट्कायने हणवाना परिणाम
अने पाप ए बे प्राप्त थायछे. अने ते पाप उदयमां आवे
असाता, आकुलता, उद्वेगता, अस्थिरता उत्पन्न थायछे.

१० दर्शनमोहनीय क्षयोपशमथी धर्म थायछे, तथा चारित्रमोहनीय
उदयथी पुन्य पाप थायछे, अविरतिनो उदय मंद थाय त
क्षयोपशम थाय त्यारे विरतिनो उदय थाय. अने विरति
उदय थाय त्यारे षट्काय जीव उपर दयाना परिणाम उपजे
तेथी पुन्य थाय, अने अविरतिना तीव्र उदये पाप नीपजे
तेमां एटलुं विशेष के चारित्र मोहनीयनो उदय मंद होय त्या
पुन्य, अने चारित्र मोहनीय उदय तीव्र होय त्यारे पाप नीपजे.
अने दर्शनमोहनीयना क्षयोपशमथी धर्म होय. तथा तेना क्षायिक
भावथी धर्म होय.

११ ज्यां मिथ्यात्वनी पुष्टि न थाय. अने स्याद्वादमार्ग विरुद्ध भाषण थाय नहीं. अने आत्मस्वरूप उपादेयरूपे प्ररूपवामां आवे. अने शुभक्रियानो आदर बतावे अने शुभक्रियाना फलनी वांछा न करावे, तिरस्कार बतावे, तेम अशुभक्रियानो तिरस्कार बतावे, अशुभक्रियानां फल दुर्गति आदि बतावे, इत्यादि आगमोक्तप्ररूपणाने देशना समजवी, पुण्यक्रिया सेववी पण तेना फलनी वांछा न करवी. तेनुं रहस्य एम समजवुं के पुण्य क्रिया शुभ व्यापारे शुभयोगथी नहि आदरे तो मार्ग विरुद्धता थाय, परंपराए पण वीतराग मार्गे जोडाय नहि, अने जो पुण्यना फलनी वांछा करे.तो निदानरूप मिथ्यात्व मणमे, माटे पुण्य फल वांछा रहित शुभ क्रिया करवी.

१२ जीवने थतो खेद निवारवा अर्थे पूर्वबंधकर्म संभारीए ते आ प्रमाणे–जेवां जीवे कर्म बांध्यांछे तेवां उदये आवेछे, ते मध्ये केटलांक कर्म प्रदेशे वेदीने खरवेछे, केटलांक निकाचित कर्म बांध्याछे ते विपाके जीव वेदीने खरवेछे, पण ज्ञानी आत्मा कर्म भोगवतां उदय निष्फल करे. आलोवे, निंदे, पश्चाताप करे. त्यारे अल्पबंध थाय, अने बहुनिर्जरा थाय, माटे ज्ञानी जीव समभावे कर्म वेदी उदय निष्फल करेछे. उपयोगे आत्मस्वरूप विचारे त्यारे अल्पकर्म बंध थाय.

१३–उववाइ सूत्रमां चार प्रकारनी धर्मकथा कहीछे.

१ आक्षेपिनी. २ विक्षेपिनी. ३ निर्वेदिनी. ४ संवेदिनी.

१ तत्त्वमार्गमां जोडावे ते आक्षेपिनी.

२ मिथ्यात्वमार्गथी निवर्तावे ते विक्षेपिनी.

३ मोक्षाभिलाष उपजावे ते निर्वेदिनी.

४ वैराग्यभाव उपजावे ते संवेदिनी धर्मकथा जाणवी.

१४–केवलीप्रभुने क्षायिक नवलब्धि ते नवनिधि जाणवी, तथा पंचेन्द्रिय अने चार कषाय निवर्तावावाथी नव निधि मुनिराजने जाणवी.

१५–चक्षु इन्द्रियनो विकार नष्ट थतां हृदयज्ञान चक्षु निर्मल थाय, श्रोतेंद्रियनो विकार मटे त्यारे जिनवचन श्रवणप्रीति प्रतीतिरूप थाय, जिव्हा इन्द्रियविकार नष्ट थतां आत्मिक अनुभवरस स्वाद पामे. नासिकानो विकार मटतां आत्मगुणनी सुवासना पामे, स्पर्शेन्द्रियनो विकार नष्ट थतां आत्मप्रदेशना स्वभावरूप स्पर्शन थाय, क्रोध नष्ट थतां समता प्रगटे, मान नष्ट थतां मार्दवगुण प्रगटे, माया जतां आर्जवगुण प्रगटे, लोभ जतां संतोष गुण प्रगटे.

४ चोथो वस्तुधर्म. वस्तुस्वरूपे वस्तुधर्म पामतां स्वरूपाचरण स्थिरता तथा समकित पामे, परमात्मस्वरूप थाय.

ए चार भेदमांथी एक पण दुहवाय नहिं तेम प्रवर्तवुं. जे भव्य क्रियाविधि आचरतो स्वस्वरूपोपयोगमां वर्ते ते शिघ्र कर्म नष्ट करी परमात्मपद पामे.

१९–कर्म त्रिधाछे. अष्टकर्मनी वर्गणा ते द्रव्यकर्म. पांच प्रकारनां शरीरते नोकर्म जाणवां, अने रागद्वेषते भावकर्म आत्माश्रित छे. तेमां द्रव्यकर्म अने नोकर्म पौद्गलिकछे. तथा शाता अने अशाता ते द्रव्यकर्माश्रितछे तथा हर्षोल्लास ते भावकर्माश्रितछे.

२०–पंच परमेष्ठीनुं स्मरण करवाथी औदयिककर्मनुं निवारण थाय, अरिहंतादिकनुं द्रव्यथी शरण करतो जीव पापनो उदय निष्फल करे. तथा विपाकवेदन पण अल्प थाय, तथा अप्पा अरिहंमिरओ–आत्मा आत्मानुं शरण करे अर्थात् स्वस्वरूपमां परिणमेतो सर्वकर्म क्षय करे. एम आत्मशरण अने निमित्तशरणनो भेद जाणवो. अरिहंतनुं नाम स्मरतां, ध्यातां, रागद्वेष नष्ट थाय, सिद्धपद स्मरतां, ध्यातां, आत्मा अरूपिभावने पामे. तथा आचार्यपद गणतां, स्मरतां, विचारतां, ध्यातां, पंचाचार प्रवर्तन सुलभ थाय, अने भवांतरे आचार्य गणधरादिक पद पामे. तथा उपाध्यायपदनुं स्मरण करतां तथा ध्यातां शास्त्रार्थ तथा सूत्राध्यापनी सुलभता थाय, भवांतरे अध्यापन शक्ति

देशना श्रवण करवी, शुद्देवनी सेवना करवी, सुधर्मनी आराधना करवी.

२४–क्रोधमान बे द्वेषनां अंगछे, माया अने लोभ बे रागांगछे. नोकषायमां स्त्रीवेद, पुरुषवेद, अने नपुंसकवेद, ए त्रण वेद तथा हास्य तथा रति बे एम पंच रागनां अंगछे, तेमज अरति, शोक, भय, जुगुप्सा, ए चार द्वेषनां अंग जाणवां. रागद्वेष तेज मोह जाणवो.

२५–आत्मस्वभावे परिणमतां सम्यक्त्व गुण प्रगटे ॥

२६–पांच इन्द्रियना विषयरूप ते द्रव्यमन जाणवुं. व्यक्ताव्यक्त विकल्परूप भावमन जाणवुं. अपेक्षाए आ व्याख्याछे.

२७ शुद्धज्ञान उपयोगे जीव भावनिर्जरा करे, अने वैराग्यभाव उदासिनताए द्रव्यनिर्जरा करे.

२८ पुद्गलेच्छायी अज्ञाननी पुष्टि थायछे, अने मूर्च्छाथी मिथ्यात्वनी पुष्टि थायछे.

२९ आठ कर्म मध्ये मोहनीय कर्मनी अट्ठावीश प्रकृतिछे, तेमां त्रण प्रकृति सम्यक्त्व मोहनीयनी जाणवी, चारित्र मोहनीयनी पचीस प्रकृतिछे ते मध्ये तेर प्रकृति रागना घरनी अने बार प्रकृति द्वेषना घरनी जाणवी.

३० योगत्रिके उपार्ज्यां कर्म ते तप संयमादि शुभ क्रिया व्यापारे प्रवर्तनां टळेछे, तथा शुद्ध उपयोगे आत्मस्वरूपमां परिणमनां सत्ताए कर्मछे ते प्रहाये. तथा मिथ्यात्वथी बांध्यां कर्म समकितथी टळे, अविरतिनां बांध्यां कर्म विरतिथी टळे. कषायनां बांध्यां कर्म उपशमादि समता गुणथी टळे, प्रमादथी बांध्यां कर्म अप्रमाददशाए टळे. इन्द्रियविषयनां बांध्यां कर्म ते तपश्चर्याथी टळे.

३१ सर्व संयोगोनो वियोग थशे. चेतन चेती ले. परमां इष्टबुद्धि दुःखनुं मूळछे—

३८ आत्मस्वभावे जाग्या तेज जाग्याज जाणवा.

३९ जेटलो बाह्य वस्तुमां आनंद तेटलुंज पाछळथी दुः

४० चेतन हवे प्रमाद त्याग ? त्याग ? त्याग.

४१ मनुष्योना परिचयमां साधुओने अल्प आववुं तेन हितकरछे.

४२ आत्मा तारी भूल तनेज नडशे.

४३ चेती ले, मायामां शुं म्हाली रह्योछे.

४४ सदैव सद्गुरु अने सद्धर्मनी श्रद्धा परम हितकारकछे.

४५ स्वतंत्रजीवन आत्मस्वभावमां स्वाधीन जाणवुं.

४६ पारकी आशा सदा निराशा. आत्मसन्मुखताज करवा योग्यछे.

४७ कोइ जीव पाप बहु करे अने कर्म अल्प बांधे, अने कोइ जीव पाप अल्प करे अने कर्म बहु बांधे. कोइने पाप बहु अने कर्म पण बहु, कोइने पाप अने कर्म एके नहीं ए चोभंगी जाणवी.

४८ शुद्ध उपयोगे धर्म. क्रियाए कर्म, मिथ्यात्वमोहे भर्म, सम्यग् दृष्टि धर्माधिकारीछे. संकल्प विकल्पमां आत्मा परिणमेतो कर्म बंध करे. अने आत्मा निर्विकल्पभावे परिणमेतो धर्म प्रगटावी शके.

४९ चेतना बे प्रकारनीछे. १ ज्ञानचेतना बीजी अज्ञानचेतना. अज्ञानचेतनाना बे भेदछे, एककर्मचेतना बीजी कर्मफलचेतना. रागद्वेषपणे परिणमे ते कर्मचेतना जाणवी. अने उदयमां आव्यां कर्मने वेदे ते कर्मफल चेतना जाणवी. ज्ञानचेतनामां भेद नथी. ज्ञानचेतना प्रगटतां कर्मचेतना अने कर्मफल टळे. समकित पाम्या बाद ज्ञानचेतना होय, मिथ्यात्वीने अज्ञान चेतनाज होय.

५५ शरीर संबंधी बल अने अंतरंग आत्मपराक्रमते
अंतरंग आत्मानुं पराक्रम ते उदयानुसारी जाणवुं.

५६ मुनि, योगसंवर आराधतां औदयिक कर्म निवारे
योगसंवर आराधतां सर्व कर्म नष्ट करेछे.

५७ पिस्तालीश लाख योजननो सीमंत नामनो नरका
व्यक्षेत्र पिस्तालीश लाख योजननोछे. उडुक विमा
लाख योजन प्रमाणछे. सिद्धशिला पिस्तालीश
प्रमाणछे.

५८ सातमी नरकनो अप्रतिष्ठान पाथडो, तथा सर्वा
तथा जंबुद्वीप, ए चार पदार्थ लाख योजन प्रमा

अभिहिया आदि दशपदे गुणवा. तेने राग अने द्वेषे गुणवा. तेने मनः वचन अने कायाना योगथी त्रणगुणा करवा. पुनः करवुं करावयुं अने अनुमोदवुं एम त्रणे गुणीए. पुनः अतीत अनागत अने वर्तमान ए त्रणभेदे गुणी पुनः अरिहंतादिक छए गुणीए तो १८२४१२० भेद थाय.

६० धर्मक्षमा चतुर्थगुण स्थानकथी प्रगटेछे. क्षमा त्रण प्रकारनीछे. १ धर्मक्षमा २ उपकारक्षमा ३ अपकारक्षमा.

६१ उत्पातिकी बुद्धि, वैनयिकी बुद्धि, त्रीजीकार्मणकीबुद्धि, चोथी पारिणामिकी बुद्धि जाणवी.

६२ प्रत्याख्यान, कायोत्सर्ग, प्रतिक्रमण, ए त्रण आवश्यक उपर प्रीति जाणवी. चतुर्विंशतिस्तव, सामायक, अने गुरुवंदन ए त्रण आवश्यकपर भक्ति जाणवी.

६३ मतिज्ञान अने श्रुतज्ञान पश्चात् अवधिज्ञान तथा मनःपर्यवज्ञान थयाविना केवलज्ञान उपजे. मतिज्ञान, श्रुतज्ञान अने अवधिज्ञान पश्चात् मनःपर्यायज्ञान थया विना पण केवलज्ञान होय. मति

अने श्रुतज्ञान थया बाद अवधिज्ञान थया विना पण मनःपर्यवज्ञान पामी केवलज्ञान पामे. मतिज्ञान. श्रुत अवधि अने मनः पर्यव ए चार ज्ञान पामीने पण केवलज्ञान थाय.

६४ देव पंच प्रकारनाछे. १ द्रव्यदेव, २ नरदेव, ३ धर्मदेव ४ देवाधिदेव ५ भावदेव.

देवायुष्य बांध्युं ते द्रव्यदेव. चक्रवर्ति ते नरदेव जाणवा. मुनिराज धर्मदेव जाणवा. तीर्थंकर ते देवाधिदेव जाणवा. देवपणे उत्पन्न थएलाने भावदेव जाणवा.

६५ देवनी स्थीति देवताना करतां बत्रीस घणीछे. मनुष्य स्थीति पुरुष करतां सत्तावीस गणीछे.

६६ जिनकल्पी ने भवमां मुक्ति जाय नहीं, एवुं श्री कल्पभाष्य तथा प्रवचनसारोद्धारवृत्तिमांछे.

६७ वीर्याचारना छत्रीस अतिचार निशीथभाष्य तथा चुर्णीमां कह्याछे.

६८ नारकी वेदमांथी एक गाउ उंचा उछळे एवुं जीवाभिगममां कहुंछे.

६९ ग्रहस्थावासमां रहेला तीर्थंकरने साधु नमस्कार करे नहि.

७० प्रथम गुणठाणे चारगतिनुं आयुष्य बांधे. चोथे गुणठाणे देव तथा मनुष्यगतिनुं आयुष्य बांधे, पांचमे छठे तथा सातमे गुणठाणे देवायुष्य बांधे.

७१ चारगतिमां क्षायिकसमकित सद्भावछे.

७२ प्रथम गुणठाणेथी चोथे आवे. पांचमे आवे छठे आवे तथा सातमे पण आवे.

७३ अव्यवहारराशिमांथी व्यवहारराशिमां आवी पाछो अव्यवहार राशिमां जाय तो तेने उत्कृष्ट अढी पुद्गल परावर्तनकाल

व्यवहार राशिमां आवतां नथी. बादरनिगोदमां के जे वखते आवे ते वखते सित्तर कोडाकोडी सागरोपम अने पाछीनो सूक्ष्मनिगोदमां जाय.

७४ जीवथी छूटी पडेली आठकर्मनी वर्गणा छूटी रहे तो जघन्यथी अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट असंख्यात काल जाणवो. आठे कर्मवर्गणाओ पोतानुं वर्गणास्वरूप छोडी अन्यरूपे पण परिणमे.

७५ समकित ते जीवनी सत्ताए द्रव्यतत्त्वरूपेछे. तेथी परं जोरथी मिथ्यात्वपर्याय द्रव्यगुणरूपे एकत्वपणे न परिणमी शके. अने न परिणमी शके तेथी ७० सित्तर कोडाकोडी सागरोपमनी स्थिति बंधाती नथी. तेटला माटे मिथ्यात्वने पर्यायरूप परिणमेछे. अने त्यारे एक कोडाकोडी सागरोपमनी ओछी स्थिति बंधायछे. ते भाव पोताना क्षयोपशमथी उपजेछे. ज्ञानी कहे ते सत्य.

७६ १ नामथी नवतत्त्व २ गुणथी नवतत्त्व ३ लक्षणथी नवतत्त्व अने चोथुं स्वरूपे परिणामरूप नवतत्त्व जाणवां. जीवाजीवादिक नामथी नवतत्त्व जाणवां. चेतना गुणते जीवनो जाणवो. तथा वर्णादि रूपमय पंच अजीवद्रव्य जाणवा, तथा ऊर्ध्वगति इ-

७९. सम्यग्दर्शनथी द्रव्यशक्ति प्रगटे. सम्यग्ज्ञान गुणथी प्रकाश थाय. सम्यक्चारित्रे परिणाम स्थिरता वृद्धि पामे.

८० सम्यक्त्व पाम्यावाद शुद्धोपयोग होय. मिथ्यादृष्टिने अशुद्धोपयोग होय. तेमां पण मिथ्यादृष्टिने शुभक्रिया होय पण शुभउपयोग नहीं, शुभोपयोगनो शुद्धता धरनोछे. ते अनिच्छा ए होय- तथा मिथ्यात्वीने शुभक्रियारूप शुभोपयोग होय, पण निदान अभिप्राय सहित होय. ते माटे अशुभरूप कह्या. अने सम्यग्दृष्टिने शुद्धोपयोगना घरनो जे शुभोपयोग ते अनिदानरूपे कह्यो, ते माटे सम्यग्दृष्टिने शुद्ध उपयोग ते शुभ मिश्रित होय ते माटे तत्त्वसंबंदे चतुर्थगुणस्थानकथी आरंभी बारमा गुणगणा पर्यंत मिश्र उपयोग होय. तेरमा गुणठाणाथी शुद्धोपयोग पूर्णपदे होय, मिथ्यात्वीने अशुद्धोपयोग होय.

८१ अनुभव प्रत्यक्ष आत्मस्वरूप विचारतां ध्यान करतां मन वि थाम पामेछे. स्वास्वाद सुख उपजेते, ते वात अनुभव प्र त्यक्ष छे, यथा शर्करा आस्वादनथी. सहस शर्करानो अ भव प्रत्यक्ष थायछे, तेम जीवद्रव्य पण पोतानी सम्यग्दृष्टि अनुभव प्रत्यक्ष थायछे. छउमत्थाणं दंसणं पुव्वं नाणं इति त्रे उक्तं छद्मस्थ प्रथम देखे पश्चात् जाणे. दर्शननो सामान्य बोधछे, ज्ञानाकार भासे. अन्तकाल रही पश्चात् ज्ञान भडे. ज्ञाननो विशेषावबोधरूपछे, ते घणो काल रहे. प

आचरतो छतो द्रव्यकर्मरोग टाळे. तथा श्रीजी चरित्रानुवाद देशनाथी शरीर संबंधी कामभोग विषय तथा कषायथी निवर्ते, जेम जंबू स्वामी प्रमुख मुनिराजोना चरित्र श्रवणथी वैराग्यगुण प्रगटे अने तेथी नोकर्मनो रोग मिटे.

८५ धर्मश्रवण तथा धर्मशास्त्राभ्यास उद्यमनीरुचि सम्यग् दर्शनगुणनी प्राप्ति करावे. तथा तत्वातत्त्वगवेषणाबुद्धिथी सम्यग्ज्ञानगुणनी प्राप्ति थाय, तथा पंचेंद्रियना विषय तथा चार कषाय तथा पंच प्रमादनो जे त्याग तेथी चारित्रगुण प्रगटेछे. तथा आत्मस्वरूपमां लीनता तथा एकस्थिरता तथा ध्यानथी वीर्यगुण प्रगटेछे. एव चारगुण हेतु धारवा. हवे एनां शरीरमां स्थानक कहेछे. दर्शन चक्षु मध्ये. ज्ञानने हृदयमां, तथा चारित्रने चरणे, तथा वीर्यगुण उत्साहविषे होय, एम चार गुणनां स्थानक समजवां—

८६ स्वरूपहिंसा, अनुबंधहिंसा, द्रव्यहिंसा, भावहिंसा, तथा योगहिंसा, आदिहिंसाना घणा भेदछे. स्वरूपहिंसाने साधुने नदी उतरतां होयछे. जिनाज्ञाथी त्यां दोष नथी. नदी उतरतां अपतनाना सद्भावथी इरियावहिया आलोवे, तथा सम्यग्दृष्टिने देवपूजा गुरुवन्दना तथा आहार वहोरावतां इत्यादि कार्ये स्वरूप हिंसा जाणवी. पण तेथी अल्पबंध अने घणी निर्जरा थायछे माटे स्वरूप

जाणवी. तथा यज्ञ यागादिने धर्म मानीने ते कोइ मंद बुद्धि प्राणी छकायना जीवने हणे. अने तेवी हिंसाना तरतम अध्यवसाये महाकर्मबंध करे, तेथी अशुभविपाक उदयमां आवे ए अनुबंध हिंसा जाणवी. वळी एना भेद मध्ये द्रव्यहिंसा आवे तेनो किंचित् अर्थ करेछे. द्रव्यहिंसा अनुपयोगे होय, भावहिंसा परिणामे होय, बाह्यहिंसा तथा अंतरहिंसा एवी स्वरूप हिंसामां भळे तथा परिणामहिंसाने भावहिंसामां भळे. इत्यादिक समजी लेवुं.

८७ १ इच्छायोग, २ शास्त्रयोग ३ सामर्थ्ययोग ए त्रण योग जाणवा.

८८ क्रोध रजपुतने घणो होय, मानब्राह्मणने घणो होय. माया ते वेश्या तथा वणिकने घणी होय. भयने कायरने घणो होय.

८९. नाम जिननुं स्थानक जिव्हा इंद्रियमांहे, स्थापना जिननुं स्थानक चक्षुइंद्रियमांहे, द्रव्यजिनस्थानक मनोयोगमांहे, मनोयोगे श्रद्धानछे माटे. भावजिननुं स्थानक हृदयमां होय,

९० आहारसंज्ञाए जीव अनादिकालथी रखडतो रहेछे. भय संज्ञाथी चतुर्गतिमां कंपतो रहेछे. मैथुनसंज्ञाथी पंचेंद्रियना विषयोनी अभिलाषा करेछे, परिग्रहसंज्ञाथी पुद्गलवस्तु

-एकठी करेछे. ए चार संज्ञामांथी प्रथम संज्ञा वेदनीय कर्मना घरनीछे. अने बाकीनी त्रण संज्ञा मोहनीयकर्मना घरनीछे.

९१ लेश्या योग प्रत्ययीछे अने योगने नामकर्मप्रत्ययेछे. माटे लेश्या नामकर्ममां आवी तत्त्वकेवली जाणे.

९२ चक्रवर्तिने. चउद रत्नमांथी चक्र, खड्ग, छत्र, अने दंड ए चार रत्न आयुधशालामां उपजे. तथा मणिरत्न कांगणीरत्न अने चर्मरत्न निधिशिरगृहे नीपजे. तथा वळी पुरोहितरत्न, वार्धकी-रत्न, सेनापतिरत्न, गाथापतिरत्न, ए चार रत्न पोताना नगरमां उपजे. स्त्रीरत्न राजकुले नीपजे. तथा गजरत्न अने अश्वरत्न ए बे रत्न वैताढ्य पर्वत उपर उत्पन्न थाय, हवे नवनिधाननी उत्पत्ति करेछे. गंगानदीना कांठे नवनिधाननी नवपेटी प्रगटे. बारयोजननी ते पेटी लांबी अने बे योजननी पोहोळी, अर्धयोजननी उंची जाणवी, ते योजन आत्मांगुल प्रमाण जाणवा, ए नवनिधि मंजुषाना आकारेछे. वैडूर्यमणिरत्नमय कमाडछे. नैसर्प नामनुं प्रथम तेमां स्कंधावार नगर निवेश इत्यादि. पांडुक नामे बीजुं निधानछे त्यां बीजनी सर्व संख्याविधि. पिंगल नामे त्रीजुं निधान तेमां नरनारी हयगजनां आभरण जाणवां. चोथुं सर्वरत्न तेमां चौद जातिनां रत्नछे, पांचमुं महापद्म तेमां विविधवस्त्रछे. छठुं काल नामेछे तेमां त्रिकालज्ञाननां पुस्तकछे. सातमुं महाकाल तेमां सुवर्ण रूपुं मणिमोती प्रमु

द्रव्य अखूटछे. आठमुं माणवक तेमां सर्व युद्धनीतिछे. नवमुं शंखनामे तेमां चतुर्विध काव्य तथा तुर्यना अंग नाटक विधिनो संगीत ग्रंथछे. एकेकनिधाने एक हजार देवता अधिष्ठायकछे ते व्यंतरिक देवता जाणवा. तेनुं आयुष्य एक पल्योपमनुं जाणवुं.

९३ चौदविद्या मोटीछे. १ नभोगामिनी २ परशरीरप्रवेशिनी ३ रूपपरावर्तिनी ४ स्तंभनी ५ मोहिनी ६ स्वर्णसिद्धि ७ रजतसिद्ध ८ रससिद्ध ९ बंधथोभिनी १० शत्रुपराजयिनी ११ वशकरणी १२ भूतादिदमनी १३ सर्वसंपत्करी १४ शिवपद प्राप्तिकारिका.

९४ अनादिमिथ्यात्वी जीवने त्रीजुंगुणठाणुं पडतां न आवे ते तो प्रथमगुणठाणाथी ग्रंथी भेद करी उपशम समकित पामी चोथे आवे. तथा सादि मिथ्यात्वी समकित पामीने पडयो होय ते पाछो क्षयोपशम समकित पामे ते त्रीजे गुणठाणे आवे तेने पडतां पण आवे.

९५ कर्मनी प्रकृति सत्ताए १४८ एकशो अडतालीश मिथ्यात्व गुणठाणाथी मांडी अग्यारमा गुणठाणा सुधी होय. पण बीजे

। गुणठाणे जिननाम कर्मविना १४७ एकसो सुडतालीस
ति होय. तेनुं कारण बतावेछे. चोथेगुणठाणे सयोपशम
किलछे. ते समकितवालो जिननामकर्म बांधे ते बांधीने
ो पडे समकित वमे तो ते पहेले गुणठाणे आवे पण बीजे
। बीजे गुणठाणे नावे ते माटे मिथ्यात्वगुणठाणे सत्ताए
८ प्रकृति होय. अने सास्वादन समकित तो उपशमभाव
थायछे. अने उपशम समकित छतां जिननामकर्म न बांधे.
े गुणठाणे ज्यां सुधी उपशम समकित होय त्यां सुधी
नाम कर्म न बांधे. स्तोककालछे माटे. क्षयोपशम तथा
यिक समकित छते जिननामकर्म बांधे. क्षयोपशम समकि-
ो पडतो जिननामकर्म बंधवालो प्रथमगुणठाणे आवे पण
े बीजे गुणठाणे नावे. तथा उपशमसमकिती पडे तो
ो आवे. उपशमभावे जिननामकर्मनो बंध नथी माटे. बीजे
ते गुणठाणे सत्ताए १४७ एकसतसुडतालीस प्रकृति होय.

त प्रकृति मध्ये प्रथम चारित्रमोहनीयनी चार प्रकृति तथा
थ्यात्व तथा मिश्र ए त्रण प्रकृति बारन समानछे. एक
म्यक्त्वमोहिनी कृतरी समानछे. ए मात प्रकृति सत्तामांथी
र करे त्यारे क्षायिक समकित होय, अने ए सात प्रकृति
शमभावे त्यारे उपशम समकित होय. मिथ्यात्वादि त्रण
कृति अने अनंतानुबंधी चोकडी ए सात प्रकृतिमांहेथी जे
प्रकृतिनां दलीयां उदये आवे ते खपावे अने बाकी रहां
ो उपशम करे तेने क्षयोपशमसमकित कहेछे. क्षयोपशम
मकितवालाने मिथ्यात्वनो प्रदेश उदय होयछे पण विपा-

कोदय नथी. उपशमसमकितवाळाने प्रदेशोदय तथा विपाकोदय नथी.

९७ अनंतपरमाणु स्कंधनु प्रतिबिंब पडी शके.

९८ गुणग्राही सावकारी विनयी सेवाकारी गंभीर एवा शिष्य तथा श्रावको दुर्लभछे. गुणग्राहीनुं स्वरूप बतावेछे. गुरू पासे सूत्रसिद्धांत श्रवण करी घणी प्रशंसा करे. कीर्ति करे पण गुरूना कोइक औदयिकभावना अवगुण देखी निंदा करे नहि. खेद तथा अप्रीति धारण करे नहीं. जो खेद धारण करे तो भक्ति तथा विनयगुणथी भ्रष्टथवाय. शिष्य तथा श्रावकछे ते गुरूना गुणगवेषी होय ते कहेछे. गुरूमांहि एक उपकारनो गुण होय ते देखे पण विनय चूके नहीं. अवगुण दृष्टिमां लावे नहीं, तथा सावकारी एटले गुरूराजने अन्न पानादिक तथा वस्त्रपात्र आपवानी घणी चाहना होय तथा आपे. पोते गुरूनी साहाय्य करे.तेमां पोतानी फरजछे एम समजे.नमन अने वचने करी गुरूनुं वैयावच्च करे. तथा गुरूने शाता उपजावे. एवा श्रावक तथा शिष्य पंचमकाळे मळवा घणा दुर्लभ छे.

९९ शाता अशाता आत्माश्रितछे. अने शातावेदनीयजन्यसुख अने अशातावेदनीयजन्य दुःख ते पुद्गलाश्रितछे.

१०० जिन वचन कारण कार्य सहितछे, तथा निमित्त उपादान सहितछे, तथा द्रव्य भाव सहितछे. तथा व्यवहार निश्चय सहितछे.

१०१ बावीस परिसह मध्ये बे परिसह शीत अने वीश परिसह उष्ण छे. स्त्री परिसह अने सत्कार परिसह शीतछे. अने बाकीना उष्णछे.

१०२ उदय अने सत्ता ए बे पुद्गलाश्रितछे, बंध अने उदीरणा ए बे आत्माश्रित अपेक्षाये होय,

१०३ आठ वर्गणामांथी सर्व करतां औदारिकवर्गणामां दलीक अल्प जाणवां. तेथी वैक्रियवर्गणामां अनंतगुणां तेथी आहारकवर्गणामां अनंतघणां अने तेथी श्वासोश्वास वर्गणामां अनन्तघणां अने तेथी मनोवर्गणानां पुद्गल अनंतघणां जाणवां तेथी अनंतघणां कार्मण वर्गणामां पुद्गल जाणवां.

१०४ समये समये जीव कर्मवर्गणानुं ग्रहण करेछे. ते कर्मवर्गणा आठकर्मपणे वेंहचीने आपे. ते मध्ये कोइने थोडी आपे अने

१०६ वर्ण रस अने स्पर्श ए परमाणुपुद्गलना गुण जाणवा.

१०७ योग, कषाय, ध्यान, अने लेश्या ए चार एकठां मळे त्यारे परभवनुं आयुष्य जीव बांधे.

१०८ दरेक द्रव्यना द्रव्य क्षेत्र काल भाव अने गुण ए पंचभेद गणतां षड्द्रव्यना त्रीश भेद जाणवा.

१०९ १ महावेदना अने अल्प निर्जरा नारकीने होय, २ महावेदना अने महा निर्जरा साधुने होय, गजसुकुमालवत्–३ अल्पवेदना अने अल्प निर्जरा देवताने होय, ४ महानिर्जरा अने अल्प वेदना शैलेशीकरणकारकने होय, ए चोभंगी जाणवी.

११० साधु स्वाध्याय करेछे. तथा शुभयोगे व्रतादिकनी शुभक्रिया करेछे. तथा शुद्धोपयोगे शुद्धस्वभावे अन्तर्गत भावेकरी स्थिर थय आत्मध्यान करेछे.

१११ जिनवाणी श्रवण करतां दर्शनावरणीयकर्मनो क्षयोपशम थाय, तथा ज्ञानावरणीय कर्मना क्षयोपशमे वाणी कानमांहि समज्यामां आवे, त्यारबाद वाणी ते दर्शनमोहनीय कर्मना क्षयोपशमथी यथार्थ आत्मस्वरूप ज्ञानमां आवे. तथा जिनवाणी ध्यानमांहि आवे, ते केम तो ते कहेछे के–धर्मांतराय कर्मनो क्षयोपशम थाय त्यारे एकाग्रतारूप ध्यानमां सिद्धि करे.

११२ बकुश, कुशील, पुलाक, निर्ग्रंथ, स्नातक ए पंच प्रकारना निर्ग्रंथ जाणवा. हाल बकुश अने कुशील एम बे निर्ग्रंथछे.

११३ सम्यग्दृष्टिजीव मिथ्यात्वना उदये समकित वमीने पाछो मिथ्यात्वगुणठाणे जाय तोपण आयुष्य वर्जीने सातकर्मनी पल्योपमना असंख्यातमे भागे उणी एक कोडाकोडी सागरोपमनी स्थितिनो बंध उत्कृष्ट करे. तथा मुनिपणो पामीने पडे अने पाछो मिथ्यात्वे जाय तोपण आयुष्य वर्जी सातकर्म स्थिति बंध सागरे उणी एक कोडाकोडी सागरोपमनो उत्कृष्ट करे. तथा उपशमश्रेणिथी पडीने मिथ्यात्वे जाय तोपण आयुवर्जीने सातकर्मनी उत्कृष्टि स्थिति बांधे तो नवहजार सागरोपमे उणी एककोडाकोडी सागरोपमनो उत्कृष्टस्थिति बंध करे.

११४ विभंगज्ञानते अवधिदर्शनना पेटामांछे.

११५ जीव त्रण प्रकारनाछे. १ भव्य, २ अभव्य. ३ भव्याभव्य तेमां भव्यजीव त्रण प्रकारनाछे. १ आसन्नभव्य. २ मध्यमभव्य. ३ दुर्भव्य.

तेमां आसन्नभव्यते सौभाग्यवंत स्त्रीनी पेठे जाणवो. जेम सौभाग्यवंती स्त्री परणीने पट्मासमां गर्भ धारण करी पुत्ररूप फल पामे. तेम केटलाक जीव मोक्षरूप फल अल्पकालमां प्राप्त करे. केटलाकजीव मध्यम भव्यछे. जेम कोइ परणेली स्त्री बे वर्षे पण नजीक पुत्र प्रसवे. तेम मध्यमभव्य पण थोडा भवमां सिद्धि वरे. मेघकुमारनी पेठे, जेम परणेली स्त्रीने बहु वर्षे पुत्र प्राप्ति थाय तेम गोशालानी पेठे केटलाक जीव अनंत पडवाइनी पेरे घणाकाले सिद्धि वरशे. जेम वंध्यास्त्री घणाकाळे पण गर्भ धारण करे नहीं, तेम अभव्यजीव पण व्यवहारथी चारित्रक्रिया आदरे. नवमाग्रैवेयक सुधी जाय पण सिद्धि वरे नहीं. त्रीजा भव्याभव्य जीव छे ते भव्य सरखा पण व्यवहारराशिमां चंचा आवे नहीं. बालविधवा स्त्रीनी पेठे जेम बालविधवामां पुत्र थवानी शक्तिछे पण भर्तारना अभावे पुत्रप्राप्ति थाय नहीं तेम भव्याभव्यमां जाणवुं.

११६ भवाभिनंदी ते मिथ्यादृष्टि जीव जाणवा. बीजा पुद्गलानंदी ते चोथा पांचमा गुणठाणाना जीव जाणवा. आत्मानंदि ते मुनि जाणवा.

११७ जीव चार प्रकारना कयाछे. प्रथम सघनरात्रि समान ते भवाभिनंदी मिथ्यात्व गुणस्थानकवर्ती जीव जाणवा. जेमां जरा मात्र प्रकाश नथी. बीजा मार्गाभिमुखी मार्गानुसारी जीव ते अघनरात्रि समान जाणवा. त्रीजा, चोथा गुणठाणाथी ते बारमा गुणठाणा पर्यंतना जीव ते सघनदिन समान जाणवा. चोथा अघनदिन समान ते केवलि भगवान् जाणवा.

११८. चार प्रकारनां सामायक जाणवां. १ श्रुतसामायक, २ समकित सामायक, ३ देशविरति सामायक, ४ सर्वविरति सामायक. तेमां श्रुतसामायकनो लाभ भव्यमिथ्यात्वीने होय अभव्यने पण द्रव्यथी श्रुतनो लाभ थाय. तथा समकित सामायक ते सम्यग्दृष्टि जीवने होय. पंचम गुणठाणे देशविरति सामायकनो लाभ होय. सर्व विरति सामायकनो लाभ छठे गुणठाणे होय.

११९. दर्शननी क्षपकश्रेणि चोथागुणठाणाथी होय. अने चारित्रनी क्षपकश्रेणि आठमागुणठाणाथी आरंभी होय.

१२०. कार्मण शरीर ते नामकर्मनी प्रकृति जाणवी. नामकर्मनी वर्गणा रूपे कार्मण शरीर जाणवुं. बाकी बीजा सातकर्मनी वर्गणा ते एमां जाणवी. एम तेमनो आधाराधेय भावछे. जेम दाणानी गांठडीमां दाणा ते आधेयरूपछे अने गांठडी ते आधाररूपछे.

तेम मानवर्मनी वर्गणा ते आवेषले. अने कार्मण शरीर आ-
रहे. पांच कर्मनी वर्गणा भिन्न केवी रीते जाणवी तो ते
कहेछे. जेम केवलीभगवंतने ज्ञानादिक घातकर्मनी वर्गणा
मूलथी नाश थयेलछतां कार्मण शरीरछे. तेथी अनुमाने जणाय छे
के अन्य कर्मनी वर्गणा भिन्नछे अने कार्मण शरीर भिन्नछे.
अन्य केवली भगवंत जाणे.

१२१ कषायवडे ज्यारे आत्मा परिणमे त्यारे स्थितिबंध अने रसबंध करे अने ज्यारे केवलयोगपरिणमने आत्मा परिणमे त्यारे प्रदेश बंध अने प्रकृतिबंध होय.

१२२ उद्वेगता ते अज्ञान मिथ्यात्वना घरथी जीवने. अज्ञाता ते वेद-नीय कर्मना उदयथी जीवने. अविरतिना घरनी आकुलता चारित्रमोहनीयकर्मना उदयथी जीवनेछे.

१२३ त्रण प्रकारे पुद्गल परिणमेछे. १ विश्रसा. २ प्रयोगसा ३ मिश्रसा. तेमां प्रथम विश्रसा ते कोइ निमित्त पामी तदाकार थाय जेम इन्द्रधनुष्य तथा वादळां विगेरे तथा बीजा प्रयोगसा ते जीव व्यापार उद्यमथी बनावेल घट, पट, गृह, विगेरे जा-णवा, त्रीजा मिश्रसाते किंचित् प्रयोग तथा किंचित् स्वभा-

वथी जाणवा. जेम बद्धः पटो जीर्णः बांधेलो पट जूनो, तेमां बांधवुं ते जीवप्रयोगथी अने पटनुं जूनुं थवुं स्वभावथी छे.

१२४ पंचास्तिकायसमयसार नामना दिगंबरीय ग्रंथमां पुद्गलना छभेद बताव्या छे, १ बादर. २ बादर बादर. ३ बादर-सूक्ष्म ४ सूक्ष्मबादर ५ सूक्ष्म ६ सूक्ष्मसूक्ष्म ए छ प्रकारना पुद्गल संसारमां व्यापी रह्याछे.

१२५ ज्ञानावरणीयकर्मनो बंध दशमा गुणठाणा सुधी होय. दर्शनावरणीयकर्मनो बंध दशमा गुणठाणा सुधी होय, वेदनीय कर्मनो बंध तेरमा गुणठाणा सुधी होय, मोहनीयकर्मनो बंध नवमा गुणठाणा सुधी होय, आयुष्य कर्मनो बंध सातमा गुणठाणा सुधी होय, नामकर्मनो बंध दशमा गुणठाणा सुधी होय, गोत्रकर्मनो बंध दशमा गुणठाणा सुधी होय. अंतराय कर्मनो बंध दशमा गुणठाणा सुधी होय. ज्ञानावरणीय तथा दर्शनावरणीय तथा अंतरायकर्म ए त्रण कर्मनो उदय बारमा गुणठाणा सुधी होय. वेदनीय कर्मनो उदय चउदमा गुणठाणा सुधी होय, मोहनीयकर्मनो उदय दशमा गुणठाणा सुधी होय, आयुष्यकर्मनो उदय चउदमा गुणठाणा सुधी होय. नामकर्मनो उदय चउदमा गुणठाणा सुधी होय, गोत्रकर्मनो उदय चउदमा गुणठाणा सुधी होय. अंतरायकर्मनो उदय बारमा गुणठाणा सुधी होय. ज्ञानावरणीय तथा दर्शनावरणीय तथा

अंतरायकर्मनी उदीरणा बारमा गुणठाणा सुधी होय. वेदनीय कर्मनी उदीरणा छट्टा गुणठाणा सुधी होय, मोहनीयकर्मनी उदीरणा दशमा गुणठाणा सुधी होय, अंतरायकर्मनी उदीरणा बारमा गुणठाणा सुधी होय, आयुष्यकर्मनी उदीरणा छठा गुणठाणा सुधी होय, नामकर्म तथा गोत्रकर्मनी उदीरणा तेरमा गुणठाणा सुधी होय. मोहनीयकर्मनी सत्ता अगीयारमा गुणठाणा सुधी होय. आयुष्यनी सत्ता चउदमा गुणठाणा सुधी होय. नामकर्म तथा गोत्रकर्मनी सत्ता चउदमा गुणठाणा सुधी होय. अंतराय कर्मनी सत्ता बारमा गुणठाणा सुधी होय. ज्ञानावरणीय तथा दर्शनावरणीयकर्मनी सत्ता बारमा गुणठाणा सुधी होय, वेदनीयकर्मनी सत्ता चउदमा गुणठाणा सुधी होय.

१२६ विभंग ज्ञाननो काल जघन्यथी एक समय अने उत्कृष्ट एकत्रीश सागरोपम अधिक जाणवो.

१२७ समकित शुद्ध पामे उपयोग शुद्ध समरे. उपयोग समरे जीव समरे. अने जीव समरे योग समरे अने योग समरे परिणाम समरे अने परिणाम समरे अध्यवसाय समर्या जाणवा.

भावार्थ—काले सुपात्र दान देवुं. सम्यक्त्व विशुद्धि, अने बोधिबीजनी प्राप्ति, अने अन्त्यसमाधिमरण, अभव्यजीवो पामी शक्ता नथी.

१३२ व्यवहारराशिया जे बादरनिगोदमां अनंताछे. ते फरी कर्मनी बाहुल्यताए सूक्ष्मनिगोदगोलकमां जाय त्यां रही वली पाछा कंदादिकसाधारण वनस्पतिमां आवे एम संबंधे सूक्ष्मनिगोदना बादरनिगोदमांआवे. वली बादरना सूक्ष्ममां जाय, एमबे स्थानके आवागमन करतां जीव त्यां उत्कृष्ट रहेतो अर्द्धपुद्गलपरावर्त पर्यंत रहे. पश्चात् पृथिव्यादिक स्थानक स्पर्शतो ऊंचो आवी मनुष्य थाय, व्यवहारराशियो भव्यजीव सामग्री पामी सिद्धिवरे तथा वली एम कहुंछे के कंदमूलसाधारणमांथी जीव सूक्ष्मगोलकमां जायतो अने उत्कृष्ट काल रहे तो असंख्यात काल पर्यंत सूक्ष्म-निगोदगोलकमांहि रहे त्यांथी नीकली बादरनिगोद कंदमूलमां उत्कृष्ट सित्तर कोडाकोडी सागरोपमपर्यंत ज्यारे ज्यारे सूक्ष्म-निगोदमांथी आवे त्यारे रहे एम संबंध छे. उत्कृष्ट अर्द्धपुद्गल परावर्तपर्यंत व्यवहारराशियो जीव निगोदमां रहे.

१३३ गाथा.

चत्तारियवाराउ, चउदस पुव्वी करेइ आहारं
संसारंमि वसंतो, एगभवे दुन्निवाराउ १

जाणवा. तथा पांचमा पारिणामिकभावमां जीवत्व, अभव्यत्व तथा भव्यत्व एम त्रण भेद जाणवा. एम पंचभावना त्रेपन भेद जाणवा.

२७ मिश्रनी उत्कृष्ट स्थिति अंतर्मुहूर्तछे. भवमां उपशमसमकित पांच वार आवे. अने क्षयोपशम असंख्यातवार आवे.

२८ सम्यक्त्व पाम्या पछी बे पल्योपमथी ते नवपल्योपममां देशविरति श्रावक थाय.

२९ क्षयोपशम समकित अने उपशमनो विशेष कहेछे. उपशम समकिती मिथ्यात्वने मंदेभेकरी वेदतो नथी केमके जे उपशांत कर्मछे, तेने त्यांथी काढतो नथी. उदयमां लावतो नथी. परप्रकृतिमां परिणमावतो नथी, अने तेनुं उद्वर्तन पन करतो नथी. क्षयोपशम समकित कलुषजल जेवुंछे, उपशम समकित प्रशांतजल सरखुंछे. अने क्षायिकसमकित निर्मलशुद्धजल समान छे.

३० पोते मिथ्यात्वदृष्टिमान् छतां बीजाने बोधे तेनुं नाम दीपकसम्यक्त्व जाणवुं.

करनार, अधर्मशील आचरणवाळा, अने जे सदाकाळ पाप करता रहेछे. तेओ सूता सारा. कारण के एवा पापी जीवो सूतापका प्राणीयोने दुःख पीडा आपी शकता नथी.

१४७ जे जीवो सदाकाळ धर्म करे छे. सर्व जीवोनी दया पाळे छे. सर्व जीवोने धर्मनो उपदेश आपे छे. ते जीवो जागता सारा जाणवा.

१४८ सप्तभंगीमांनो प्रथमभंग त्रण प्रकारे छे. द्वितीयभंग त्रण प्रकारे छे. तृतीयभंग तथा चतुर्थभंग दश प्रकारे छे. पंचमना एकत्रो बीस. छठाना एकत्रो बीस अने सातमाना पण एकत्रो बीस जाणवा. सर्व मळी ४१६ भेद थया. सम्मतितर्कमां.

१४९ बे प्रकारना नय छे १ अर्थनय. २ शब्दनय. प्रथम अर्थनयना त्रण भेद. संग्रह, व्यवहार, ऋजुसूत्र. शब्दनयना त्रण भेद. शब्द, समभिरूढ, एवंभूत. एवं सम्मतितर्कहत्ती द्वितीयकांड.

१५० पर्यायना बे भेद छे. अर्थपर्याय.अने व्यंजनपर्याय.अर्थपर्यायने

कहेनारा संग्रहादि त्रण नय छे, अने व्यंजनपर्यायना शब्द, समभिरूढ, एवंभूत ए त्रण भेद छे.

१५१ सप्त भंगीनो प्रथमभंग संग्रहनयमां छे. अने विशेषग्रहण करनार व्यवहारनयमां नास्तिरूप द्वितीय भंगनो अन्तर्भाव छे. रूजुसूत्रमां त्रीजा अवक्तव्य भंगनो अन्तर्भाव छे. सम्मतितर्काभिप्रायथी अवक्तव्य त्रीजो भंग छे. रूजुसूत्रनो एक समय विषय छे. एक समयमां कोइ शब्द कहेवातो नथी. कारण के एक शब्दनुं उच्चारण करतां असंख्याता समय थाय छे. तेथी रुजुसूत्रनयनी अपेक्षाए तृतीयभंग अवक्तव्य छे. चोथी भंगीस्यात् अस्ति नास्तिनो संग्रहनय तथा व्यवहारनयमां समावेश थाय छे. चोथी भंगीमां अस्ति संग्रहनो विषय छे. अने नास्ति, व्यवहारनो विषय छे. स्यात् अस्ति च अवक्तव्यरूप पंचमभंगीनो संग्रहनय तथा रूजु सूत्रनयमां अन्तर्भाव छे. कारण के अस्ति संग्रहनयनो विषय छे. अने अवक्तव्य रुजु सूत्रनो विषय छे. छट्ठी स्यात् नास्तिच अवक्तव्य भंगीनो व्यवहार तथा रुजुसूत्र नयमां अन्तर्भाव छे. कारण के नास्त्यंश, व्यवहारनो विषय छे. अने अवक्तव्य, रुजु सूत्र नयनो विषय छे. स्यात् अस्तिनास्तिच युगपत् अवक्तव्यरूप सप्तम भंगनो संग्रह, व्यवहार, रुजु सूत्रमां अन्तर्भाव छे. आ प्रकारे सप्तभंगी अर्थनय जे संग्रह, व्यवहार, रुजु सूत्रथी भिन्न नथी. अर्थात् ते सप्तभंगी अर्थनय स्वरूप छे. इति सम्मति तर्क द्वितीय कांड टूची ४६ मा पाने.

१५२ आ सप्त भंगीमां १ स्यात्‌अस्ति २ स्यात्‌नास्ति ३ स्यादवक्तव्य ए त्रण अविकल्परूप छे. कारण के ए त्रण भंगी सामान्यद्रव्यने ग्रहण करे छे. सामान्यद्रव्यविषयकज्ञानमां विकल्प होतो नथी. आ त्रण भंगीथी संग्रह, व्यवहार अने रूजु सूत्रनयनो अनुक्रमे अभेद छे. अने तेथी संग्रह, व्यवहार, रूजुसूत्र ए त्रणनय पण निर्विकल्प कहेवाय छे. अने आगळनी ४ स्यात्‌अस्तिनास्ति. ५ स्यात्‌अस्ति च अवक्तव्य. ६ स्यात् नास्ति च अवक्तव्य. ७ स्यात्‌अस्ति नास्ति च युगपद् अवक्तव्य ए चार भंगी सविकल्पक छे.

शंका—छेल्ली चार भंगो सविकल्पक छे तो तेनो निर्विकल्पकरूप संग्रह, व्यवहार, रूजु सूत्रमां केम अन्तर्भाव कर्यो.

समाधान—यद्यपि संग्रहादिक, पर्यायसत्ताने बोधन करे छे तो पण पर्याय समुदाय एटले सम्पूर्ण अवयवनी सत्ताथी मूल द्रव्यनी सत्ता भिन्न नथी. जेम कोइ कहे के मारी पासे सो रूपैया छे. बीजो कहे के तमारी पासे पांच वीशी रूपैया छे. तो पांच वीशीनी पांच सत्ताथी सो रूपैयानी मूळ एक सत्ता भिन्न नथी. जो भिन्न मानीए तो पांच सत्ताने मूकीने मूळ एक सत्ता टरवी जोइए. पण ते टरती नथी. तेम अत्र पण अवयव समुदायनी सत्ताथी मूळ सत्तानुं स्वरूप कथंचित् भिन्न कहेवातुं नथी. तथा जणातुं नथी. अवयव समुदायनी

१५४ सप्तभंगीमां आदनी त्रण सकलादेशी होवाथी निर्विकल्पक छे. कारण के विकल्परूप वचनने आदनी त्रणभंगी ग्रहण करती नथी. बाकीनी चार विकलादेशी होवाथी सविकल्पक कहे-वाय छे.

१५५ अर्थनय जे संग्रह, व्यवहार. अने ऋजु सूत्रमां सप्तभंगी प्रथम कही. हवे शब्दनय जे शब्द, समभिरूढ अने एवंभूतनय छे तेमां स्यात् अस्ति, स्यात् नास्ति ए बे भंगी घटे छे. शब्द तथा समभि-रूढ ए बे नयमां स्यात् अस्ति पहेली भंगी घटे छे. कारण के स्यात् अस्ति प्रथम भंगीनो मूल एक द्रव्य विषय छे. तथा शब्द अने समभिरूढनय पण संज्ञा, क्रियानो भेद छतां पण अभिन्न अर्थने प्रतिपादन करे छे एवंभूतनयमां बीजी भंगी घटे छे.

१५६ अर्थने आश्रीने वक्ताना हृदयमां रहेलो संग्रह, व्यवहार, ऋजु-सूत्रनय कथित अभिप्राय तेने अर्थनय कहेछे. वस्तुसंबंधी ज्ञान थायछे माटे तेने अर्थनय कहेछे. अर्थनयमां अर्थनी प्रधा-नताछे. तेमां शब्दनुं उच्चारण थायछे. पण शब्दनी गौणताछे.

१५७ श्रोताना हृदयमां शब्दश्रवणथी शब्द, समभिरूढ, अने एवंभूत

कथित अभिप्राय थायछे. तेने शब्दनय कहेछे. शब्दनयमां शब्दनयनी मुख्यताछे. अने अर्थनी गौणताछे. शब्दनयनी उत्पत्तिमां मुख्यताए निमित्तता नथी.

१५८ शब्द अने समभिरूढ ए बे नय सविकल्पकछे. अने एवंभूत निर्विकल्पकछे. अपेक्षाए इति सम्मतितर्क द्वितीयकांडे पत्र ४७

१५९ अर्थनयमां आद्यनी त्रणभंगी निर्विकल्प अने द्रव्यार्थिकनय स्वरूप बतावीछे. अने आगळनी चार पर्यायार्थिकनय स्वरूप बतावीछे. शब्दनयमां सविकल्पक शब्द अने समभिरूढनयछे तेनो अन्तर्भाव प्रथमभंगीमां थायछे. तेथी अभेदपणाथी प्रथम भंगी पण सविकल्पक थइ. अने पहेलां अर्थनयमां निर्विकल्पक कही हती. तेनुं शुं कारण. उत्तर. अर्थनयनी अपेक्षाए आद्यभंगी निर्विकल्पकछे. अने शब्दनयमां शब्द अने समभिरूढनयनी अपेक्षाए सविकल्पकछे.

१६० शब्दनयमां त्रीजी भंगी घटती नथी. श्रोत्रेन्द्रियजन्यज्ञानरूप शब्दनयछे. अने शब्दनयछे ते शब्दना श्रवणथी अर्थने स्वी-

कारेछे. शब्दना अभवनथी शब्दनय अर्थने अंगीकार करतो नथी. अने अवक्तव्य तो शब्दाभाव विषयछे.

१६१ प्रत्यक्ष अने परोक्ष ए बे भेद प्रमाणना छे. अविसंवादि ज्ञानने परोक्षज्ञान कहे छे. विवादास्पद न होय तेने अविसंवादि कहेछे. जेमां आ ज्ञान सत्य छे के असत्यछे एवो विवाद न उठे ते अविसंवादि कहेवायछे. अने जे ज्ञानमां स्पष्ट विषय नथी भासतो ते अविशद कहेवाय छे. दृष्टांत तरीके अनुमानथी धूयमाण अग्नि पर्वतमां स्पष्ट नथी देखातो माटे पर्वतोवह्निमान् ए ज्ञान अविशद कहेवायछे. इमौ द्वौ चन्द्रौ ए ज्ञानछे ते विसंवादिछे अने अविसंवादिछे. चंद्रनिष्ठ द्वित्व संख्यामां भ्रांतिथी विसंवादिछे अने चंद्रज्ञानथी अविसंवादीछे. द्वौचन्द्रौ आ बे प्रकारना ज्ञानमां अविसंवादिज्ञान प्रमाणछे अने संवादिज्ञान अप्रमाणछे.

१६२ मति, श्रुत, परोक्षप्रमाणछे. अवधि, मनःपर्यव, अने केवलज्ञान. प्रत्यक्ष प्रमाण छे.

१६३ इन्द्रियव्यवहारथी मति, परोक्षप्रमाण कहेवायछे. अने लौकिक व्यवहारथी चक्षुरादिजन्यमतिज्ञान विशदछे माटे तेने

प्रत्यक्ष कहेछे.

१६४ प्रमाण अने प्रमेय ए बेना सामान्य अने विशेष ए बे भेद थायछे.

१६५ द्रव्यास्तिकनयथी दर्शनोपयोगनुं ग्रहण थायछे. दर्शनना बे भेदछे. एक छाद्मस्थिक अने बीजुं केवलदर्शन क्षायिकछे तेमां छाद्मस्थिकना चक्षु, अचक्षु अने अवधि ए त्रण भेदछे.

१६६ पर्यायास्तिकनयथी सामान्याकार त्यागि अने विशेषाकार ग्राहि ज्ञान ग्रहायछे. ज्ञानना बे भेदछे, एक छाद्मस्थिक अने बीजुं क्षायिक केवलज्ञान छे. तेमां छाद्मस्थिक ज्ञानना मति, श्रुत, अवधि, अने मनःपर्याय ए चार भेद छे. चक्षुदर्शन, अचक्षुदर्शन, अवधिदर्शन अने केवलदर्शन ए चार द्रव्यार्थिकनय विषयछे माटे द्रव्यरूपछे. अने पंचज्ञानछे ते पर्यायार्थिकनय विषय होवाथी पर्यायरूपछे. दर्शन अने ज्ञान ए बे साथे रहेछे.

१६७ आत्मा; ज्ञानथी विशेषाकारछे अने दर्शनथी आत्मा, सामान्याकारछे. सामान्य वस्तु विशेषाकारथी विकल नथी. अने

विशेषाकारथी ते सामान्याकारथी भिन्न नथी. जेम अनुक्रमे यथा शिवकादि विकल्प मृत्तिकावत्, मृत्तिका विकल शिवकादिवत्।

१६८ सामान्य विशेषात्मक वस्तुने ग्रहण करनार प्रमाण पण दर्शन अने ज्ञानरूप छे. छद्मस्थावस्थामां कोइ वखत ज्ञानोपयोगनी मुख्यता रहेछे त्यारे दर्शननी गौणता थाय छे. अने कोइ वखत दर्शनोपयोगनी मुख्यता होयछे. त्यारे ज्ञानोपयोगनी गौणता होय छे.

१६९. सम्मतिकारना मत प्रमाणे क्षायिकभावमां केवलज्ञान अने केवलदर्शन युगपत् वर्तेछे.

१७० मतिज्ञानोपयोगे वर्ततां श्रुतज्ञानोपयोग नथी. अने श्रुतज्ञानोपयोगेवर्ततां मति, अवधि, अने मनःपर्यव नथी. अने अवधि ज्ञानोपयोगे वर्ततां मति, श्रुत, अने मनःपर्यवनो उपयोग नथी. अने मनःपर्यवज्ञानोपयोगे वर्ततां मति, श्रुत, अवधिज्ञाननो उपयोग नथी. तेम चक्षु अने अचक्षु दर्शननो उपयोग वर्ततां मतिज्ञानोपयोग नथी. अने मतिज्ञानोपयोगे वर्ततां चक्षु, अचक्षुदर्शननो उपयोग नथी. अवधिदर्शननो उपयोग वर्ततां अवधिज्ञानोपयोग नथी. अवधिज्ञानोपयोग वर्ततां अवधिदर्शननो उपयोग नथी.

भूत अने भविष्य मेदथी उत्पादना त्रण भेद थायछे. तेमज व्ययना पण त्रिकालना भेदथी त्रण भेद थायछे, अने ध्रौव्यना पण त्रिकालना भेदथी त्रण भेद थायछे, एम सर्व मळी नव भेद थया.

१७५ सन्मतितर्कना द्वितीयकाण्डमां उत्पाद, व्यय, ध्रौव्यना नवभेदनुं विशेषतः विवेचन कर्युंछे.

१७६ धर्मध्यानना चार लक्षण छे. १ आज्ञारुचि २ निसर्गरुचि ३ सूत्ररुचि ४ अवगाढरुचि.

१ हेय, ज्ञेय, उपादेय, उत्सर्ग, अपवाद, निश्चय, व्यवहार इत्यादिक आज्ञाओनी रुचि तेने आज्ञारुचि कहेछे.

२ गुरुउपदेश विना स्वभावथी तत्त्वनी प्रत्येक बुद्धनी पेठे रुचि ते निसर्गरुचि जाणवी.

३ सूत्रसिद्धांत श्रवण करवानी रुचि ते सूत्ररुचि जाणवी.

४ दृष्टिवादप्रमुखनयनिक्षेपप्रमाणादिकथी विस्तारपणे जाणवानी रुचिने अवगाढरुचि कहेछे.

१७७ धर्मध्यानना चार आलम्बन कहेछे. १ वाचना २ पृच्छना ३ परावर्तना ४ अनुप्रेक्षा.

त्यारे क्षेत्रकार बीज वावे ते अनेकगणुं नीपजे, तेम इन्द्रिय मनोविकार दमीने उपशमजलधाराथी सिंच्युं हृदयक्षेत्र अने सिंचक सहजानन्द आत्मा जेनोछे एवा साधुने एकपद तथा एक अक्षरने निर्मलपरिणामथी अनेक प्रकारे जाणे ते बीजबुद्धिनुं माहात्म्य छे.

कोठारी अनेक प्रकारना अन्ननो संग्रह करे–जेजे जातना कण मांगवामां आवे तेते जातना पाछा आपे तेम मुनिराज आपना गुरुपासेथी अनेक प्रकारना शास्त्रोनो अभ्यास करे तेनो अर्थ पुच्छवामां आवे त्यारे शब्दार्थ भिन्नभिन्न कहे ते कोष्टबुद्धि जाणवी.

६ छठी पादानुसारिणी बुद्धि त्रण प्रकारेछे. १ प्रतिसारि, २ अनुसारि, ३ उभयसारि. लक्षण तथा बीजाक्षर रहीत सुणीने विवेकज्ञाने जाणे के आ सूत्रथी, आ पदथी, आ उपदेशथी आवो बीजाक्षर जोइए. एम जाणे तेने प्रतिसारि बुद्धि जाणवी. तथा बीजाक्षर पद अनुसारि बुद्धि ते, जे प्रथमपाद, श्लोक, गाथा, आलावो, सूत्रनोछे अथवा नथी. ते सूत्र अने पोताना ज्ञानबले एम जाणे के आ सूत्रे आ पद जोइए. आ हीन अनुक्रम सूत्रनोछे एम जाणे ते पद अनुसारि बुद्धि जाणवी. ३ सूत्र सिद्धान्तना अभिप्राय आगला नथी. अने कोइक अनुक्रमथी पाछला नथी. त्यां अनुक्रम जाणे, अभिप्राय जाणे. आगलो पाछलो उणो अभिप्राय रहस्य जाणे. एक पदथी सर्व ग्रन्थ जाणे तेने उभयसारिपद लब्धि कहेछे. ए त्रण भेद सहित पादानुसारिणि लब्धि जाणवी.

७ संभिन्न श्रोतबुद्धि बार योजन लंबापमान विस्तार अने नव योजन पहोळुं सैन्य त्यांथी चक्रवर्तिना सैन्यनो शब्द,हस्ति,घोडा मनुष्य, गाडां, रथ, प्रमुख तेनो शब्द सर्व जाणे. रा,सरसव दाणांना उपरथी खरेतां तेनो सूक्ष्मशब्द पण सांभळे, उत्कृष्ट कर्णेन्द्रियनुं बल तपोधनने होय तेथी एक कालमां सर्व शब्द सांभळे. तेने संभिन्नश्रोतलब्धि कहेछे.

८ आठमी दुरास्वादलब्धि लक्षण कहेछे. मुनिवर्य संयमबलो-त्पन्न रसनेन्द्रियक्षयोपशमप्रभावबलथी, भोगविकार रहीत एवा नव योजन अधिकक्षेत्रे अनेक रस विकार भिन्न भिन्न जाणे, स्वाद जाणे. परिमल जाणे, स्पर्शरसरूप देखे. स्पर्शरस गंध रूप शब्दना भाव निरागपणे जाणे,तेने दुरास्वादनबुद्धि लब्धि कहेछे.

९ स्पर्शलब्धि १० स्वादलब्धि ११ घ्राणस्वादलब्धि १२ शब्द स्वादलब्धि १३ दशपूर्वधरणलब्धि, १४ चतुर्दशपूर्वधरण समर्थलब्धि ए पडलब्धि जेम उपजे तेम प्रकार बतावेछे जिनशासन भक्तिकारक देवांगना, गुरुसाधु भक्तचउद पूर्वनी अधिष्ठाना, आपणा गुरुनी परीक्षा करे. रोहिणी प्रमुख वियादेवी पञ्चशत, भक्तिथी निर्मलभाव प्रकाशतां आगे रहीने नमस्कार करीने अनेक प्रकारे गुणस्तुति करे, प्रार्थना करे. दयाभण्डार, निर्ग्रन्थ, निरीहभावथी क्लेश पणो सहेछे, ते कहे के हे मुनीश्वर तुमारी आज्ञा इच्छुछुं, जे कार्य कहेशो ते अमो करीशुं. इत्यादि अनेक वचन. विद्या देवी बोले, तोपण ... श्वर आत्मस्वभावमां लीन रहे. सांसारिकसुखनी भा-

करे नहीं. ते गुणथी विद्यामवाद दशपूर्व निर्विघ्नपणे भणे, रोहिणी, मज्ञप्ति, वज्रशृंखला, प्रमुख देवांगना भक्ति करे पण मुनीश्वर महिमा प्रताप संपदा वांछे नहीं, चतुर्दशपूर्वधारीथाय.

१५ अष्टांग महा निमित्तलब्धि–१ अन्तरिक्ष, २ भौम, ३ अंग, ४ स्वर, ५ व्यञ्जन, ६ लक्षण, ७ भिन्न, ८ स्वप्न.

१ अन्तरिक्ष–निमित्त ते सूर्य, चंद्र, ग्रह, नक्षत्र. तेना उदय काल विचारे अने अस्तकाल लक्षण चिन्ह देखीने शुभाशुभ फलविकार जाणे, हानि वृद्धि जाणे, जय पराजय जाणे. पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण दिशामां अभ्रपटल देखी लाभालाभ जाणे, भविष्य हानि वृद्धि शुभाशुभ जाणे.

२ भौमनिमित्तज्ञान–विरक्तस्वभावितापस, उद्यान, वाडी, पर्वत, नदी, सरोवर प्रमुख प्रपंच त्यांना भावलक्षण विचारीने पश्चात् शुभाशुभ विचारे अने भूमिस्थितरत्न सुवर्णादि जाणे. वाह्यनिमित्त ज्ञानथी भौमनिमित्त स्वरूप जाणवुं.

३ अंगनिमित्तज्ञान–तिर्यंच मनुष्य प्रमुखनां अंगदर्शनथी शुभाशुभ ज्ञान थाय तेने अंगनिमित्तज्ञान कहेछे.

४ स्वरनिमित्तज्ञान–मनुष्य अने तिर्यंचना शुभाशुभवाणीस्वरथी जे ज्ञान थाय तेने स्वरनिमित्तज्ञान कहेछे.

५ व्यञ्जननिमित्तज्ञान, शरीरना अङ्गे तिल, मसा, व्रण, लांछन देखीने शुभाशुभनुं ज्ञान थायछे तेने व्यञ्जननिमित्त कहे छे.

६ लक्षणनिमित्तज्ञान–स्वस्तिक आदि शरीरपर पडेला लक्षणथी शुभाशुभज्ञान थायछे तेने लक्षण निमित्त कहेछे.

७ चिह्ननिमित्तज्ञान–वस्त्र, शस्त्र, शयनासन, फाटेलो, तोडेलो देखी शुभाशुभनुं विचारवुं तेने चिह्न निमित्त कहेछे.

८ स्वप्नथी जे ज्ञान थाय तेने स्वप्न निमित्त कहेछे.

१६ प्रज्ञाश्रवणबुद्धि–अतिसूक्ष्मजीवादितत्त्वनो विचार गहन जाणी शके. श्रुतज्ञानावरणीयकर्मना क्षयोपशमथी असाधारण अनुपम परमार्थज्ञाना होय. तेना चार भेदछे. उत्पातकी, परिणामकी, विनयकी, कार्मणकी.

१७ प्रत्येकबुद्धिलब्धि–गुरुना उपदेश विना परभावथी मन पाछुं वाळीने संयम ग्रहण करे, तेने प्रत्येकबुद्धिलब्धि कहेछे.

१८ वादलब्धि– इन्द्रादिक देवता जो साधुनी साथे वाद करेतो तेमां साधु जीते एवा साधुने वादलब्धि कहेवायछे.

बीजी क्रियाऋद्धि कहेछे.

क्रियाऋद्धिना बे भेदछे. १ चारणक्रिया, २ आकाशगामिनी क्रिया, प्रथम चारणक्रियाना अनेक भेदछे.

१ जल उपर चाले पण अप्काय जीवनी विराधना न उपजे. लब्धिमहिमाथी सचित्तनो विरोध न थाय ते योगी जल चारण जाणवा. जेम भूमिपर चाले तेम जलपर चाले.

२ बीजो जंघाचारणसाधु जाणवो. ते भूमिथी चार आंगुल अधर चाले, वायुनी पेठे आंख मींचीने उघाडीए एटलामांतो हजारयोजन जाय ए बीजो भेद जाणवो.

३ तंतुचारण तपोधन–कोलीया मांकडीना तंतु उपर चाले पण ते तंतु तुटे नहि तेम नमे पण नहि. एम तंतुपर चालतो त्रस-स्थावर जीवने विराधे नहि.

४ पुष्पचारणयोगी–पुष्पना उपर चाले पण त्रस थावरजीवने दुहवे नहि.

५ पत्रचारण योगी–पानपर चाले पण कोइ जीवने दुहवे नहीं.

६ बीजचारण साधु–बाजरी जव प्रमुख अनेक कंण उपर चाले पण विराधना थाय नहि.

७ श्रेणि चारण संयमी–जमणी अने डावी बाजुनी दिशाए पंखीनी पेठे चाले.

८ आशिविषचारण साधु-आशिविषवाला स्पर्शीने चाले पण संयम विराधे नहि.

हवे आकाशगामि क्रियानो बीजो भेद कहेछे-चारण पद्मासने बेठो होय तो तेम आसने आकाशमां चाले. काउसग्ग आसने होय तो तेम आसने चाले.

त्रीजी वैक्रिय रूद्धि कहेछे.

वैक्रियरूद्धिना अनेक भेदछे. १ अणिमा, २ महिमा, ३ लघिमा, ४ गरिमा, ५ प्राप्ति, ६ प्राकाम्य, ७ इशत्व, ८ वशित्व, ९ अप्रतिघात, १० अन्तर्धान, ११ कामरूप. ए एकादश लब्धि साधुने तपथी उत्पन्न थाय.

१ अणिमा-कमलनालना आकाशमां समाय एवुं सूक्ष्मशरिर जेनाथी थाय तेने अणिमा कहेछे.

२ महिमा-जेथी चक्रवर्तिनी संपदा निपजावे.

३ लघिमा-वायुथी पेठे जेथी हलकुं शरीर करे.

४ गरिमा-वज्रथी पण जेथी भारे शरीर करे.

बे उपवास करे पश्चात् पारणुं करीने त्रण उपवास करे. पश्चात् पारणुं करे पश्चात् चार उपवास करे. एम चढतां उपवास करे. अनुक्रमे जावजीव लगे तप करे.

त्रन गुप्तिथी धीरवीर संग्रामशूर निराशपणे जीववानी तृष्णा विना तप करे ते उग्रोग्रतपोधन जाणवो.

बीजो अवस्थितोग्र तपस्वी ते दीक्षानो प्रथम उपवास उचरीने विधिपूर्वक पारणुं करे. पछे पोतानी लीलाए एकांतर उपवासे पारणुं करे. तथा बे उपवासे पारणुं करे. एम तपनुं पारणुं करतां अंतराय आवे विधिथी निर्दोष भिक्षा न पामे तो एकान्तर उपवास करेछे तेम जावजीव लगे बे उपवासे पारणुं करे. बे उपवासे पारणुं करतां पण आहार न पामे तो आनन्दसन्तोषथी त्रन उपवासे पारणुं करे. ए रीते आयुष्यलगे निर्वाहे.

२ दीप्ततप–अनेक उपवासथी शरीर दुर्बल करे. पण त्रन प्रकारनां बल अधिक होय. शरीर सुगन्धि होय. कमलसदृश परिमल महके–दिनदिन शरीरनी कान्ति दीपे.

३ तप्ततपः–जम लोहपर पडेल जलबिंदु तत्काल विलय पामे. तेम साधुने अल्पाहार जल लेतां मूत्र पुरीषादिक न होय. परसेवो थाय नहि. तथा तप्ततपोधनने अणिमादि लब्धि होय. अक्षीण लब्धि होय. सर्वौषधीलब्धि होय. आहार जल अमृतमय होय. देवता करतां अनंतगुनबल होय. आशीविषदृष्टिलब्धि होय.

तथा तेमना शरीर स्पर्श करनार वायुना लागवाथी मरकी विगेरे सर्व रोग जाय.

२ श्लेष्मस्पर्श–श्लेष्म, थुंक, विगेरेथी अनेक रोगनो नाश थाय.

३ जलौषधी लब्धि–प्रस्वेदथी शरीरे धूळ लागीछे. ते धूळ जेने लागे तेना सर्व रोग मटे.

४ मलौषधी लब्धि–कर्णमेल, दांतमेल, नासीकामेल, चक्षुमेल, जिव्हामेल, ज्यां लागे त्यांना सर्व रोग जाय.

५ विडौषधी लब्धि–विट्, उच्चार, शुक्र, मूत्र, साधुशरीर मेल दुःसाध्य रोगने पण क्षय करे.

६ सर्वावयवौषधी लब्धि–सर्व अंगोपांग शरीरनां ज्यां लागे त्यांना अनेक रोग नाश करे.

७ आशीविष लब्धि–विष सहित आहार कोइ साधुने दे तो ते आहार अमृतमय होय, तथा विषथी मूर्च्छा पामेला जीवो साधुनां वचन सांभळी तत्काल निर्विष होय.

८ दृष्टिविषलब्धि–साधुनी दृष्टि ज्यां प्रसरे त्यां वेद तथा विषथी पीडया जीवो निर्विष होय, तथा दृष्टिविषलब्धिना धणी साधु कोपथी देखेतो अन्नपाणी सर्व विष होय. अने दयापरिणा·

वधी अमृतालीने देखे तो सविष आहारपाणी निर्विषपणे प-रिणमे. विष मरा विष देव पण दृष्टिविष लब्धिधारक सा-धुनुं तेम मही थई शके नहीं.

हवे सातमी रसऋद्धिनुं स्वरूप कहेछे.

रसऋद्धिना ७ भेद कहेछे-१ आस्यविषालब्धि, २ दृष्टिवि-षालब्धि, ३ क्षीराश्रवीलब्धि, ४ मध्वाश्रवीलब्धि, ५ सर्पिराश्रवी लब्धि, ६ अमृताश्रविलब्धि.

१ आस्यविषा लब्धि-मकृष्ट तपोबली साधु कोपथी बोले के तुं मरी जा एम बोलतांज जेम विष खाधेल मृत्यु पामे तेम सा-धुना कोपथी मृत्यु पामे.

२ दृष्टिविषालब्धि-तपोबलि साधु क्रोधदृष्टिथी जेने देखे ते जीव तत्काल जेम विषवायुथी दग्ध थई तेम मरी जाय.

३ क्षीराश्रवी लब्धि-लुखो आहार साधुने कोई आपे पण सा-धुना हस्तमां क्षीररस समान आहार थाय. कोई शरीरे क्षीण दुर्बल होय तेने साधु मुहिकर वचन कहे तो क्षीणता दुर्बल-पणुं नाश पामे.

४ मधुश्रविणी लब्धि-कटुक कषायलो नीरस आहार साधुने दीधो होय. ज्यारे ते आहार साधु हाथमां ले त्यारे मधु

तथा तेमना शरीर स्पर्श करनार वायुना लागवाथी मरके विगेरे सर्व रोग जाय.

२ श्लेष्मस्पर्श–श्लेष्म, थुंक, विगेरेथी अनेक रोगनो नाश थाय

३ जलौषधी लब्धि–प्रस्वेदथी शरीरे धूळ लागीछे. ते धूळ जे लागे तेना सर्व रोग मटे.

४ मलौषधी लब्धि–कर्णमेल, दांतमेल, नासीकामेल, चक्षुमेल जिव्हामेल, ज्यां लागे त्यांना सर्व रोग जाय.

५ विडौषधी लब्धि–विट्, उच्चार, शुक्र, मूत्र, साधुशरीर मे दुःसाध्य रोगने पण क्षय करे.

६ सर्वावयवौषधी लब्धि–सर्व अंगोपांग शरीरनां ज्यां ला त्यांना अनेक रोग नाश करे.

७ आशीविष लब्धि–विष सहित आहार कोइ साधुने दे तो आहार अमृतमय होय, तथा विषथी मूर्च्छा पामेला जीव साधुनां वचन सांभळी तत्काल निर्विष होय.

८ दृष्टिविषलब्धि–साधुनी दृष्टि ज्यां प्रसरे त्यां वेद तथा विष पीडया जीवो निर्विष होय, तथा दृष्टिविषलब्धिना धणी सा कोपथी देखेतो अन्नपाणी सर्व विष होय. अने दयापरिण

मथी अन्नपाणीने देखे तो सविष आहारपाणी निर्विषपणे प-रिणमे. विष महा विष देव पण दृष्टिविष लब्धिधारक सा-धुनुं तेज सही शके नहीं.

हवे सातमी रसऋद्धिनुं स्वरूप कहेछे.

रसऋद्धिना छ भेद कहेछे-१ आस्यविषालब्धि, २ दृष्टिवि-षालब्धि, ३ क्षीराश्रवीलब्धि, ४ मध्वाश्रवीलब्धि, ५ सर्पिराश्रवी लब्धि, ६ अमृतश्राविलब्धि.

१ आस्यविषा लब्धि-प्रकृष्ट तपोबली साधु कोपथी बोले के तुं मरी जा एम बोलतांज जेम विष खाधेल मृत्यु पामे तेम सा-धुना कोपथी मृत्यु पामे.

२ दृष्टिविषालब्धि-तपोबलि साधु क्रोधदृष्टिथी जेने देखे ते जीव तत्काल जेम विषवायुथी वृक्ष पडे तेम मरी जाय.

३ क्षीराश्रवी लब्धि-लुखो आहार साधुने कोइ आपे पण सा-धुना हस्तमां क्षीररस समान आहार थाय. कोइ शरीरे क्षीण दुर्बल होय तेने साधु पुष्टिकर वचन कहे तो क्षीणता दुर्बल-पणुं नाश पामे.

४ मधुश्राविणी लब्धि-कटुक कषायलो नीरस आहार साधुने दीधो होय. ज्यारे ते आहार साधु हाथमां ले त्यारे मधु

समान सरस अने पुष्टिदायक होय. दुःखे पीडाता लोकने साधुनां वचन मधुनी पेठे मीठां लागे. आर्त, आपदा, रोग, बन्धन सर्व नाश पामे.

५ सर्पिराश्रव लब्धि—लुखो अन्नपाणी साधुने पुष्टिकारक अने सुरस होय. घृत मधुर पुष्टिकारि आहार होय. सर्वे पीडित प्राणीने नीरोगी करे. साधुनां वचन मीठां प्यारां व्हालां लागे.

६ अमृताश्रविणी लब्धि—अमृत समान आहार साधुने बने थाय. विषमय आहार अमृतमय थाय.

आठमी क्षेत्रऋद्धिनुं स्वरूप कहे छे.

क्षेत्रऋद्धिना बे भेद छे. १ अक्षीण महानसी लब्धि, २ अक्षीण महालय लब्धि.

१ अक्षीण महानसी लब्धि—लाभांतराय कर्मना क्षयोपशमे साधु भिक्षामां मळेलो थोडो पण [illegible] आहार [illegible]. [illegible] [illegible] साधुने [illegible]. [illegible] आहार [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. जे [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] नहीं. [illegible] [illegible]

कटुक, आम्ल, तिक्त, मधुर, विगेरे स्वादवाळो स्वाद लागे ते अर्थात महानसी लब्धिनो प्रताप जाणवो.

२ बीजी अर्थात महानस-महानस करतां भोजनशाळा-चार हाथनोविस्तार रसोडानोअंदरनपण माटेरोपजे त्यांपुन्योदयथी साधु भिक्षार्थे आवे. त्यारे भोजनशाळामां सरस आहार देखाय. साधुना महिमाथी सुवर्णनां, रूपानां, विगेरे सरस आहार पूर्ण भोजन देखाय. चक्रवर्ति सैन्य जमे तो पण आहार खूटे नहीं. तिर्यंच पण आहारथी तृप्त होय. एवुं ते ऋद्धिवाळा साधुनुं सामर्थ्यछे. तथा तेवो साधु जगत्रयीने पण क्षोभ पमाडे. इति क्षेत्रऋद्धि वर्णनम्.

प्रथम बुद्धिना भेद अढार तथा बीजी क्रियाऋद्धिना नव भेद. त्रीजी विक्रियाऋद्धिना ११ एकादश भेद. चोथी तपोऋद्धिना सात भेद. पांचमी बलऋद्धिना त्रण भेद. छठी औषधऋद्धिना आठ भेद. सातमी रसऋद्धिना छ भेद. अने आठमी क्षेत्रऋद्धिना बे भेद एम सर्व मळी आठ ऋद्धिना चोसठ भेद थायछे.

१८२ स्याद्वाद दर्शनमां सम्मतितर्के समवाय संबंधनुं खण्डन कर्युंछे. द्वितीयकांड सम्मतितर्क पृ.-४६६

गाथा.

कालो सहाव णियइ, पुव्वकयं पुरिस कारणेगंता
मिच्छत्तं ते चेव, समासओ होंति सम्मत्तं ॥१॥

१८३ अंग दुष्टत्वे तदात्मकांगिनोऽपि दुष्टत्वापत्तेः सम्मतिद्वितीय कांड पत्र ५००.

सम्मतितर्क द्वितीयकाण्ड. पत्र ५००.

जइ जइ बहुस्सुओ, सम्मओय सिस गण संपरिवुडोय
अविणिच्छिओय समए, तह तह सिद्धंतपडिणीओ ॥१॥

१८४ आद्य त्रण नरकमां त्रण सम्यक्त्व पमायछे–तेमां क्षायिक पारभविकछे–उपशम अने क्षयोपशम तद्भविकछे.

मनुष्य गतिमां त्रण समकित हायछे. वैमानिकमां त्रण प्रकारनुं समकितछे. बाकीना देवोने बेछे,
असंख्यात वर्षायुक तिर्यंच पंचेन्द्रियने त्रण समकित मनुष्यवत्छे, बाकीना संख्याता वर्ष आयुष्यवाळाने बे समकितछे.

श्लोक– तत्त्वार्थ सूत्र वृत्ति-

साकारः प्रत्ययः सर्वो, विमुक्तः संशयादिना
साकारार्थपरिच्छेदात्, प्रमाणं तन्मनीषिणां ॥ १ ॥

१८५ मति, अवधि, अने केवळ साकार अने अनाकार बे भेदे छे अने श्रुत तथा मनः पर्यव, साकारज छे.

६ चार समयनी विग्रह गतिमां बीजो अने त्रीजो समय अणाहारी होयछे, ओजाहार, लोमाहार अने कवलाहार,पूर्वोक्त बे समयमां नथीः कार्मण वर्गणानो आहार तो ए बे समयमां पण होय छे.

१८७ रुजुगति एक समयनी होय छे अने तेमां आहार छे.

१८८ केवली समुद्घातमां त्रीजा, चोथा अने पांचमा समयमां जीव अणाहारी छे, पहेला समयमां केवली समुद्घातकाले औदारिक, बीजामां औदारिक मिश्र, त्रीजामां कार्मण, चोथामां कार्मण योग, पांचमामां कार्मण योग, छठामां तथा सातमामां मिश्र, अने आठमामां औदारियोग.

१८९ तेरमा गुणठाणे सत्य भाषायोग, तथा असत्याअमृषाभाषा योग, अने सत्यमनोयोग तथा असत्यामृषामनोयोग होय. तथा औदारिक, औदारिक मिश्र अने कार्मण सर्व मळी सात योग होय.

१९० कोइक आचार्य शरीर कांतिने तैजसनुं कार्य गणे छे.

२०३ आहारक शरीरमां उपभोगनो संभवछे.

२०४ आहारक शरीर आहारकमिश्र छठा गुणठाणे होय. आहारक शरीर सातमा गुणठाणे होय.

२०५ छठा सातमा गुणठाणे शंकामोहनीय होय.

२०६ चौदपूर्वधारी आहारक शरीरने पूछवा मोकले त्यां केवली न होय तो अन्यत्र जवा आहारक बंधन करे.

२०७ सर्व चउद पूर्वधारीओने कंइ आहारक लब्धि उत्पन्न थाय एवो नियम नथी.

२०८ भिन्नाक्षर चतुर्दश पूर्वधरने श्रुतकेवली कहेछे तेने संशय होय नहीं.

२०९ भिन्नाक्षर अने अभिन्नाक्षर बेने आहारकलब्धि उत्पन्न थाय. तेमां अभिन्नाक्षर चतुर्दश पूर्वधर आहारकलब्धि फोरवे. भिन्नाक्षर चतुर्दशपूर्वी, लब्धि फोरवे नहि. भिन्नाक्षर चउद पूर्वधारी अनन्त होय. अभिन्नाक्षरवाळो मयच होय.

२१० चउद पूर्वधारी कषाय कुशील होय.

२११ ज्यां आत्माना प्रदेशो समुदायीभूत थइने रहे तेने मर्मस्थान कहेछे.

तत्त्वार्थ अ. ५. १६ सूत्र.

२१२ हृदयमां आत्माना बहु प्रदेशोछे. अने मस्तकमां वेदना पण घणीछे. मर्मस्थानोमां आयु भेदछे. भेद एटले छेद, ज्यां आत्माना प्रदेश घणा होय त्यां आयुनां दळियां विशेष होयछे.

२१३ तेणउयनवसएहिं. समइक्कंतेहिंवद्धमाणाओ
पज्जूसवण चउथ्थी. कालग सूरिहिंतो ठविआ.

२०३ आहारक शरीरमां उपभोगनो संभवछे.

२०४ आहारक शरीर आहारकमिश्र छठा गुणठाणे होय. आहारक शरीर सातमा गुणठाणे होय.

२०५ छठा सातमा गुणठाणे शंकामोहनीय होय.

२०६ चौदपूर्वधारी आहारक शरीरने पूछवा मोकले त्यां केवली न होय तो अन्यत्र जवा आहारक बंधन करे.

२०७ सर्व चउद पूर्वधारीओने कंइ आहारक लब्धि उत्पन्न थाय एवो नियम नथी.

२०८ भिन्नाक्षर चतुर्दश पूर्वधरने श्रुतकेवली कहेछे तेने संशय होय नहीं.

२१९ जिनकल्पी ते भवमां मुक्ति पामे नहीं. एम श्रीकल्पभाष्यमां तथा सारोद्धार वृत्तिमांछे.

२२० नारकी जीव वेदनाथी एक गाउ ऊंचा उछळे एम जीवाभिगम सिद्धांतमां कह्युंछे.

२२१ सर्व वक्ताओ काययोगवडे शब्दद्रव्योने ग्रहण करेछे. वचनयोगथी शब्दद्रव्यनुं निसर्जन करेछे. तनुयोग विशेष मनोयोग अने वचनयोग छे. काययोगवडे मनोद्रव्यनुं ग्रहण थायछे. काय योगवडे वक्ता शब्दद्रव्यनुं ग्रहण करेछे. अने जे जे संरंभथी मूकेछे ते वाचिकयोग जाणवो. तेमज मनोद्रव्यनुं ग्रहण तो काययोगथीछे पण जेवडे मनोद्रव्यने चिंतामां व्यापारयुक्त करेछे ते मानसिकयोग जाणवो. एम तनुयोग एकछे पण पूर्वोक्त उपाधिना भेदथी त्रण प्रकारे विभक्तछे. आटलाज हेतु माटे मानसिक अने वाचिक योगने भिन्न ठराव्या तो श्वासोश्वासने पण चतुर्थयोग तरीके केम स्थापन कर्यो नहीं. समाधान=जेम स्वाध्याय, परबोध, निश्चय वगेरे वाचिकयोगनुं फल भिन्न देखायछे तथा धर्मध्यानादिक मननुं फल भिन्न देखायछे ते प्रमाणे प्राणापाननुं भिन्न फल देखातुं नथी. तेथी तेने भिन्न कर्यो नथी.

समय लागे छे. अचित्त महास्कंध अन्यपुद्गलोने स्वात्म स्वरूप करतो नथी पण ते पोताना पुद्गलो वडे लोक पूरणता करे छे, तेमां पराघात पण नथी जो अचित्त महास्कंधमां पराघात होय तो ते पण त्रण समयमां लोक पूर्णता करे पण तेम नथी.

२२९ इहा. अपोह. विमर्ष. मार्गणा; गवेषण. संज्ञा. स्मृति. मति. बुद्धि. प्रज्ञा. इत्यादि आभिनिबोधिक ज्ञानना पर्याय वाची शब्द छे.

२३० अन्वयि व्यतिरेक पदार्थोनी पर्यालोचनाने इहा कहे छे. अपोहने (अपाय) निश्चय कहे छे. अपायनी पूर्वे अने इहानी उत्तरे प्रायः शिरकंडूयनादि पुरुष धर्म घटे छे. इतिसंप्रत्ययने विमर्ष कहेछे. अन्वयधर्मान्वेषणने मार्गणा कहे छे. व्यतिरेक धर्मालोचनने गवेषणा कहे छे. अवग्रहोत्तर कालभावी मति विशेषने संज्ञा कहे छे. पूर्वानुभूतार्थ आलंबनप्रत्ययने स्मृति कहे छे. मननकरवुं ते मति कथंचित् अर्थ परिछेदकमां पण सूक्ष्म धर्मालोचना रूप बुद्धि जाणवी. विशिष्ठ क्षयोपशम जन्यप्रभावस्थित धर्मालोचनरूप प्रज्ञा जाणवी.

२३१ द्रव्यथी. मतिज्ञानी, आदेशथी सर्व द्रव्य जाणे छे. आदेश-एटले ज्ञानव्य वस्तु प्रकार. ते बे प्रकारे छे. १ सामान्य प्रकार. २ विशेष प्रकार. त्यां ओघादेश सामान्य प्रकारथी. सर्व धर्मास्तिकायादि जाणे छे.

असंख्य प्रदेशात्मक लोकव्यापक. अमूर्त, गति सहाय गुणवान् धर्मास्तिकाय छे. एम केटला पर्याय विशिष्ट द्रव्योने सामान्यतः मतिज्ञानी जाणे छे. पण सर्व विशेष तथा सर्व पर्यायोने मतिज्ञानी जाणतो नथी. सर्व विशेष सर्व भेदोनुं संपूर्ण भासन तो केवलज्ञानमां थाय छे.

२३२ क्षेत्र थकी सामान्य प्रकारे मतिज्ञानी केटलाक पर्याय विशिष्ट लोकालोकने जाणे छे.

२३३ कालथकी वर्तमान, भूत अने भविष्यने मतिज्ञानी सामान्यतः जाणे

२३४ भावथी मतिज्ञानी. सर्व औदयिक आदि भावोनो अनंतमो भ

जाणे छे.

२३५ क्षेत्र, काल, ये सामान्यथी द्रव्यमांज समाय छे. केवल भेदवडे ते रूढ छे. माटे पृथक् ग्रहण कर्युं छे. एम जाणवुं.

२३६ एकेन्द्रियमां मतिज्ञान नथी. मतिज्ञाननो तेमां पूर्वप्रतिपन्न वा प्रतिपद्यमानक भेद नथी.

२३७ मनःपर्यायज्ञानियो सर्वे पूर्वप्रतिपन्न होय छे. पण प्रतिपद्यमानक नथी. सम्यक्त्व सहचरित प्राप्त मतिज्ञानने पश्चात् अप्रमत्तसंयतावस्थामां मनःपर्यव ज्ञाननी उत्पत्ति छे माटे. सम्यक्त्व सहचरित चारित्र लाभमां तो मनःपर्यव ज्ञान उत्पन्न थतुं नथी.

२३८ अपोह–अपाय कहेवाय छे. ते मतिज्ञाननो तृतीय भेद छे. अपाय निश्चय कहेवाय छे. धृतिने धारणा कहे छे. मति प्रज्ञा शब्दवडे सर्व मतिज्ञान कहेवाय छे.

२३९ ईहा-विवर्तन. मार्गण-गवेषण. संज्ञा स्मरण सर्व ईहा जाणवी ए सर्वनो ईहामां अन्तर्भाव थाय छे.

२४० सर्व वस्तुओना अभिप्राय वाचक शब्दो के जे वचनरूपताने पाम्या छे ते वचन पर्याय जाणवा.

२४१ वाचकशब्दोना अभिधेयात्मभूत सर्व अर्थ पर्याय जाणवा.

२४२ मतिज्ञानना मति, प्रज्ञान, प्रज्ञा, ईहादि सर्व वाचक ध्वनिरूप वचन पर्याय जाणवा.

२४३ मतिज्ञानरूप अभिधेय भेदो सर्व अर्थपर्याय जाणवा.

२३५ क्षेत्र, काल, बे सामान्यथी द्रव्यमांज समाय छे. केवल भेदवडे ते रूढ छे. माटे पृथक् ग्रहण कर्युं छे. एम जाणवुं.

२३६ एकेन्द्रियमां मतिज्ञान नथी. मतिज्ञाननो तेमां पूर्वप्रतिपन्न वा प्रतिपद्यमानक भेद नथी.

२३७ मनःपर्यायज्ञानियो सर्वे पूर्वप्रतिपन्न होय छे. पण प्रतिपद्यमानक नथी. सम्यक्त्व सहचरित मात्र मतिज्ञानने पश्चात् अप्रमत्तसं- यतावस्थामां मनःपर्यव ज्ञाननी उत्पत्ति छे माटे. सम्यक्त्व सहचरित चारित्र लाभमां तो मनःपर्यव ज्ञान उत्पन्न थतुं नथी.

२३८ अपोह—अपाय कहेवाय छे. ते मतिज्ञाननो तृतीय भेद छे. अ- पाय निश्चय कहेवाय छे. धृतिने धारणा कहे छे. मति प्रज्ञा शब्दवडे सर्व मतिज्ञान कहेवाय छे.

२३९ ईहा-विमर्श, मार्गण-गवेषण, संज्ञा स्मरण सर्व ईहा जाणवी ए सर्वनो ईहामां अन्तर्भाव थाय छे.

२४० सर्व वस्तुओना अभिलाप वाचक शब्दो के जे वचनरूपताने पाम्या छे ते वचन पर्याय जाणवा.

२४१ वाचकशब्दना अभिधेयात्मभूत सर्व अर्थ पर्याय जाणवा.

२४२ मतिज्ञानना मति, प्रज्ञान, प्रज्ञा, इत्यादि सर्व वाचक ध्वनिरूप वचन पर्याय जाणवा.

२४३ मतिज्ञानरूप अभिधेय भेदो सर्व अर्थपर्याय जाणवा.

२४४ अवग्रहादि एकेक शब्दथी मतिज्ञानना सर्व प्रकारनुं ग्रहण थाय छे. सर्वनुं ग्रहण करे ते अवग्रह. एम व्युत्पत्तिथी मतिज्ञानना ईहा, अपाय, धारणारूप भेदोनुं ग्रहण थयुं, चेष्टालक्षणरूप ईहामां मतिज्ञानना सर्व भेदो समाय छे. अवगमनरूप अपायमां सर्व भेदोनो अन्तःपात थाय छे. धरणलक्षण धारणाथी सर्व भेदोनुं ग्रहण थाय छे. अपेक्षाए आ व्याख्या समजवी.

२४५ अवग्रहादि लक्षणनो अर्थ विशेष मात्र अंगीकार करी अवग्रहादि शब्दो भिन्न वर्त छे.

२४६ चतुर्गतिमां मतिज्ञान पूर्वप्रतिपन्न नियमथी होयछे. प्रतिपद्यमानकनी भजना. विवक्षितकाले कदापि होयछे. प्रतिपद्यमानक नथी होता.

२४७ आभिनिबोधिक प्रतिपत्ति प्रथम समयमां प्रतिपद्यमानक कहेवायछे, अने द्वितीयादि समयोमां पूर्वप्रतिपन्न ए प्रमाणे आ बेनो विशेषछे.

२४८ पंचेन्द्रियमां पूर्वप्रतिपन्न [illegible] ते सर्वकाल [illegible] उभयनां भजनाथी. [illegible] सर्वपंचेन्द्रियना मन समान [illegible] ... [illegible] सर्वविरति, [illegible] स्वादन सर्वविरतना [illegible].

२४९ विकलेन्द्रिय.उभयना मन समाने [illegible] अपर्याप्ता. सास्वादनने पूर्वभववर्ती अमीश्वर [illegible] आवे ते अपेक्षाए पूर्वप्रतिपन्न होय. पण प्रतिपद्यमान न होय.

२५० पंचेन्द्रियजीव तो सामान्यतः नियमथा पूर्वप्रतिपन्न होय. प्रतिपद्यमानपणानी तो भजना जाणवी.

२५१ कायद्वारमां पृथिवी. अप्. तेउ. वायु, वनस्पतिमां उभयाभाव जाणवो. त्रसकायमां पंचेन्द्रियनी पेठे जाणवुं.

२५९ चक्षु, अचक्षु, अने अवधिदर्शन, ए त्रणमां लब्धि अंगीकार करी पूर्वप्रतिपन्न नियमथी होयछे. प्रतिपद्यमानकनी भजना जाणवी. तेना उपयोगने आश्रिने पूर्वप्रतिपन्न होय पण प्रतिपद्यमानक नथी. मतिज्ञानने लब्धिपणुंछे. दर्शनोपयोगमां तेनो निषेधछे माटे केवलदर्शनमां उभयाभावछे.

२६० संयतद्वारमां संयतादिक आभिनिबोधिकना पूर्वप्रतिपन्न नियमतः होयछे. प्रतिपद्यमानक पण भजनाथी जाणवा. कोई अत्यंत विशुद्धिथी सम्यक्त्व, चारित्र युगपत् अंगीकार करेछे ते अवस्थामां ते संयत, मतिनो प्रतिपद्यमानक होयछे.

२६१ उपयोग, साकार उपयोगवाळा जाणवा. चार दर्शनमां अनाकार उपयोगछे. साकार उपयोगमां पूर्वप्रतिपन्न नियमथीछे. प्रतिपद्यमानक तो भजनाथी. अनाकार उपयोगमां तो पूर्वप्रतिपन्न होयछे. पण प्रतिपद्यमानक नथी. कारणके अनाकार उपयोगमां मतिनी उत्पत्तिनो प्रतिषेध करेलोछे माटे.

२६२ आहारक तो आहारोपयोगवंतनी पेठे जाणवा. अनाहारक तो अन्तरालगतिमां पूर्वप्रतिपन्न संभवेछे. पण प्रतिपद्यमानक तो होता नथी.

२६३ भाषालब्धिक कोइ भाषमाण वा अभाषमाण, मतिज्ञानने पामेछे. वा पूर्वप्रतिपन्न होयछे. भाषालब्धिशून्यमनुष्यादि जातिनी अपेक्षाए पूर्वप्रतिपन्न नियमथी थायछे. प्रतिपद्यमानक पण भजनाथी जाणवो.

२६४ परीत्ताः प्रत्येक शरीरियो वा अल्प भववाला जीवो ए बे पण पूर्व प्रतिपन्न नियमथी थायछे. प्रतिपद्यमान तो भजनाथी. अपरीत्ता=साधारण शरीरवाळा उपार्धपुद्गल परावर्तथी उपर छे संसार ते जेने एवा जीवो मिथ्यादृष्टिपणाथी ते बेमां उभयाभावछे.

षट्पर्याप्तिथी पर्याप्त, पूर्ववत् जाणवा. अपर्याप्ता तो पूर्व प्रतिपन्न होयछे. सूक्ष्मद्वारमां सूक्ष्म उभयविकल होयछे. बादर तो पर्याप्तनी पेठे जाणवा.

२६७ मतिज्ञानियो क्षेत्रथीलोकना असंख्यमा भाग वा छे. आधानवाचिक (मतिज्ञानियो) सर्वलोकमां असंख्याताछे.

२६८ सर्वथी स्तोक, मनःपर्यव ज्ञानियो जाणवा. अवधिज्ञानी असं-ख्यातगुणा जाणवा. मतिज्ञानी अने श्रुतज्ञानी पे स्वस्थानमां तुल्यछे. केवलज्ञानी अनंतगुणाछे.

२६९ मतिज्ञानावरण कर्मनी उदीरणा थयउं अने अनुदीर्ण उपशांत थयउं मतिज्ञान उत्पन्न थायछे १ क्षयोपशमभावे मतिज्ञानछे. पण अन्यशेष औदयिक आदि भावे नथी. सर्वथी थोडा मति-ज्ञानि मनुष्यो. तेथी नारक असंख्यातगुणा, तेथी तिर्यंच, तेथी देवो.

२७० दीर्घ संसार जेनेछे ते कृष्णपाक्षिक कहेवायछे. बहु पापना उदयथी कृष्णपाक्षिक गणायछे.

२६५ दीर्घकालिकोपदेशवडे संज्ञिनुं ग्रहण जाणवुं. तेनी भावना वादरनी पेठे करवी. असंज्ञितो अपर्याप्तनी पेठे जाणवा. भवसिद्धि, संज्ञीनी पेठे जाणवा. अभवसिद्धिक तो उभय शून्य जाणवा. चरमभव जेनेछे एवा जीवो तो भव्यनी पेठे अने अचरमते अभव्यवत् जाणवा.

कोइ पण विवक्षित समयमां प्रतिपद्यमानक मतिज्ञानीनी प्राप्ति पक्षमां जघन्यथी एकलाभे. अने उत्कृष्टथी तो सर्व लोकमां क्षेत्र पल्योपमनो असंख्यातमो भाग लाभे. पूर्वप्रतिपन्नमां तो जघन्य अने उत्कृष्टथी क्षेत्र पल्योपम असंख्येय भाग प्रदेश राशिप्रमाण मतिज्ञानियो लाभे.

२६६ नाना जीवोनी अपेक्षाए सर्वमतिज्ञानियो लोकना असंख्यात भागने पामे.

मतिज्ञाननो बे प्रकारे काल चिंतववा योग्यछे. उपयोगथी अने लब्धिथी, एकजीवने मतिज्ञाननो उपयोग जघन्य अने उत्कृष्टथी अन्तर्मुहूर्तमान होयछे ते थकी उपरतो अन्य उपयोगमां गमन होयछे. सर्वलोकवर्तिमति ज्ञानियोनो आज उपयोगकाल जाणवो. आ अन्तर्मुहूर्त केवल बृहत्तर जाणवुं. लब्धिनी अपेक्षाए मतिज्ञाननो काल, अवाप्त सम्यक्त्व जेनेछे एवा एक जीवने जघन्यथी अन्तर्मुहूर्त जाणवो. अने उत्कृष्टथी एक जीवनी अपेक्षाए सातिरेक छासठसागरोपमनो काल जाणवो. मतिज्ञानावरण क्षयोपशमरूपा लब्धि जाणवी.

२७१ सम्यग्दृष्टिना संशयादि पण ज्ञान स्वरूपछे.

२७२ एक परमाणुमां अस्तिधर्म अने नास्तिधर्मनी अपेक्षाए संपूर्ण जगत् समायछे. नैश्चयिक अर्थावग्रहनो काल एक समयनोछे: ईहा अने अपायनो काल अन्तमुहूर्त मात्रछे. संख्यात अने असंख्यातकाल, धारणानोछे.

२७३ अविच्युति, स्मृति, वासनाना भेदथी धारणा त्रणप्रकारनीछे. तेमां अविच्युतिरूप तथा स्मरणरूप धारणा बे छेतेमां प्रत्येकनो काल अन्तर्मुहूर्त जाणवो. अने जे अर्थ ज्ञानावरणक्षयोपशमरूप अने स्मृतिनी बीजभूत वासनारूप धारणाछे ते संख्यातावर्षना आयुष्यवाळाने संख्यातकालनी जाणवी तथा असंख्यात वर्ष आयुष्यवाळा (पल्योपमादि आयुष्यवाळाआने) वासनारूप धारणानो असंख्यात काल जाणवो.

२७४ व्यंजनावग्रहनो असंख्यात समयनो कालछे.

उत्कृष्टतः नव योजनथी आवेला गंध, रस अने स्पर्शने ग्रहण करे छे. चक्षुरिन्द्रियनो लक्ष योजननो विषयछे, चक्षु इन्द्रियमां पदार्थ आवीने पडता नथी.

स्पर्शेन्द्रिय, रसेन्द्रिय, घ्राणेन्द्रिय, अने श्रोत्रेन्द्रिय जघन्यथी अंगुलना असंख्यातमा भागथी आवेला स्पर्श, रस, गंध, शब्द पुद्गलोने ग्रहण करेछे. चक्षु जघन्यथी अंगुलना संख्यातमा भागमां रहेला पदार्थने विषयीभूत करेछे.

२७८ मननुं क्षेत्रथकी विषय प्रमाण नथी.

२७९ संज्ञाक्षर अने व्यंजनाक्षर ए बे भावश्रुत कारण होवाथी द्रव्य श्रुतछे, लब्ध्यक्षर ते भावश्रुत जाणवुं.

२८० अर्थावग्रह, इहा, अपाय अने धारणा, प्रत्येकने पांच इन्द्रियो अने छठा मनथी गुणतां चोवीस भेद थाय अने तेमां औत्पातिकी आदि चार बुद्धिना भेद उमेरी कोइ मतिज्ञानना अठावीस भेद माने छे. पण ते शास्त्र सम्मत नथी. 'व्यंजनावग्रहना चार भेद अने अर्थावग्रहादिना चोवीस भेद मळी मतिज्ञानना २८ अठावीश भेद शास्त्रकारे गण्याछे. अने औत्पातिकी आदि चार प्रकारनी बुद्धि भिन्न गणीछे.

कोटि वर्षना चार मनुष्यभव आंतरे पामी मुक्ति पामे. ते अपे-
क्षाए छासठ सागरोपम अधिक देशोन चार पूर्वकोटि वर्ष थाय.

२८४ पांचसो त्रेसठ जीवना भेदछे तेमांथी ४२३ चारसो त्रेवीस भेदमां मतिज्ञान होयछे. मनुष्यना २०२ भेद. देवताना १९८ एकशो अठाणु भेद. नारकीना तेर भेद. तिर्यंचना दश भेद. सर्व मळी चारसोने त्रेवीस भेदमां मतिज्ञान पमाय.

२८५ सप्तम नरकमांथी नीकळेल जीवो तिर्यंचमां उत्पन्न थायछे. मनुष्यमां उत्पन्न थता नथी.

२८६ देवता अने नारकीओ समकितवंत, मनुष्यगतिमांज आवेछे.

२८७ जीवना पांचसो त्रेसठ भेदमांथी २०३ बसे त्रण भेदमां श्रप-

२९३ चतुर्दशगुणस्थानकमांथी–प्रथम चोथा, पांचमा, छठ्ठा, सातमा, अने तेरमा गुणस्थानके सदाकाल जीव लाभे. अन्यशेष गुणस्थानकमां भजना जाणवी.

२९४ पांचसोत्रेसठ भेदमांथी मिश्रगुणस्थानकमां एकसोअठाणु भेद पामिये. नारकीना पर्याप्ताना सात भेद, तिर्यचगर्भजना पांच भेद. मनुष्यना एकसोने एक पर्याप्ताना भेद, अने पंचाशी भेद देवताना पर्याप्तावस्था संबंधीना जाणवा.

२९५ अनुगामी, अननुगामी, वर्धमान, अवर्धमान, प्रतिपाती, अप्रतिपाती ए छ प्रकारनुं अवधिज्ञानछे. विशेषावश्यक.

२९६ उपयोगथी अवधिज्ञान अन्तर्मुहूर्त, अने लब्धिथी अवधिज्ञान छासठ सागरोपम अधिकछे. बेवार विजयादि विमानमां उत्पन्न थाय तेने. उपलब्धिथी अवधिनो जघन्य काल एक समयछे.

१९७ मनःपर्यवज्ञाननो उत्कृष्ट काल, देशोन पूर्वकोटि वर्षनोछे. मनःपर्यवज्ञानी मनोद्रव्यना चिन्तानुगुण अनंतरूपादि पर्यायने जाणे. देखे. भावमननो ज्ञानरूपछे अने ज्ञाननो अमूर्तछे तेथी भावमनने मनःपर्यवज्ञानी देखे नहि. द्रव्यमनः स्थितभावोने मनःपर्यवज्ञानी देखे. पण चिन्तनीय बाह्यपदार्थ वस्तुओने देखे नहि. (विशेषावश्यक.)

१९८ मनोद्रव्यने देखीने पश्चात् अनुमानथी बाह्यपदार्थो जणायछे. द्रव्य मनवडे भावमांचित बाह्यचिन्तनीय पदार्थोने अनुमानवडे जाणे. अने मनोद्रव्यने मनःपर्यवज्ञानी साक्षात् जाणे.

१९९. मनःपर्यवज्ञानीने जे मति अने श्रुतसहित होय तो तेने चक्षु अने अचक्षु एम बे दर्शन होयछे. अने जे मनःपर्यवज्ञानी मतिश्रुत अने अवधिसहित होय तेने चक्षु अचक्षु अने अवधि दर्शन. ए त्रण दर्शन होयछे.

अन्य केटलाकनो मत एम छे के जे मतिज्ञान पूर्व

पर्यवज्ञानी होयछे ते मनःपर्यायज्ञानथी जाणेछे अने अवधि ज्ञानवडे देखेछे. अने जे अवधिज्ञान रहित मनःपर्यवज्ञानीछे ते मनःपर्याय ज्ञानवडे जाणेछे, पण अवधि दर्शनना अभावथी देखतो नथी. प्रज्ञापना सूत्रमां त्रिशमा पदमां साकारोपयोग विशेषरूप देखवुं कह्युंछे. साकारोपयोग विशेषतावडे मनःपर्यवज्ञानी देखे एम स्पष्ट कह्युंछे.

३०१ कोइ एम कहेछे के उत्सूत्र भाषकने अनन्त संसार होय पण तेनो नियम नथी. जमालि निन्हवादिकने तेम जणातुं नथी. उत्सूत्रभाषकने पण परिणामविशेषे संख्यात, असंख्यात अने अनन्त एम त्रिविध संसार संभवेछे. (वि, वि.)

३०२ उत्सूत्र भाषणादिकनुं प्रायश्चित्त आभवमांज होय एवो नियम नथी. दीक्षा ते भवान्तर सर्व पापनुं प्रायश्चित्तछे. यतःसव्वा- विहु पव्वज्जा पायछित्तं भवंतर कडाणं–इत्यादि हरिभद्र वचनानुसारे जाणवुं. (वि.वि)

२०३ बादरनिगोद जीवने व्यवहारी कह्याछे. योगशास्त्रवृत्ती. (वि. बिं)

२०४ अनभिग्रहि मिथ्यात्वछे ते अभिग्रहिक मिथ्यात्व समान भारे नथी. आदिधार्मिकने अनभिग्रहिक मिथ्यात्व गुणकारी छे. (वि. विं.)

२०५ मार्गानुसारिने अन्यदेवार्यचन गुणकारी न होय एम कोइ कहे ते योग्य नथी. कारणके उत्तरभूमिकामां तेनो निषेधछे पण पूर्व भूमिकाए तो आशय विशेषे श्रावकने जिनार्चानी पेठे गुणकारी संभवेछे. (वि. वि)

२०६ कोइ कहेछे के मार्गानुसारिपणुं पण अजाणतां जैन धर्माचरणेज होय पण अन्यधर्माचरणे न होय, एवो एकान्त (निश्चय) न धारवो. कारणके श्री हरिभद्रसूरिए योगबिन्दुमां योगपातंजल रचनार पतंजलि प्रमुखने मार्गानुसारिपणुं कह्युंछे. पतंजलि प्रमुखने मित्रादि दृष्टि कहीछे. माटे अपक्षपातीने परसमय क्रियाए पण मार्गानुसारिपणुं टळे नहीं, तेमां पण निश्चयभाव जैननोजछे. (वि. विं.)

३०७ मार्गानुसारीने द्रव्याज्ञा एक भवान्तरे भावाज्ञा होय एम जे कहेछे ते मिथ्याछे, कारणके द्रव्यस्तव जेम भावस्तवथी बहु आंतरे होयछे, मत्स्यकन्यायवत् नैगमनयमतानुसारे तेम द्रव्याज्ञा पण भावाज्ञाथी बहु अंतरे संभवे. (वि. बिं.)

३०८ अन्य दर्शनमध्ये शुभभावज न होय तो शुभवचन न होय एम कहेवाय नहीं. कारणके मार्गानुसारीने मिथ्यात्वमंदताए शुभभाव पण होय. (वि. बिं.)

३०९ लौकिक मिथ्यात्वथी लोकोत्तर मिथ्यात्व भारे एवो निश्चयनथी. कारणके भिन्नग्रंथिक मिथ्यादृष्टिने पण कोटाकोटीथी अधिक बंधन नथी. ए परिणामे लोकोत्तर मिथ्यादृष्टि हेतुओ जणायछे. (वि. बिं.)

३१० मध्यस्थने स्वपरदृष्टिने वीजे ज्ञाने दर्शनग्रह टळेछे. यतः अ इह मनाक् पुंसस्तद्रागादर्शनग्रहो भवति न भवत्यसौ विनायोगात् कदाचिदपि योदश्के. ते माटे साधारण लोक लोकोत्तर गुणवर्णना घटेछे. वकंच साधारणगुणम

३११ मिथ्यादृष्टिना दयादि गुणनी अनुमोदनामां पार्श्वस्थादिनी पेठे
दाेष नथी.

३१२ मिथ्यादृष्टिने सकामनिर्जरा होय तो सम्यग्दृष्टिथी शो विशेष
एम कोइ कहेछे तेणे मिथ्यादृष्टिने शुक्ल लेश्याना सद्भावे
केवलीथी शो विशेष एवो पण संदेह धरवो.

३१३ सम्यग्दृष्टिज क्रियावादी शुक्ल पाक्षिक होय पण मिथ्यादृष्टि
नहीं एम कोइ कहेछे ते मिथ्याछे.

३१४ मोक्षाशयथी निर्जरा ते मार्गानुसारिने अंशथी सकाम निर्जरा
जाणवी.

३१५ हीन मिथ्यादृष्टिना गुणने उच्च गुणस्थान वर्ती सम्यग्दृष्टि, केम
प्रशंसा करे ? एम कोइ शंका करेछे ते योग्य नथी. कारण के

एम जो होय तो तीर्थंकरे कोइना गुण प्रशंसवा न जोइए,—कारण के तीर्थंकरथी सर्व जीवो हीनछे.

श्रावक प्रज्ञप्ति.

२१६ जावणं, अयंजीवे, एयइ, वेयइ, चलइ, फंदइ, तावणं अठविहबन्ध एवा, सत्तविहबन्धएवा, छव्विहबंध एवा, एगविहबंधएवा, इत्यादि ज्यां सुधी जीव कंपेछे, चालेछे, फडकेछे, त्यां सुधी आठ प्रकारनो कर्मबन्ध करेछे, सात प्रकारनो, छ प्रकारनो वा एकविध कर्म बंध करेछे. समये समये आ प्रमाणे कर्मबंध करेछे.

२१७ अनादि मिथ्यात्ववाळाने सैद्धांतिकना मत प्रमाणे प्रथम क्षयोपशमसम्यक्त्व अने कार्मग्रन्थिक मत प्रमाणे प्रथम उपशम सम्यक्त्व थायछे.

२१८ अनादि मिथ्यात्वनो क्षय कर्योछे एवो जीवो, पडतां त्रीजा गुणस्थानके जाय नहीं. चोथे, पांचमे, छठे, अने सातमे गुण-

स्थानके जाय. उपशम, क्षयोपशम, अने क्षायिक ए त्रण निश्चय समकितछे.

३१९ तीर्थंकर नामकर्म, क्षयोपशम समकिती वा, क्षायिक समकिती जीव, बांधेछे. उपशम समकितनो काल अल्पछे माटे तीर्थंकर नामकर्म बंधातुं नथी. तीर्थंकर नामकर्म बांधेलुंछे एवो क्षयोपशम समकितवाळो जीव पडीने प्रथम गुणस्थानकमां आवे अने त्यां अन्तर्मुहूर्तथी अधिक रहेतो तीर्थंकर नामकर्मनां दलिक उवेली नाखे अने अंतर्मुहूर्तमां समकित पाछुं पामे तो तीर्थंकर नामकर्मनां दलिक उवेळे नहीं.

३२० अभव्यने दीपक समकित होय.

३२१ आयुष्यनो पूर्वमां बंध करीने क्षायिक समकित पामेलो जीव चार भव करेछे, अथवा त्रण भव करेछे. चार भव करे तो बीजो भव युगलिकनो थाय अने त्रीजो भव देवता वा नारकीनो करे, अने चोथो भव मनुष्यनो करे. क्षायिक समकितनी पहेलां असंख्याता वर्षनो आयुष्यनो बंध करे तो मरीने युगलिक थाय. ते विना नहि. संख्यात वर्षनो आयुष्य बंध कर्या पछी कोइ जीव क्षायिक समकित पामे नहीं.

स्थानके जाय. उपशम, क्षयोपशम, अने क्षायिक ए त्रण निश्चय समकितछे.

३१९ तीर्थंकर नामकर्म, क्षयोपशम समकिती वा. क्षायिक समकिती जीव, बांधेछे. उपशम समकितनो काल अल्पछे माटे तीर्थंकर नामकर्म बंधातुं नथी. तीर्थंकर नामकर्म बांधेलुंछे एवो क्षयोपशम समकितवाळो जीव पडीने प्रथम गुणस्थानकमां आवे अने त्यां अन्तर्मुहूर्तथी अधिक रहेतो तीर्थंकर नामकर्मनां दलिक उवेली नाखे अने अंतर्मुहूर्तमां समकित पाछुं पामे तो तीर्थंकर नामकर्मनां दलिक उवेछे नहीं.

३२० अभव्यने दीपक समकित होय.

३२१ आयुष्यनो पूर्वमां बंध करीने क्षायिक समकित पामेलो जीव चार भव करेछे, अथवा त्रण भव करेछे. चार भव करे तो बीजो भव युगलिकनो थाय अने त्रीजो भव देवता वा नारकीनो करे, अने चोथो भव मनुष्यनो करे. क्षायिक समकितनी पहेलां असंख्याता वर्षनो आयुष्यनो बंध करे तो मरीने युगलिक थाय. ते विना नहि. संख्यात वर्षनो आयुष्य बंध कर्या पछी कोइ जीव क्षायिक समकित पामे नहीं.

३२७ तिर्यंचनी गतिमां थलचरने मूकीने बाकीना गर्भज पंचेन्द्रियमां उपशम, क्षयोपशम, अने सास्वादन ए त्रण समकित होय.गर्भज थलचरमां क्षायिक समकित. उपशम,क्षयोपशम, अने सास्वादन ए चार समकित होय. मनुष्यमांथी जीव थलचरमां क्षायिक समकित जीव लेइ जायछे.

३२८ समुर्च्छिम पंचेन्द्रिय तिर्यंच अने विकलेन्द्रियमां अपर्याप्त अवस्थामां एक सास्वादन समकित होय.

३२९ मनुष्यगतिमां पांचे समकित होयछे.

३३० कोइ मतिज्ञानी समकित जीव समकितवमीने अन्तर्मुहूर्त मिथ्यात्वमां जाय अने पुनः समकित सहित मतिज्ञान पामे तो मतिज्ञानने जघन्य अन्तर्मुहूर्त विरहकाल पडे. अने आशातना दोष बहुलजीवने समकितथी पडतां देशोन अर्धपुद्गल परावर्तनकाल अंतर(विरह)उत्कृष्टथीपडे.देशोन अर्ध पुद्गलकाल वीत्याबाद पुनः समकित अने मतिज्ञान पामे. एक जीवनुं आ प्रमाणे

११५ [illegible], [illegible], अने [illegible].

११६ [illegible] अने [illegible].

११७ [illegible] अने [illegible] करवा नहि.

११८ [illegible] अने [illegible] थाय जाणवो. [illegible] जाणवो. [illegible] जाणवो. [illegible] जाणवो.

२३९ दधि बेरात्री गया बाद अभक्ष्यछे. योगशास्त्रे.

२४० द्विदलधान्य कठोल प्रमुखनी साथे काचुं दूध, काचुं दधि अने काची छासनो संयोग थाय तो सूक्ष्म जीवोनी उत्पत्ति थायछे माटे योगशास्त्रमां तेनो निषेध करेलोछे. विवाहचूलिकामां पण तेनो निषेध कर्योछे. तत्पाठ.

विदलेकतिविहे पन्नत्ते तं जहा अन्नदलं कठदलं चइञ्चाविदलं दुविहंजिनागमे आगनोरसजोगेण उपज्जंतीइ जंतवो.

मग, मठ, अडद प्रमुख विदल जाणवुं. उकाळेलो छाशमां उकाळेला दूधमां उकाळेला दधिमां विदल नांखवाथी दोष नथी. विदल जम्या बाद काचुं गोरस वापरवुं होय तो मुख अने पात्र बे धोवे अथवा अन्यपात्रमां गोरसादिक भक्षण करे.

२४१ बादरनिगोदमां जघन्यथी अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट सित्तेर कोडाकोडी सागरोपमनो काल, एकजीव आश्रयी जाणवो.

३४२ बादर अने सूक्ष्मनिगोदमां एम बन्नेमां जीव जाय अने आवे. तेनो उत्कृष्ट काल अढी पुद्गल परावर्तननो जाणवो.

३४३ द्रव्य क्षेत्र काल अने भावथी पुद्गल परावर्तन चार प्रकारेछे. तेमां एकेक सूक्ष्म अने बादरभेदथी बे प्रकारेछे. सर्व मळी आठभेद थाय.

३४४ गर्भज मनुष्यदेहमां एकेन्द्रियथी ते पंचेन्द्रिय पर्यंत जीव उत्पन्न थाय.

३४५ जातिस्मरण ज्ञानछे ते मतिज्ञान धारणानो भेदछे, जातिस्मरण वडे एक बे त्रण यावत् नवभव देखे. यदुक्तं आचारांगसूत्रथी

गाथा.

पुव्वभवा सो पिच्छइ, इक्कंदोतितिजावनवगंवा;
उवरितस्स अविसउं, सभावउं जाइसरणस्स ॥ १ ॥

३४६ गर्भमां रहेलो जीव गर्भमांज मरीने चतुर्गतिमां जाय.

३४७ पगथी नीकळेल जीव नरगतिमां जाय. साथळथी नीकळेलो जीव तिर्यंचमां जाय. छातीमांथी नीकळेलो जीव मनुष्यगतिमां

३५१ बीजामां, बारमामां, तथा तेरमामां, ए त्रण गुणस्थानकमां जीव मरे नहि.

३५२ चक्षुदर्शननो जघन्यतः विरहकाल अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्टतः अनन्तकाल जाणवो. निगोदनी अपेक्षातः

३५३ परमावधिज्ञान, द्रव्यथी परमाणुने साक्षात् देखे. अगुरुलघु पर्यायने देखे. तेमज गुरुलघु पर्यायने पण देखे. परमावधिनो समस्त पुद्गलास्तिकाय विषयछे. क्षेत्रथी परमावधिज्ञान असंख्यात लोकमात्र खंड देखे. कालथी असंख्यात उत्सर्प्पिणी, अवसर्प्पिणी देखे. भावथी परमावधिज्ञान एक आथी असंख्यात, संख्यात पर्याय देखे. सामान्यथी वर्ण, गंध रस स्पर्श वाळा चार पर्यायने एक द्रव्यमां जघन्यथी देखे. क्षेत्र अने कालथी रूपिद्रव्यगतछे. वस्तुतः क्षेत्र अने काल अरूपीछे. माटे क्षेत्रकालमां अवधिज्ञाननो विषय नथी. रूपिप्ववधेः. अवधिज्ञाननो विषय रूपिद्रव्योमांछे. अनंतद्रव्य समुदाय भेगो करीएतो अनंत पर्यायने अवधि ज्ञानी देखे.

३५४ अष्टादशलिपीने संज्ञाक्षर कहेछे. अकारककारादिकने व्यञ्जन-

३५९. ओघनिर्युक्ति पाठ.

संपाइमरयरेणु, पमज्जणठ्ठा वयंति मुहपत्तिं;
नासं मुहंच बंधइ, तीए वसहिं पमज्जंतो ॥ १ ॥

मुखवस्त्रिका वसति प्रमार्जन माटे बांधवी. ते संबंधी पाठछे.

३६० भव्य करतां अभव्यना प्रतिबोधेला घणा मुक्ति जाय. केम ते बतावेछे. अभव्य जीव तो अनादि अनंतमा भांगेछे. अभव्यने कदी मोक्ष नथी. माटे चारित्र उदय आवे ने भव्यने प्रतिबोध आपी बोध पमाडे. तेथी घणा जीव प्रतिबोधे अने ते मुक्ति जाय. भव्यने तो मोक्षमां गया पछी उपदेश देवो नथी. तेथी अभव्यना प्रतिबोध्या घणा जाणवा. ए अधिकार नयचक्रमांछे.

३६१ संसारमां जीवो करतां अजीव अनन्तगुण अधिक जाणवा.

३६२ एक भवथी अन्य भवमां जतां वचमां जीवने कार्मणकाययोग होय ए अधिकार पन्नवणामांछे.

३६८ सर्व जीवोमां कामी जीव थोडा.

३६९ पुरुषवेदनो पुरुषवेद रहेतो उत्कृष्ट नवसें सागर सुधी रहे.

३७० स्त्रीवेदनो स्त्रीवेद रहेतो उत्कृष्ट एकशो दश पल्योपम अने बे पूर्व कोडी रहे.

३७१ विग्रहगतिमां एक समय, बे समय, त्रण समय पर्यंत जीव अनाहारी होय. आठ समयनी केवली समुद्घातमां ३-४-५ त्रीजो चोथो अने पांचमो ए त्रण समय जीव, अनाहारि. त्रीजुं शैलेशीकरण समये अनाहारि जीव जाणवो.

३७२ विग्रहगतिमां आयुष्य विना सातकर्मनो बंधछे. ऋजुगतिमां पण सातनो बंधछे.

३७३ जीव समकित सहित छट्ठी नरक पर्यंत जाय.

३८० ज्ञान, दर्शन अने चारित्र एज मुख्यतः मोक्षमार्गछे,

ज्ञानंदर्शनचारित्राणिः मोक्षमार्गः तत्त्वार्थ सूत्रवचनात्

३८१ पुण्य प्रकृतिनो एक ठाणीयो रस पडे नहि, योगथी प्रदेशबंध अने प्रकृति बन्ध पडे, अने कषायथी रस बन्ध, अने स्थिति-बन्ध पडे.

३८२ निश्चयमतथी सर्व बादर वस्तु गुरुलघुछे. बादर वस्तु सर्व गुरुलघु पर्यायविशिष्टछे. अने सूक्ष्म तो अगुरु लघुछे. अगुरु-लघु वस्तु संबंधी पर्यायो पण अगुरु लघु कहेवायछे.

इहनिश्चयमतेन बादरं वस्तु सर्वमपि गुरुलघु ॥
सूक्ष्मंत्व गुरुलघु तत्राऽगुरुलघुसंबंधिनः पर्यायाअपि
अगुरुलघुवः समये अभिधीयन्ते (वि)

३८३ जे एक जाणेछे ते सर्व जाणेछे. जे सर्व जाणेछे ते एक जाणे छे. एक वस्तु पण सर्व स्वपरपर्यायोवडे जाणनार लोकालोक गत सर्व वस्तुने सर्व स्वपर पर्यायोवडे युक्त जाणेछे. सर्व

छे. तेथी यतिमां अपेक्षाए सर्व जगत्ना पर्यायो समायछे. तेथी सर्व जगत् यतिमांछे, ज्ञानादिकना पर्यायनी अपेक्षाए एम सिद्ध ठरेछे. (विशेषावश्यक)

३८५ सर्व वस्तुओ नैगम, संग्रह, व्यवहाररूप अविशुद्धनयनी अपेक्षाए अक्षर [ध्रुव] छे. तेमज सर्व वस्तुओ ऋजुसूत्र, शब्द, समभिरूढ अने एवंभूतनयनी अपेक्षाए क्षर [उत्पाद व्ययरूप अनित्य] छे. द्रव्यास्तिकनयनी अपेक्षाए सर्व वस्तुओ अक्षर छे, अने पर्यायार्थिकनयनी अपेक्षाए सर्व वस्तुओ क्षर [उत्पाद व्ययरूपछे. [विशेषावश्यक]

३८६ अभिधान शक्तिरूप सर्व अभिलाप्य प्रज्ञापनीय पदार्थो छे ते अकारादिक अक्षरना स्वपर्याय जाणवा, पण अनभिलाप्य न जाणवा=अकारना ह्रस्व, दीर्घ, प्लुत भेद सानुनासिक, निरनुनासिक, उदात्त, अनुदात्त अने स्वरित ए अढार भेद आदि अनंत स्वपर्याय जाणवा. अकारअक्षरवाच्यविष्णुप्रमुख अन्य अनंत पदार्थ अस्तित्व संबंधवडे स्वपर्याय जाणवा. इकारादि वाच्य लक्ष्मी आदि पर्यायो अनंतछे ते अकारना परपर्यायछे, नास्तित्व संबंधथी. तेमज इकारना ह्रस्वादिक वाच्य अनंत स्वपर्याय जाणवा. अने अकारादिकना अनंत स्वपर्याय ते इकारना परपर्याय नास्तित्व संबंधथी जाणवा. एम सर्वत्र भावना करवी (विशेषावश्यक.)

३९० दशमगुणस्थानकमां लोभनो उदयछे. अगीयारमा गुणस्थानकमां लोभनो उदय नथी. त्यारे अगियारमागुणस्थानकथी जीव केम पडेछे? प्रत्युत्तरमां समजवानुं के–अगीयारमागुणस्थानकनी स्थिति अन्तर्मुहूर्तनीछे, अने अगियारमाथी वारमा गुणस्थानकमां जवातुं नथी. तेथी स्थितिना स्वभावथी अन्तर्मुहूर्त त्यां रही पाछो पडेछे.

३९१ उपशम श्रेणिवाळाने उपशम समकित होय अथवा क्षायिक समकित होय.

३९२ क्षपकश्रेणिमां क्षायिक समकित होय. क्षपकश्रेणिमां ८, ९, १० आठमा नवमा अने दशमा गुणस्थानकमां क्षयोपशम चारित्र होय, अने वारमामां क्षायिकचारित्र होय.

३९३ पहेला, वीजा अने त्रीजागुणठाणामां, क्षयोपशम, औदयिक अने पारिणामिक ए त्रण भाव होय.

३९९ ज्ञानावरणीय कर्ममां चार भाव, दर्शनावरणीयमां चार भाव, वेदनीय कर्ममां त्रण भाव, मोहनीयमां पंच भाव, आयुष्यमां त्रण भाव, नामकर्ममां त्रण भाव, गोत्रकर्ममां त्रण भाव अने अन्तराय कर्ममां चार भाव छे.

४०० औपशमिकभाव सादि सपर्यवसित (सादि सांतछे) क्षायिकभाव सादि अपर्यवसित (सादि अनंत) छे. क्षायोपशमिक भाव अनादि:सपर्यवसित (अनादि सांत) छे. अने अभव्यनी अपेक्षाए अनादि अनंतछे. औदयिकभाव अभव्यनी अपेक्षाए अनादि अनंतछे, अने भव्यनी अपेक्षाए अनादि सांतछे. अभव्यत्व अने जीवत्व अनादि अनन्तछे, अने भव्यत्व अनादि सांतछे पारिणामिकमां.

४०१

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	संख्या	
मि	सा	मि	अ	दे	प्र	अ	अपू	नि	सू	उ	क्षी	स	अ	गुणस्थानक	नाम
१०	१०	११	१२	१३	१४	१४	१३	१३	१३	१२	१२	०	०	क्षयोपशम	भेदाः
२१	२०	१९	१९	१७	१५	१२	१०	१०	४	३	३	३	२	औदयिक	भावभेदाः
०	०	०	१	१	१	१	१	१	२	२	०	०	०	औपश	मिकभावभेदाः
०	०	१	१	१	१	१	१	१	१	१	२	९	९	क्षायिक	भावभेदाः
३	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	१	१	पारिणामिक	भावभेदाः
३४	३२	३३	३५	३४	३३	३०	२७	२८	२२	२०	१९	१३	१२	सांनिपा	तिकभेदाः

१ बध्यते अष्टप्रकारं कर्म येन तद्बंधनं ।
२ संक्रम्यतेऽन्य प्रकृत्यादिरूपतया व्यवस्थाप्यते येन तत् संक्रमणम् ।
३ उद्वर्त्यते प्राबल्येन प्रकृतिस्थित्यादि यया जीववीर्यविशेष परिणत्या सा उद्वर्तना
४ अपवर्त्यते ह्रस्वीक्रियते स्थित्यादि यया सा अपवर्तना
५ अनुदयं प्राप्तं सत्कर्मदलिक मुदीर्यते उदयावलिकायां प्रवेश्यते यया सा उदीरणा
६ उपशम्यते उदय उदीरणानिधतिनिकाचनाकरणायोग्यत्वेन व्यवस्थाप्यते कर्मयया सा उपशमना ।
७ निधीयते उद्वर्तनाऽपवर्तनावर्जकरणाऽयोग्यत्वेन व्यवस्थाप्यते यया सा निधत्तिः
८ निकाच्यते अवश्यवेद्यतया निबध्यते यया सा निकाचना

योगस्वरूप

४०५ वीर्यांतराय कर्मना देशक्षयथी तथा सर्वक्षयथी वीर्य लब्धि उत्पन्न थायछे. देशक्षयथी छद्मस्थने अने सर्वक्षयथी केवलीने लेश्या आश्रयी वीर्यना बे भेद छे. सलेशीवीर्य अने अलेशीवीर्य. सलेशीवीर्यना बे भेदछे. १ अभिसंधिज २ अनभिसंधिज.

२ मन, वचन अने कायाना अवष्टंभथी उत्पन्नतावडे तेनां त्रण नाम पडयांछे. १ मनोयोग. २ वचनयोग, अने काययोग.

३ जीव प्रदेशोमां वीर्यना न्यूनाधिकपणाना वे हेतुओछे. १ कार्याभ्यास. कार्यनी २ पासे जीवप्रदेशोनो शृंखलावयवनी पेठे अन्याऽन्य प्रवेश. जे आत्म प्रदेशोने घटादिकार्य पासे होय तेमां विशेष चेष्टा अने दूर होय तेमां अल्प चेष्टा ए वात अनुभव सिद्ध छे.

४०७ अविभाग, वर्गणा, स्पर्धक, अन्तरस्थान, अनंतरोपनिधा, परंपरोपनिधा, वृद्धि, समय, अल्पबहुत्वप्ररूपणा दरेकने प्ररूपणाशब्द जोडवो. आ अधिकार अवबोधवा योग्यछे.

४०८ पुद्गल द्रव्योने परस्पर संबंध स्नेहथी थायछे. तेथी स्नेह प्ररूपणा शास्त्रमां करीछे. तेना त्रण प्रकार छे. स्नेहप्रत्ययस्पर्धक प्ररूपणा. २ नाम प्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा. ३ प्रयोगप्रत्ययस्पर्धक प्ररूपणा.

r

४१० देव, नारक, गर्भजतिर्यंच, तथा मनुष्योने दीर्घकालिकीसंज्ञा होय छे. (वि)

४११ हेतुवादोपदेशिकी संज्ञामां पण भूतकाल अने भविष्यनुं अनुक्रमे स्मरण चिंतवन छे. पण लांबा कालनुं नथी. विकलेंद्रिय अने समुर्छिम पंचेंद्रियने हेतुवादोपदेशिकी संज्ञा छे. (वि.) विकलेन्द्रिय जीवो, हेतुवादोपदेशिकी संज्ञाथी इष्टमां प्रवृत्ति करे छे अने अने अनिष्टथी पाछा फरे छे.

४१२ सम्यग्दृष्टिजीवने, दृष्टिवादोपदेशिकी संज्ञा होय छे. ज्ञानवरणीय क्षयोपशमभावथी जे ज्ञान थाय छे तेमां दृष्टिवादोपदेशिकी संज्ञा होय छे. आ संज्ञा पामीने सम्यग्दृष्टि संज्ञी कहेवाय छे, अने बाकीना जीवो असंज्ञी कहेवाय छे, चोथा गुणस्थानकथी ते बारमा गुणस्थानक पर्यंत क्षयोपशम ज्ञानमां दृष्टिवादोपदेशिकी संज्ञा छे क्षायिक केवलज्ञानीने संज्ञा होती नथी. कारण के तेमना ज्ञानमां, सर्ववस्तुनो भास थाय छे तेथी भूतकाल स्मरण, भविष्यकाल विचाररूप संज्ञानो अभाव होय छे. क्षयोपशम ज्ञानमां तेवी संज्ञानो संभव छे. ते संज्ञानो नाश थतां ते संज्ञाना अभावे केवली असंज्ञी कहेवाय छे. (वि.)

४१७ सिद्धांतवादीनो मत एवो छे के अनादि मिथ्यादृष्टिजीवछे ते उपशम समकित पाम्या विना प्रथमथीज क्षयोपशम समकित पामेछे. अन्य तो यथाप्रवृत्तिआदि करण त्रणना क्रम वडे अंतरकरणमां उपशम समकित पामेछे. अने आ उपशम समकिती त्रण पुंज करतो नथी. पश्चात् उपशम समकितथी च्यवी अवश्य मिथ्यात्वने पामेछे. कल्पभाष्ये पण एम कह्युं छे. कार्मग्रंथिक तो आ प्रमाणे मानेछे. सर्व अनादिमिथ्यादृष्टि, प्रथम सम्यक्त्व लाभकालमां यथाप्रवृत्तादिकरण त्रिपूर्वक अन्तरकरण करेछे त्यां उपशम समकित पामेछे. अने उपशम समकिती त्रण पुंज करेछेज. अने ते हेतुथी उपशम समकित थी च्यवेलो क्षयोपशमसमकिती, अने तेथी मिश्र,वा मिथ्यादृष्टि थाय छे. (विशेषावश्यक पत्र १६४) वेदकनो क्षयोपशम समकितमां अन्तर्भाव थायछे

४१८ वेदक समकितमां, समकितमोहनीयनो चरम पुद्गल ग्रास फक्त उदयरूप प्रवर्तेछे अने त्यां एक समयनी स्थितिछे, पश्चात् क्षायिक समकित पामे. (वि.)

४१९ संपूर्ण दशमा पूर्वथी आरंभी चउदमा पूर्व पर्यंत निश्चयथी सम्यक् श्रुत होयछे. (वि.) संपूर्ण दशपूर्वन्यूनथी ते आवश्यक श्रुत पर्यंतमां सम्यक् श्रुतनी भजना. (वि.)

४३० मतिज्ञानीछे ते श्रुतज्ञानियकी सदा अनन्तगुण अधिकछे.

मतिज्ञानी श्रुतज्ञानिनःसकाशात् सदैवानंतगुणाधिकः

श्रुतज्ञानी त्वितरस्मान्नित्य मनन्तगुणहीन एव प्राप्नोति

४३१ श्रुतनिश्रित मतिज्ञानना अठावीश अने त्रणसोने छत्रीशभेद थायछे. अश्रुतनिनिश्रितना औत्पातिकी बुद्धि वगेरे चार भेदछे. मतिअनक्षरछे अने श्रुतज्ञान अक्षररूपछे द्रव्याक्षर अपेक्षाए (वि) साक्षर अने अनक्षरनो भेदछे. (वि)

४३२ द्रव्याक्षरना अभावथी मतिज्ञानमूकछे. अने श्रुतज्ञान मुखरछे अर्थात् द्रव्याक्षर सद्भाववडे स्वपरप्रत्यायकपणाथी मूगुं नथी. अवधि, मनःपर्यव, अने केवलज्ञान पण मूगांछे. (वि)

४३३ करवकूत्र संयोगेथी भोजनाक्रियाविषय मतिज्ञान थायछे. शीर्ष धुणाववानी चेष्टाथी निवृत्ति प्रवृत्ति विषयमति ज्ञान थायछे, इवे समजवानुं के शब्द वा अक्षरथी श्रुतज्ञान उत्पन्न थायछे. माटे ते परमबोधकछे तेम करवकूत्र चेष्टा तथा शिरोधुनन चेष्टा पण परमबोधकछे. तेथी श्रुतज्ञाननी पेठे मतिज्ञान पण परमबोधक केम न गणाय? अने ज्यारे परमबोधक गणाय तो बेमां शो भेद रह्यो ?

प्रत्युत्तर—द्रव्यश्रुतछे ते तो असाधारण कारण छे, माटे द्रव्यश्रुत परमबोधक थाय. पण करादि चेष्टा छे ते तो मतिश्रुत उभयनुं कारणछे. माटे ते साधारण कारणछे, करादि चेष्टा तो मति ज्ञाननुं असाधारण कारण नथी, श्रुतज्ञान हेतुपणाथी. करचरण संयोगादि चेष्टा देखे छते केवल अवग्रहादि मतिज्ञान उत्पन्न थतुं नथी. किंतु आ खावाने इच्छेछे इत्यादि श्रुतानुसारि विकल्पात्मक श्रुतज्ञान पण उत्पन्न थायछे. माटे असाधारण कारणना अभावथी करादि चेष्टाछे ते परमार्थतः मतिज्ञाननुं कारण नथी, माटे मतिज्ञानमां अन्तर्भूत थती नथी. अने ते मनाणे थए छते मतिज्ञान, परमबोधक गणातुं नथी. अने द्रव्यश्रुत छे ते भावश्रुतनुं असाधारण कारणछे माटे परबोधकछे.

करादि चेष्टा जो के मतिज्ञाननुं कारणछे तोपण यथोक्त विशिष्ट परमबोधछे तेमां ते संभवती नथी. माटे विशिष्टपर बोधकपणाना अभावथी करादि चेष्टाओपर बोधक नथी. अत एव करादि चेष्टा द्वारा मतिज्ञान परमबोधक थतुं नथी (वि. पत्र. ५९)

४३४ औत्पातिकी आदि बुद्धि चतुष्टयमां अवग्रह, ईहा, अपाय, अने धारणा, विद्यमानछे. तो पण परोपदेशादिनी अपेक्षा विना ते छे माटे ते धारनो श्रुतनिश्रितमां अन्तःपात थतो नथी. (वि. पत्र. ६०)

४२५ श्रुतज्ञान-श्रुतअज्ञान, अवधिज्ञान, विभंगज्ञान, मनःपर्यवज्ञान अने केवलज्ञान ए ८ साकार पज्जवना भेद जाणवा. चक्षु, अवधि अने केवलदर्शनना भेदथी त्रण प्रकारे अनाकार पज्जवाछे. पांच ज्ञान अने त्रण अज्ञान मेळवतां आठ प्रकारे साकार उपयोगछे, चक्षु, अचक्षु, अवधि अने केवलदर्शनना भेदथी चार प्रकारे अनाकार उपयोगछे. (वि. पत्र. १७४)

४२६ सर्व तीर्थकरनुं अवधिज्ञान तुल्य न होय कारण के जे जीव ज्यांथी आवे तेमने ते स्थान संबंधी ज्ञान तथा वर्धमान ज्ञान होय.

४२७ लोकांतिक देव एकावतारी तथा आठ भव पण करे. प्र. चिंतामणि पत्र ९..

४२८ पांचमे आरे क्षायिक समकित पामे. प्र. चिं. प. १४
इत्यादिकं विविधं द्रव्यानुयोगं कृत्वापि दृष्टान्तितः मान्ये

४२९. एक भवमां उपशम श्रेणि बे वार करे ते क्षपकश्रेणि ते भवमां न करे. एवो ग्रंथ अभिप्राय सिद्धांतने एक भवमां एकज करे. प्र. चिं. प. ६९..

४४० लोक प्रकाशमां चक्षुदर्शननी स्थिति एक हजार सागरो-
पमनी कही.

४४१ धर्मः पारदः मंगलं सुवर्ण,उत्कृष्टं,ताम्रं अहिंसा कथिर
संयमो-अगस्त्यवृक्षः तपः कृष्णधतूर. देवाविपीतपलाश.

(से)

४४२ वासी विदलमां बेरेन्द्री जीव लालरूप होय. पा. ८ प्र. ६०.

४४३ शुद्ध धसग अचित्त दवावां साधुने कल्पे. पा. ७ प्रश्न. ५८.

४४४ चरक परिव्राजकादि मिथ्यादृष्टिमां सकाम तथा अकाम नि-
र्जरा बन्ने होय. पाने ९५.

४४५ मिथ्यादृष्टि तथा सम्यग्दृष्टि जेनो अर्ध पुद्गल परावर्तन
बाकी होय ते शुक्लपक्षीया जाणवा, ते बन्ने क्रियावादी

४४६ अन्तर्मुहूर्त शेष आयु रहे त्यारे केवली, केवली समुद्घात करे.

४४७ सात प्रकारे आयुष्य तुटे.

१ राग स्नेहमय अध्यवसायथी, २ दंडादि निमित्तथी, ३ घणा आहारथी, ४ नयन वेदनादिथी, ५ गर्तादि पराघातथी, ६ सर्पादि डंखथी, ७ श्वासोश्वास रोकावाथी.

४४८ पच्चक्खाण करावनार गुरु वोसिरे अने करनार वोसिरामि करे.

४४९ मनःपर्यव ज्ञाननो उंचो अने नीचो विषय अढारसे योजननो छे. माटे मनःपर्यव ज्ञानि, नारकी देवलोकमां रहेलाना मनोभाव जाणी शके नहि.

४५० नमस्कार महाफलदायक छे.

४५१ मन वारने तारा कर्मे-नीकिय करतां वेपुन करतां, त्या-

नान्तर अथवा महर्धिक देवताने वैक्रिय करतां मार्ग देता
तारा चलायमान थाय.

४५२ त्रण कारणे अल्पवृष्टि अने त्रण कारणे महावृष्टि. जे देशमां उदक योनिया घणा जीव उत्पन्न थाय नहि, अथवा थाय. देव नाग भूत यक्ष पूजाय नहि, अथवा पूजाय तो वृष्टि परावर्त करे. प्रचण्ड वायु, वादलने विखेरे अथवा न विखेरे तो.

योगस्य लक्षणं.

४५३ औदारिकादि देहसंयोगसंभवाः आत्मवीर्यपरि-
णाम विशेषाः कथिता त्रिधा ॥

४५४ उपांग स्थविरकृत होयछे. तीर्थंकर विद्यमान छतां तथा
विद्यमान छतां पण होय.

४५५ त्रिफलामल माझुकछे. निशीथभाष्ये १११ प्र. ७....

४६६ बे नेत्र, बे कर्ण, मुख, नासिका, ललाट, तालु, शिर, नाभि, हृदय, इत्यादि ध्यान करवानां स्थानछे.

४६७ ज्ञानावरणीयमां प्रज्ञापरिसह अने अज्ञान बे, दर्शनावरणीयमां सम्यक्त्व परिसह, अन्तराय कर्ममां अलाभ परिसह. चारित्र मोहनीयमां आक्रोश, अरति, स्त्री, निषद्या, याचा, अचेल, सत्कार, ए सात परिसह. वेदनीय कर्मथी क्षुधा, तृषा, शीत, उष्ण, दंश, चर्या, शय्या, वध, रोग, तृणस्पर्श, मल, ए एकादश परिसहछे. नवमा गुणस्थानक पर्यंत सर्व परिसहो होयछे. दशमा, अग्यार अने बारमा ए त्रण गुणस्थानकमां प्रज्ञा, अज्ञान, अलाभ, क्षुधा, तृषा, शीत, उष्ण, दंश, चर्या, शय्या, वध, रोग, तृणस्पर्श, मल, ए चउद परिसह होयछे. तेरमा अने चउदमा गुणस्थानकमां वेदनीय जन्य एकादश परिसह होय.

४६८ एक जीवने एक समयमां उत्कृष्टतः ओगणीश वा विश परिसह होयछे.

४६९. क्षुधा, तृषा, शीत, मच्छरदंश, अरति, ए पंच दरवर्षे होय.

याचना, आक्रोश, सत्कार, अलाभ, प्रज्ञा, अज्ञान, ए छ द-
र्शनथी होय. अने बाकीना शीत, उष्ण, दंश, चर्या, शय्या,
अचेल, मल, रोग, नैषेधिकी, वध, तृणस्पर्श, ए एकादश
कारणथी होय.

४३. दर्शन उपयोगरूप ओघसंज्ञा अने ज्ञानोपयोगरूपा लोकसंज्ञा
एम स्थानांग टीकाकारनो अभिप्रायछे. ओघ संज्ञा अव्यक्त उप-
योगरूप अने स्वच्छंद घटित विकल्परूप लोक संज्ञा.एम आचारांग
वृत्तिमांछे. मतिज्ञानावरणीय कर्म क्षयोपशमथी शब्दार्थ गोचर सामा-
न्य अवबोध क्रिया ते ओघ संज्ञा अने तेनो विशेषावबोधरूप जे
क्रिया ते लोक संज्ञा. इति प्रवचन सारोद्धार वृत्तिमांछे.

१ केवल वेदनीयकर्मना उदयथी अने असाता वेदनीयना उदयथी
आहाराभिलाषरूप आहारसंज्ञा थायछे. त्रासरूप भयसंज्ञा.
मूर्छारूप परिग्रहसंज्ञा. स्त्री आदि वेदोदयरूप मैथुनसंज्ञा. ए चार
मोहनीयना उदयथी होयछे. क्रोधसंज्ञा. गर्वरूप मानसंज्ञा, व-
क्रतारूप मायासंज्ञा, गृद्धिरूप लोभसंज्ञा, विलापरूप शोकसंज्ञा,
मिथ्यादर्शनरूप मोहसंज्ञा. ए छ संज्ञाओ मोहोदयजन्यछे. सा-
तारूप सुखसंज्ञा अने दुःखरूप असातासंज्ञा ए बे वेदनीय
कर्मना उदयथी उत्पन्न थायछे. ज्ञानावरणीय अने मोहनीयना
उदयथी चित्तविप्लुतिरूप विचिकित्सारूप संज्ञा जाणवी. स्व-
च्छंद आदि मायुक लक्षणरूप ज्ञानावरण क्षयोपशमथी अ
मोहना उदयथी लोकसंज्ञा कहेछे. अव्यक्त उपयोग वृत्ति

तानारोहणादि लक्षणरूप ज्ञानावरणीय अल्प क्षयोपशमथी उठेली ओघसंज्ञा जाणवी. क्षमादि आसेवनरूप मोहनीय क्षयोपशमथी धर्मसंज्ञा प्रगटेछे.

४७२ अर्ध पुद्गल परावर्तनकालमां क्षयोपशम समकित उत्कृष्टः एक जीवने असंख्यातवार आवे.

४७३ सास्वादन गुणस्थानकनो जघन्य काल एक समयछे. अने उत्कृष्ट छ आवलिकानो कालछे.

४७४ नैश्चयिक अर्थावग्रह एक समयनोछे अने व्यवहारिक अर्थावग्रहनो काल अन्तर्मुहूर्तछे. बहु बहुविध आदि बारभेदनो समास व्यवहारिक अर्थावग्रहमां थायछे. (वि)

४७५ तीर्थंकरो विना बाकीना जीवो पण अवधिज्ञानसह माताना उदरमां उत्पन्न थाय.

वेदनीयनो बंधछे.पण उत्तम पुद्गल ग्रहे.बीजे समये निर्जरे(र)

४८१ काललब्धि, इन्द्रियलब्धि, उपदेशलब्धि,उपशमलब्धि,प्रयोगता-लब्धि ए पांच लब्धि पामे त्यारे जीव स्वआत्मबोध समकित धर्म पामे. (रत्न)

४८२ काउसग्गना द्रव्य अने भाव ए भेद कह्याछे. द्रव्य काउसग्गना चार भेद जाणवा. १ शरीरकाउसग्ग २ उपधिकाउसग्ग भात ३ पाणीनो त्याग ४ ते पण काउसग्ग. भावकाउसग्गना त्रण भेदछे. १ कषायकाउसग्ग २ संसारकाउसग्ग ३ कर्मकाउसग्ग. १ चारकषायना त्यागरूप कषायकाउसग्ग २ चारगतिनिवा-रणरूप संसारकाउसग्ग.अष्टकर्म क्षय करवा कर्म काउसग्ग(र)

४८३ भावमोक्ष सम्यग्दृष्टिने होय, द्रव्यमोक्ष साधुने होय, गुणमोक्ष ते केवलीने तेरमा तथा चउदमा गुणस्थानकमां होय.

४८४ जैनदर्शन ते उपयोगे तथा अक्रियभावेछे. जैनदर्शन श्रद्धान ते शुद्धोपयोग आत्मभावेछे, अक्रियभावेछे. अने बीजायोगे क्रियाधर्मछे.

८५ शुद्धोपयोग अने अशुद्धोपयोगछे. अशुद्धोपयोगना बे भेदछे. शुभ. २ अशुभ. तेमां शुभोपयोगे वर्ते तो जीव पुन्य बंध करे. अशुभोपयोगे वर्ते तो पापकर्म बन्ध करे. शुद्धोपयोगे वर्ते तो परमात्मपद प्राप्त करे. शुद्धोपयोग निर्विकल्पदशामां होयछे.

४८६ १ द्रव्यआत्मा २ कषायआत्मा ३ योगआत्मा ४ उपयोग आत्मा ५ ज्ञानात्मा ६ दर्शनात्मा, ७ चारित्रआत्मा ८ वीर्यात्मा, भगवतीमां ए आठ प्रकारना आत्मा कह्याछे.

८७ शुभोपयोगथी पुन्यछे. अने शुद्धोपयोगथी धर्मछे. एवं पुन्य अने धर्ममां भेद समजवो.

४८८ सामायक, चतुर्विंशतिस्तव, प्रतिक्रमण ए त्रण आवश्यक संवर तत्त्वमांछे, बाकी त्रण निर्जरा तत्त्वमांछे.

४८९ अस्तित्व,वस्तुत्व,द्रव्यत्व,प्रमेयत्व,प्रदेशत्व,अगुरुलघुत्व ए छ द्रव्यास्तिकना सामान्य स्वभाव जाणवा.

४९० १ नित्यस्वभाव २ अनित्यस्वभाव ३ एकस्वभाव ४ अनेक

भाव ५ सत्यस्वभाव ६ असत्यस्वभाव ७ वक्तव्यस्वभाव ८ अवक्तव्यस्वभाव ९ भेदस्वभाव १० अभेदस्वभाव ११ परम स्वभाव, ए विशेषस्वभावछे.

४९१ संसारी जीव केवल कार्मणयोगे वर्त तो सर्व स्थानके अनाहारी होय. औदारिक अथवा वैक्रियनी मिश्रता कार्मण साथे मळे तो आहारग्रहण होय.

४९२ जेना वस्त्रमां जु न पडे. ज्यां विचरे त्यां देशनो भंग न थाय. देशमां चिन्ता न उपजे. पगनो धोवण पीवे तेनो रोगनाश पामे ए चार अतिशयादि युक्त होय ते युग प्रधान जाणवा.

४९३ आहार लेइ परिणमाववानुं कारण ते तैजस शरीर जाणवुं.

४९४ अष्टदृष्टिनुं स्वरूप पुनः पुनः मनन करवुं जोइए. अने तेमां उपशमादि भाव विचारवा. मनन करवा, पांचमी दृष्टिमां समकित पमायछे तेना हेतुओ आत्मामां अनुभववा योग्यछे.

बाह्यनयथी दृष्टिनी येनिश्र गायोरानुं नथी. दृष्टिओने आत्मा-
मां उतारवी जोइए. दृष्णदृष्टि आदि माटे दृष्टिओनो अभ्यास
दिनाचर नथी.

४९५ व्यवहार अने निश्चयथी देव गुरु अने धर्मनुं सूक्ष्मदृष्टिथी स्व-
रूप अनुभववुं योग्यछे.

४९६ शुद्धान्तः करणथी सद्गुरुनां वचनो हृदयमां परिणमे छे. सर्वे
मलनी दृष्टिनी जरूरछे. अन्यथा जीवने तत्त्वज्ञान परिणमतुं
नथी. ज्ञानिनां वचनोने ज्ञानी समजेछे.

४९७ सर्व शास्त्रोमां अध्यात्मशास्त्र श्रेष्ठता भोगवेछे. अध्यात्मज्ञानमां जे
मुक्ति पामवानो होयछे तेनेज अध्यात्मज्ञानमां रुचि थायछे.

४९८ क्रियावादी, अक्रियवादी, ज्ञानवादी, अने विनयवादीनां सर्व
मळी त्रणसेंत्रेसठ भेद थायछे.

४९९ बाह्यतपजप प्रतिलेखना पूजा प्रतिक्रमण आदि बाह्यस्थूलधर्मनी क्रियाओछे. धर्मध्यान, पिंडस्थ, पदस्थ, रूपस्थ, रूपातीत, धारणा, आत्मामां रमणता, आदि आत्मधर्मनी सूक्ष्मक्रियाओछे. स्थूलक्रियाओतो अज्ञानी पण करी शकेछे. पण धर्मनी सूक्ष्म क्रियाओ तो ज्ञानीज करी शकेछे. सूक्ष्मध्यानादिक धर्मनी क्रिया करनार अनंतकर्मने दूर करेछे. बाह्यक्रिया करनार करतां ध्यानादिक अंतर सूक्ष्मक्रिया करनार अनंत गुण विशेष उच्च पदवी धारक जाणवो. ध्यानादिक सूक्ष्म अंतर क्रिया विना मुक्ति थती नथी, माटे जे पुरुषो सूक्ष्म क्रिया करनारने निश्चय वादी अक्रियवादी कही निंदेछे. हेलना करेछे. तेणे तीर्थंकरनी निंदा हेलना करी एम जाणवुं. स्थूल बाह्यधर्मनी क्रियाओमांथी सूक्ष्मध्यानादिक क्रियामां उतरतां अनुभव प्राप्त थायछे. अने तेथी केवलज्ञान प्राप्त थायछे.

५०० गमे तेवा दुष्ट शत्रुथी जे अनिष्ट थतुं नथी. ते अनिष्ट राग द्वेषथी थायछे.

५०१ परनी निन्दा करनार जे परने दोषो देछे. ते ते दोषो ते पोते पामेछे. परनी निन्दा करनारनुं मुख पण देखवालायक नथी.

५०२ अज्ञान कष्ट करवामां तामसी तापसनी पेठे अल्प फळछे.

५०३ जगत्मां ज्ञानिनीज बलिहारीछे.

५०४ दृष्टिरागी, दोषने देखी शकतो नथी.

५०५ शिष्योनी शोभा विनयपद्धतिमांछे.

५०६ यदि सद्गुरु शिष्यने सर्पना दांत गणवानुं कहे तो पण शिष्ये गुरुनी आज्ञा स्वीकारवी. मनमां एम समजवुं के तेनुं प्रयोजन गुरु जाणेछे. गुरु तो शिष्योनुं एकान्त हित इच्छेछे.

५०७ सुनक्षत्र अने सर्वानुभूतिनी पेठे गुरुपर भक्तिराग थवो जोइए.

५०८ अशुभअध्यवसायथी प्रसन्नचंद्र राजर्षिनी पेठे दुर्गति कर्मदलिक प्राप्त थायछे. अने शुभ अध्यवसायथी प्रसन्नचन्द्रनी पेठे तुर्तज केवलज्ञान थाय छे.

५०९ हे भव्यो ! दुर्लभ जिनवचनमां शंका न करो!!! अनादर न करो. रुचिथी तेमां आदर करो.

५१० शुभाशुभ परिणामनी तरतमतानुसार न्यूनाधिक कर्मबंध थायछे. सांसारिक स्नेह क्षणिक अने दुःखनी परंपरा देनारछे.

५११ एक दीवसमां शुभाशुभ परिणाम, जीवने घणीवार थायछे.

५१२ परिणामनी विचित्रताछे. माटे पापी पण शुभ परिणाम पामी धर्मी बनेछे.

५१३ बद्ध, निधत्त, निकाचित अने स्पृष्ट एवा अनेकधा कर्मभेदोथी आत्मा बंधायछे. बद्धकर्म कलुषित जल समानछे अथवा दो-

ताथी बांधेला सोयोना जथ्था समानछे. निधत्तकर्म दृढबंध-
नथी बांधेलुं अने निकाचितकर्म अत्यंत आकरु अने स्पृष्टकर्म
तो बगर लागेली सूइ समान शिथिल अवबोधवुं.

५१४ ज्ञानिनी बाह्यचेष्टा परतां अन्तर् परिणति जोवानी आवश्य-
कताछे, आत्माना शुभाशुभ अध्यवसायथीज मुख्यताए शु-
भाशुभ बंध पडेछे. बाह्यचेष्टा आदि अनुमानथी परीक्षा थाय
तेमां एकांत सत्य धारवानुं नथी.

५१५ जे एक जीवने द्रव्यभावथी जैन दर्शन पमाडेछे. ते चउद
राजलोक स्थित जीवने अभयदान आपेछे. कारण के जैन
धर्मथी मुक्ति पामतां चउदराजमां वसनारा जीवोनी हिंसा
करनो बंध पडेछे.

५१६ आत्मतत्त्व ज्ञान अर्पनार सद्गुरुने सर्वस्व समर्पण करवुं जोइए.

५१७ अपाय, धृति (धारणा) बे विशेषबोध स्वभावथी ज्ञान विध
छे अने अवग्रह तथा ईहाछे ते अर्थ पर्याय विषयत्वथी सा-

५२६ भवचक्रमां चार वार आहारकशरीर करनार मुनि तद्भवमां सिद्धिगामीछे.

५२७ आचारांगसूत्र वृत्ति तृतीयाध्ययन, प्रथम उद्देशामां स्त्यानर्धित्रिकोदय थएछते सम्यक्त्व माप्ति अने भवसिद्धि कोइनी थती नथी.

५२८ एक भवमां, एक जीवने, कर्मगतिवैचित्र्यताथी त्रणवेदनो उदय पण संभवेछे निशीथचूर्णि.

५२९ कोइ पण निर्भाग्यना संसर्गथी घणा भाग्यवंतोनो पण पुण्योदय हणायछे.

५३० द्रव्यथी परमाणु नित्यछे. पर्यायथी अनित्यछे. भगवती सूत्र १४ शतक-चोथा उद्देशामां कह्युंछे के-परमाणु पुग्गलेणं भंते सासए असासए? गोयमा! सियसासए,सिअअसासए,से केण ठेणं भंते एवं वुचति? गोयमा!!! दव्वठयाए सासए,पज्जवठयाए असासए, इत्यादि यत्तु केचित् परमाणोर्नित्यत्वेनतत्पर्यवाणां नित्यत्वंमन्यते तदसत्. पंचमांगे स्पष्टतोऽनित्यत्वोक्तेः, केटलाक परमाणुना नित्यपणावडे तेना पर्यायोने पण नित्य

मानेले ते मतान्तरे. मतवर्गीना पर्यायास्तिकनी अपेक्षाए
परमाणु अनन्ताए पण स्पष्ट थयेले.

५२१ कुकडानी शिखा सचित्त छे, अने मयूरनी शिखा दिपछे. आ-
चारांग वृत्ति ... दीपिकामां कहुं छे. शिखा
कुकुटस्य, शिखा मयूरस्य.

५२२ परमाधार्मिक देवताओ मरे छे. एम मतांतर सार्वजनकमां
लख्युं छे. रत्नप्रभा परमाधार्मिक देवताओ मरतां एवो
मयोग अगन्य थतो छे. (म. सा)

५२३ निश्चयनयमतवडे बारमा गुणस्थानकना अंत्य समये केवलो-
त्पत्ति अने चउदमा गुणस्थानकना अंत्य समये सिद्धत्व जा-
णवुं. व्यवहारनय मतवडे तो तेना अनंतर समयमां उभय
पण जाणवां. (म. सा)

५२४ सम्यक्त्वथी भ्रष्ट थतां जेओनो अनंत काल गयो छे तेओमां
१०८ एकठा आठ, एक समयमां सिद्धि वरे. संख्यात काल
पतित अने असंख्यात काल पतितोमां एक समयमां द

सिद्धि वरे. अप्रतिपतितसम्यक्त्वधारियोमां - एक समयमां चार उत्कृष्टा सिद्धि वरे. (प्र. सा.)

उक्तंच.

जेसि मणंतो कालो, पडिवाओ तेसि होइ अठसयं;
अप्परिवडिए चउरो, दशगं२ च सेसाणं ॥१॥

५३५ गाथा.

अंबत्तणेण जीहाइ, कूचिया होइ खीर मुदयंमि;
हंसो मुत्तण जलं, आवियइ पयं तह सुसीसो ॥१॥

५३६ दीर्घ वैताढयमां–कांचनगिरिमां चित्रविचित्र पर्वतमां यमक समक पर्वतमां तिर्यग्जृंभक देवताओ रहेछे. ते व्यंतर विशेषछे.

५३७ समवायांग वृत्तितः नारकी जे पुद्गलोनो आहार करेछे. तेने अवधिज्ञानवडे पण जाणता नथी. लोमाहारपणाथी चक्षुवडे देखी शकता नथी. असुर, व्यंतर, ज्योतिष्य अने वैमानिक जे

सम्यग्दृष्टि देवताओछे. ते विशिष्ट अवधिज्ञानथी आहारना पुद्गलोने जाणेछे. अने चक्षुवडे पण देखेछे, चक्षुनुं पण विशिष्टपणुंछे. मिथ्यादृष्टि देवताओ तो जाणता पण नथी अने देखता पण नथी. प्रत्यक्ष अने परोक्षज्ञान, तेओने अस्पष्टछे. संग्रहणी वृत्तिमां तो अनुत्तर देवोज जाणे देखेछे. पण नारक तथा ग्रैवेयक पर्यंतना देवताओ जाणता देखता नथी. एम कहुंछे. प्रज्ञापनावृत्तिमां पण एम अभिप्रायछे. तत्त्व तो ज्ञानि गम्यछे. कार्मण शरीर पुद्गलोने अनुत्तर देवो जाणेछे अने देखेछे. पण ग्रैवेयकांतो देवो जाणता नथी. तेमना अवधिमां ते पुद्गलो अगोचरछे प्रज्ञापनावृत्ति इन्द्रियपद प्रथमोद्देशामां एम जणाव्युंछे.

५१८ शुष्कवाद, विवाद, अने धर्मवाद आ त्रण प्रकारना वाद जाणवा. माध्यस्थदृष्टिथी आत्महित माटे धर्मवाद थइ शकेछे. साधुओए धर्मवाद कारण छतां करवो. पण शुष्कवाद अने विवाद ए बे करवा नहीं.

५१९ चउदमा गुणस्थानकना चरम समये केवलज्ञानी मुक्ति जतां जे कर्म पुद्गलोने निर्जरेछे. ते परित्यक्त कर्म स्वभाव विशिष्ट परमाणु पुद्गलो सर्व लोकने पण स्पर्शेछे. प्रज्ञापनासूत्रवृत्ति इन्द्रियपद प्रथम उद्देशामां कहुंछे.

५४० मनुष्य, पोताना छायापुद्‌गल प्रतिबिंबने आरीसामां देखेछे.

५४१ आकाशना अष्टमध्यरुचक प्रदेशो समभूतला प्रदेशमां मेरु मध्यमां रह्याछे. धर्मास्तिकाय अने अधर्मास्तिकायना आठ मध्य रुचक प्रदेशोछे ते आकाशना आठ रुचक प्रदेशमां सदा रहेले. ते बेनुं लोकाकाश तुल्यपणुंछे माटे पोताना प्रदेशोवडे लोकाकाशना प्रदेशोने व्यापीने अविचलपणावडे सर्वदा रहेवापणाथी. तथा जीवना आठ रुचक प्रदेशो तो स्वशरीरना मध्य भागमां सर्वदा रहेछे, केवलि समुद्‌घात कालमां मेरु मध्यस्थ आकाशना आठ रुचक प्रदेशोमां आत्माना आठ रुचक प्रदेश रहेछे. अन्यदासविचला एवेति ते आठ जीवना प्रदेशो जघन्यथी एक आकाश प्रदेशने अवगाहेछे. बेमां, त्रणमां, चारमां, पांचमां, छमां आत्माना रुचकप्रदेशो अवगाहेछे. संकोचविकाश स्वभावपणाथी उत्कर्षथी आठप्रदेशोमां एकेकमां अवगाहनपणाथी अवगाहेछे. पण विशेषके सात प्रदेशमां अवगाहता नथी. ते प्रकारना स्वभावथी. ते आठ जीवना रुचक प्रदेशो कर्मथी लेपायमान थता नथी. सर्वदा निरावरण रहेछे. बाकीना आत्माना प्रदेशो तो कर्मथी लेपायला होयछे. आवर्तमान जलनी पेठे निरंतर उद्‌वर्तन परिवर्तनपणुं शेष आत्माना प्रदेशोनुंछे. (प्र. सा)

५४२ द्रव्य मन विना भाव मन नथी. असंज्ञीनी पेठे.

५४३ द्रव्यमन तो भावमन विना पण होय. भवस्थ केवलिवत्.

५४४ सर्व एकेन्द्रियादिक असंज्ञी जीवोने द्रव्यमनना अभावथी भाव मन पण नथी. ज्यारे तो भावमन शब्दवडे चैतन्य मात्रनी विवक्षा करायछे त्यारे तो द्रव्यमन विना पण भावमन होय.

५४५ संज्ञिपंचेन्द्रियोवडे मनःपर्याप्ति नामकर्मना उदयथी मनयोग्य पुद्गलोने ग्रहण करीने मनरूपे परिणमावेलां जे पुद्गलो तेने द्रव्यमन कहेछे. ते मनोद्रव्यने अवलंबी जीव चिंतवनरूप व्यापार करेछे तेने भावमन कहेछे.

आह-नंद्यध्ययनचूर्णिकारः "मणपज्जत्तिनामकम्मोदयतो जोगोमणोदव्वे घेत्तुं मणत्तेण परिणामिया दव्वमणो भन्नइ, जीवो पुण मणपरिणामकिरियावंतो भावमणो किं भणियं होइ, मणदव्वालंबणो जीवस्स मणणवावारो भावमण भन्नइत्ति ॥

५४६ कालसूक्ष्मछे. कालथी पण क्षेत्र सूक्ष्मछे. क्षेत्रथी पण द्रव्य सूक्ष्म छे. तेथी पण भावरूप पर्याय अति सूक्ष्मतमछे.

५४७ परिकर्म, सूत्र, पूर्वगत, अनुयोग, अने चूलिका आ पांचभेद दृष्टिवादनाछे. तेमांथी पूर्वगत नामना द्वितीयभेदमां चतुर्दश पूर्व समायछे.

५४८ जातिस्मरण अने अवधिज्ञानना उत्पादनो हालमां निषेध नथी

५४९ अपर्याप्ता सर्वे जीव ओजाहारी जाणवा.

५५० भाषानुं संस्थान वज्राकारे होयछे.

५५१ परमाधामीओनी करेली वेदना पहेली त्रण नरकोमांछे.

५५२ मुनिराजो उत्कृष्टथी बेहाथनुं अन्तर राखी सुवे. अने पार्श्वे बीस आंगुल दूर राखी शयन करे.

५५३ मुनियोने त्रीरिसयाल कल्पेछे.

५५४. पन्नवणा-सूत्रकार-श्री श्यामाचार्य श्री उमास्वातिवाचकना शिष्य जाणवा. श्री वीरात् ३७६ वर्षे स्वर्गे गयाछे. नंदीसूत्र तथा तपागच्छ पट्टावलीमां अधिकारछे.

५५५ अध्यात्मयोगक्रिया चोथागुणस्थानकथी ते चउदमा गुणस्थानक पर्यंत होय. अध्यात्मसारमां.

५५६ वैक्रियशरीरवाळो जीव तथा विग्रहगतिवाळो जीव, अग्निमांथी जतो दाझे नहि.

५५७ अचक्षुदर्शनमां स्वप्नदर्शननो अन्तर्भाव थायछे, एम ठाणांगसूत्र टीकामां कह्युंछे.

५५८ निद्रा अवस्था प्रथमना त्रण गुणस्थानकमांछे. स्वप्नदशा चोथाथी छठागुणस्थानक पर्यंतछे. जाग्रतदशा सातमाथी ते बारमा सुधीछे. उजागरदशाछे ते तेरमा तथा चौदमागुणस्थानकमां जाणवी.

५५९ पांच प्रकारना अन्तराय, हास, रति, अरति, भय, जुगुप्सा, शोक, शोक, काम, मिथ्यात्व, अज्ञान, निद्रा, अविरति, राग, द्वेष ए अष्टादश दोषरहित तीर्थकरदेव जाणवा.

५६० १ घणुं भोजन करवाथी, २ अति निद्राथी, ३ अतिजागवाथी ४ झाडो (विष्टा) रोकवाथी, ५ पेशाब (मूत्र) रोकवाथी, ६ मार्गमां घणुं गमन करवाथी, ७ प्रतिकूल भोजन करवाथी, ८ इन्द्रियोना काम अत्यंत विकारथी, रोगोनी उत्पत्ति थायछे. मूत्रनिरोधथी चक्षुने हानि थायछे. झाडाना निरोधथी जीवितव्यनो नाश थायछे.

५६१ क्षेत्र अने कालनी अपेक्षाए अवधिज्ञानना असंख्यात भेद छे, द्रव्य अने भावनी अपेक्षाए अवधिज्ञानना अनन्त भेदछे. क्षेत्र अने काल, असंख्यछे तेथी अवधिज्ञानना असंख्य भेद घटे छे. पुद्गल द्रव्य अनंत अने भाव (पर्याय) पण पुद्गलद्रव्यना अनन्तछे माटे अनन्त भेद कह्याछे. (त्रि)

५६२ देवता अने नारकीओने क्षयोपशमभावे भवप्रत्ययिक अवधिज्ञानछे अने मनुष्य तथा तिर्यंचने गुणप्रत्ययिक अवधिज्ञान होयछे. (विशे)

गुणठाणामां स्नातक होय, छद्मस्थावस्थामां तीर्थंकरने कषाय कुशील चारित्र होयछे.

उत्तराध्ययन अध्ययन. ३४

५६८ कृष्णलेश्याना परिणाम-पंचास्रवना सेवनार, मन वचन कायानी गुप्ति नहि पालनार, षट्कायनो नाश करनार, आरंभ सारंभना तीव्र परिणाम सहित, सर्व जीवोने अप्रिय, आभव अने परभवनुं अस्तित्व नहि स्वीकारनार, क्रूरपरिणामवान्, इत्यादि अशुभ कृष्णलेश्याना परिणाम जाणवा.

५६९ नीललेश्याना परिणाम-इर्ष्या करवी. परजीवना अवर्णवाद बोलवा. अत्यंत कदाग्रह करवो. तपरहित अनाचारता. भाव सहित विषयलंपटता. अष्टमदनुं करवुं. शातानुं इच्छवुं. आरंभ करवो. सर्वनुं अहित करवुं. इत्यादि

५७० कापोतलेश्या-वांकुं बोलवुं, कपट करवुं, निजदोष ढांकवापणुं, मिथ्यादृष्टित्व, अनार्यत्व, वाणीथी जीवोने दुभववा. मार्मिक वचननुं बोलवुं, चोरी करवी, अन्यनी संपत्ति देखी स्वयं पाप व्यापार करवो कराववो. इत्यादि

५७१ तेजोलेश्याना परिणाम मानरहितपणुं, मायारहितपणुं, कुतूहल रहितपणुं, विनयपणुं, भावनीशुद्धि, चपलतारहितपणुं, इन्द्रियोनुं दमवुं, धर्मतत्त्वप्रत्ये स्वाध्यायादिकनुं करवुं, धर्ममांश्रद्धा, पापकृत्यभीरुता, मोक्षनी वांछा इत्यादि

५७२ पद्मलेश्या–रागद्वेषनी उपशमता, इन्द्रियोनेवशवर्ती, शुभअध्यवसाय, दयादिना परिणाम, मनयोगनी शुभमां प्रवृत्ति, अल्पभाषण करवुं, जितेन्द्रियस मुनिनी वांछा आदि

५७३ शुक्ललेश्याना परिणाम–आर्तरौद्रनो परिहार, धर्मध्यान अने शुक्लध्यानावस्थापणुं, रागद्वेषनी उपशमता, त्रणगुप्ति अने पंच समितिमां रक्तता, जितेन्द्रियता, स्वस्वरूपमां दृष्टि इत्यादि.

५७४ जिनकल्पी उपशमश्रेणि तथा क्षपकश्रेणि मांडे नहि अने तद्भवमां मुक्ति जाय नहि.

५७५ नाममंगल, स्थापना मंगल, द्रव्यमंगल, अने भावमंगल, आ चार प्रकारनां मंगळछे.

५७६ द्रव्यादिकमां नवविध उपचारथी असद्भूत व्यवहार थायछे.
१ द्रव्ये द्रव्योपचार, २ गुणेगुणोपचार ३ पर्यायेपर्यायोपचार.
४ द्रव्येगुणोपचार, ५ द्रव्येपर्यायोपचार, ६ गुणेद्रव्योपचार,
७ पर्यायेद्रव्योपचार ८ गुणेपर्यायोपचार, ९ पर्यायेगुणोपचार.

१ द्रव्येद्रव्योपचार–क्षीरनीर न्यायवत्‌जीव, पुद्गल साथे मळ्योछे माटे जीवने पुद्गल कहेवुं ते जीव द्रव्यमां पुद्गल द्रव्यनो उपचार.

२ गुणेगुणोपचार–भावलेश्या ते आत्मानो अरूपी गुणछे तेने कृष्णादिक लेश्या कहीए छीए ते कृष्णादि पुद्गलद्रव्यना गुणनो आत्मगुणमां उपचारछे माटे गुणेगुणोपचार जाणवो.

३ पर्यायेपर्यायोपचार–अश्व हस्ति प्रमुख आत्मद्रव्यना असमान जातीय द्रव्यपर्याय तेने स्कंध कहेछे. आत्माना पर्याय उपर पुद्गल द्रव्य जे स्कंध तेनो उपचार कहीए छीए ते पर्यायेपर्यायोपचार जाणवो.

४ द्रव्येगुणोपचार–हुं गौरवर्णछुं एम बोलतां हुं एटले आत्मद्रव्य अने गौरपणुं ते पुद्गलनुं उज्ज्वलतापणुं. आत्मद्रव्यमां पुद्गलना गौरगुणनो उपचार कर्यो माटे द्रव्येगुणोपचार.

५ द्रव्येपर्यायोपचार–हुं गौरछुं एम बोलतां हुं ते आत्मद्रव्य, अने गौर तो पुद्गल द्रव्यनो सामान्य जातीयपर्याय जाणवो.

६ गुणेद्रव्योपचार–यथा दृष्टान्त आ गौर देखायछे. गौरतारूप पुद्गलगुण उपरे आत्मद्रव्यनो उपचार ते गुणे द्रव्योपचार.

७ पर्याये द्रव्योपचार–देहपर्यायने आत्मद्रव्य कहेवुं ते देहरूप, पुद्गल पर्यायमां आत्मद्रव्यनो उपचार जाणवो.

८ गुणेपर्यायोपचार–मतिज्ञान ते पंचइन्द्रिय अने मनोजन्यछे माटे शरीरज कहीए अत्र मतिज्ञानरूप आत्मगुणमां शरीररूप पुद्गलनो उपचार कर्यो.

९ पर्याये गुणोपचारः–शरीर ते मतिज्ञानरूप गुणजछे. अत्र शरीर पर्यायमां मतिज्ञानरूप गुणनो उपचार कर्यो जाणवो.

५७७ श्लोक अध्यात्मसार.

अतो मार्ग प्रवेशाय, व्रतंमिथ्यादृशामपि ॥
द्रव्यसम्यक्त्वमारोप्य, ददते धीरबुद्धयः ॥ १७ ॥

ते माटे धीरबुद्धिवाळा रत्नत्रयिमार्गमां प्रवेशार्थे मिथ्यादृष्टिवाळाने पण द्रव्यसमकितनो आरोप करीने चारित्र आपेछे.

५७८ आर्तध्यान, रौद्रध्यान, धर्मध्यान अने शुक्लध्यान ए ध्यानना चार भेदछे.

५७९ अवधिज्ञानमां विभंगविकारथी प्रमाणांगुल ग्रहण करायछे. अवधिज्ञानना अधिकारथी उत्सेधांगुल प्रमाण जाणवुं एम केटलाक कहेछे. (वि. प. १८८)

५८० अवधिज्ञानी क्षेत्रथी, अंगुलना असंख्यातमो भाग देखे अतीत
अनागत क्षेत्र, क्षेत्र उपचारथी कहेवायछे. (वि)

५८१ अंगुलनो असंख्यातमो भाग देखतो छतो अवधि, कालथी
आवलिकानो असंख्यातमो भाग देखे. अंगुल संख्येय
भाग मात्र देखतो छतो अवधिज्ञानी, आवलिकानो संख्यातमो
भाग देखे. क्षेत्रथी अंगुल देखतो छतो कालथी आवलि-
कान्तर्भिन्न आवलिकाने देखे. (वि)

५८२ कालथी आवलिकाने देखतो छतो अवधिज्ञानी क्षेत्रथी बे आं-
गुलथी नव आंगुल देखे. (वि)

५८३ क्षेत्रथी हस्त प्रमाण देखतो छतो अवधिज्ञानी कालथी मुहूर्ता-
न्तर्भिन्न मुहूर्त देखे. (वि)

५८४ कालथी दिवसांतर्भिन्न दिवस देखतो छतो क्षेत्रथी गव्यूत विषय
वालुं अवधिज्ञान जाणवुं. (वि)

५८५ योजनक्षेत्र विषयवालुं अवधिज्ञान कालथी बे दीवसथी ते नव
दीवस पर्यंत देखे. (वि)

५९५ त्रीजे सास्वादन गुणस्थानकमां मूल हेतु त्रण अने उत्तरहेतु पचास.

५९६ त्रीजा गुणस्थानकमां मूलहेतु त्रण अने उत्तरहेतु तेतालीस लागसा. अव्रत बार, कषाय एकवीश अने योगदश.

५९७ चोथा गुणस्थानकमां मूल हेतु त्रण अने उत्तरभेद छेतालीस. बार अव्रत, एकवीश कषाय, अने तेरयोग.

५९८ पांचमा देशविरति गुणस्थानकमां अगियार अव्रत, सत्तरकषाय, अगियारयोग. मूल हेतु बणछे.

५९९. छठा प्रमत्त गुणस्थानकमां मूलहेतु बे, उत्तरहेतु छव्वीश, तेर कषाय, तेरयोग.

६०० अप्रमत्त सातमा गुणस्थानकमां मूलहेतु बे अने उत्तरहेतु चोवीश. तेरकषाय अने अगियारयोग.

६०६ तेरमासयोगी गुणस्थानकमां मूलहेतु एक अने उत्तरहेतु पांच अथवा सात. वे वचनना वे मनना अने एक औदारिकयोग. एवं पांचयोग जाणवा. समुद्घातनी अपेक्षाए औदारिकमिश्र अने कार्मण वधे त्यारे सातयोग. चउदमा अयोगी गुणस्थानकमां एकपण कर्मबंध हेतु नथी.

६०७ औदारिक, वैक्रिय, आहारक, तैजस, भाषा, श्वासोश्वास, मनोवर्गणा, अने कार्मणवर्गणा ए आठ प्रकारनी वर्गणाछे.

६०८ द्रव्य क्षेत्र काल अने भावथी वर्गणाना चार प्रकारछे तेनुं विशेषावश्यक पत्र १९० थी स्पष्ट स्वरूप दर्शाव्युंछे.

६०९ तैजस अने भाषाद्रव्यना आंतरामां गुरुलघु पर्याय विशिष्ट अने अगुरु लघुपर्याय विशिष्ट पुद्गल द्रव्यछे. तैजस आसन्न गुरुलघु द्रव्यछे, अने भाषा आसन्न अगुरुलघु द्रव्यछे.

६१० औदारिक, वैक्रिय, आहारक, अने तैजस द्रव्यो तथा तदाभास अपर सर्व द्रव्यो, बादर अने गुरुलघु स्वभाववाळांछे.

६१४ व्यवहारनयवादी कहेछेके हेनिश्चयवादी? एकांत गुरुवा एकांत-लघु सर्वथा द्रव्य नथी एम तुं कहेछे तेयोग्यनथी. कारणके लघुकर्मि जीवोनुं सौधर्मदेवलोकादिकमां गमन कह्युंछे. भारेकर्मिजीवोनुं सप्तमनरकमां गमन शास्त्रमां कह्युंछे. सर्वसिद्धांतज्ञोएम जाणेछे. माय जीवअने पुद्गलो ऊर्ध्वअने अधोगामिछे. उंचाथी नीचा जायछे ते गुरुताविनाकेम घटे. नीचेथी उंचे जायछे ते लघुता विना केम घटे ? माटे गुरु, लघु, गुरुलघु, अगुरु-लघु, ए चार प्रकारे वस्तु ने मानवी जोइए:—

गुरुतानिबंधन अधोगमनछे. अयोगोल्यादिनुं.

लघुतानिबंधन उर्ध्वगमन दीपकलिकादिनुंछे.

गुरुलघुत्वसाध्य तिर्यग्गमन, वायुआदिनुंछे.

अगुरुलघुताकारण अवस्थान-स्थिरता, आकाश देवलोकनीछे.

इति व्यवहारनयमत.

६१५ निश्चयनयवादी प्रत्युत्तरआपेछे.

अत्थन्निय गुरुलहुया, अन्नो दव्वाणिविरिय परिणामोः
अण्णोगइ परिणामो, नावस्सं गुरुलहु निमित्ता॥१॥

अत्र द्रव्योनी गुरुलघुता भिन्नछे, अन्यवीर्य परिणामछे. अने

नजवोजोइए: पण उंचोउछळेछेमाटे एकांते गुरुता अधोगति कारणनथी. तेमज लघुता एकांत ऊर्ध्वगतिकारणनथी.

तेथकी जणावेछे.

विरियं गुरुलहुयाणं, जहाहियं गइविवज्जयं कुणइ ॥
तहगइ ठिइ परिणामो, गुरुलहुयाओ विलंघेइ ॥२॥

यथोक्त न्यायवडे देवादिगत वीर्य गुरुलघु वस्तुओना गमननो विपर्यय करेछे. देवता पर्वतने उंचो उछाळेछे. वाप्प उंची जती होयछे तोपण करताडनादि वीर्यथी नीची जायछे. ते माटे एकांते अधोगति निबंधन गुरुता नथी. तेमज ऊर्ध्वगति निबंधन लघुता नथी. तो शामाटे अधोगत्यादि सिद्धिअर्थे गुरुलघुआदि चतुष्टय मानवा जोइए ? अर्थात् न मानवा जोइए. माटे आज परिभाषा युक्तिमतीछे. बादरवस्तु गुरुलघुछे. अने शेष सूक्ष्मवस्तु अने अमूर्त सर्ववस्तु अगुरुलघुछे. इति निश्चयनय कथनम्.

६१६ मनोवर्गणाने देखतो छतो अवधिज्ञानी क्षेत्रथी लोकना संख्यातमा भागने देखे. कालथी पल्योपमना संख्यातमा भागने देखे. कर्मवर्गणा द्रव्यने देखतो छतो अवधिज्ञानी क्षेत्रथी लोकना संख्यातमा भागोने देखे. अने कालथी पल्योपमना संख्यात भागोने देखे. (वि.)

६१७ घउद्मा रानलोकने अवधिज्ञानी देवतो छनो कालथी स्तोकोन पल्योपम देखे. कालवृद्धिना सामर्थ्यथी वर्धद्रव्यने अभिकमीने तेना उपर भुवादिवर्गणा देवतो क्रमथी परमावधि पामे.(वि)

६१८ जे अवधिज्ञानी तेजस शरीरने देखेछे ते कालथी पे भवथी ते नवभव देखेछे. (वि)

६१९ परमावधौ समुत्पन्ने सति भिन्नान्त मुहूर्तेनावश्यमेव केवलज्ञान मुत्पद्यते. परमावधिज्ञान उत्पन्न थयाते अन्तर्मुहूर्तमां अवश्य केवलज्ञान उत्पन्न थायछे. (वि)

६२० नारकीओने सेथी उत्कृष्ट अवधिज्ञान, योजनप्रमाण होयछे. जघन्यथी एकगाउ होयछे. योजनप्रमाण, रत्नप्रभा पृथ्वीमां अने एकगाउ प्रमाण सातमी नरकमां (वि)

नरकः	पहेली.	बीजी	त्रीजी.	चोथी.	पांचमी.	छठी.	सातमी.
उ. गा.	४	३॥	३	२॥	२	२	१
ज. गा.	३॥	३	२॥	२	१॥	१	०॥

६२१ सौधर्म अने इशानकल्पना देवताओ अवधिज्ञानवडे नीचुं प्रथम नरक पर्यंत देखेछे. त्रीजा अने चोथा देवलोकना देवता बीजी नरक सुधी नीचुं देखेछे. ब्रह्मलोक अने लांतकलोकना देवता त्रीजी नरक सुधी देखे. सातमा अने आठमा देवलोकना देवता चोथी नरक सुधी देखेछे. नवमा अने दशमा देवलोकना देवता पांचमी नरक सुधी देखे. अगियारमा अने बारमा देवलोकना देवता, विशुद्धतर बहु पर्याय विशिष्ट पांचमी नरकने

देखे. नवग्रैवेयकना अधस्त्य मध्यम ग्रैवेयक देवताओ छठी नरक सुधी देखे. अने उपरितन ग्रैवेयक देवो सातमी नरकने देखे. अनुत्तरविमानवासी देवताओ संभिन्न अने चारे दिशामां पोताना ज्ञानवडे व्याप्त, कन्याचोलक संस्थान एवी लोकनाडीने अवधिज्ञानवडे देखे. वैमानिकनुं अधोक्षेत्र विषयक अवधिज्ञान कह्युं. तिर्च्छुं अने उंचुं पण गुरुगमथी धारी लेवुं (वि)

६२२ द्रव्यथी परमावधिज्ञानी सर्वरुपि द्रव्यने देखे. क्षेत्रथी परमावधिज्ञानी अलोकमां पण लोकप्रमाण खांडवां देखे. एटलुं सामर्थ्य यताव्युं. कालथी अवधि असंख्यात उत्सर्पिणी अवसर्पिणीने देखे. भावथी अवधिज्ञानी; रूपिद्रव्यगत असंख्यात पर्यायने देखे. चउदराजने देखतो छतो अवधिज्ञानी प्रतिपाती अने अलोकनो एक आकाश प्रदेश देखतो अप्रतिपाति अवधिज्ञानी जाणवो.

६२३ अवधिज्ञानी परमाणु आदि देखे त्यारे अवश्य बादर द्रव्यने देखे. अने बादर द्रव्य देखतां सूक्ष्मद्रव्य देखे एवो नियम नथी.

६२४ मनःपर्यायज्ञानी मनोद्रव्याणि सूक्ष्माण्यपि पश्यति चिन्तनीयंतु घटादि स्थूलमपि न पश्यति. मनःपर्यवज्ञानी सूक्ष्मपण मनोद्रव्योने जाणेछे. चिन्तनीय घटादि स्थूलछे तोपण तेने देखी शकतो नथी.

छे. स्थूलद्रव्यछे तेथी त्यां अन्तर्मुहूर्त अवधिज्ञान उपयोगस्थिति छे. गुणो तेथी सूक्ष्मछे तेथी तेओमां आठ समय. अने गुण करतां पण पर्याय सूक्ष्मछे तेथी त्यां सात समय पर्यंत अवधिज्ञानना उपयोगनुं अवस्थान कर्युं.

२२७. अवधिज्ञानमां षट्गुणभागनी हानि वृद्धि संभवेछे. तेनुं ध्यान करवुं.

२२८ अवधिज्ञानमां फड्डक होयछे. एकजीवने संख्यात अने असंख्यात फड्डक होयछे. फड्डक त्रण प्रकारनाछे. अनुगामिक अननुगामिक,अने अनुगामिक अननुगामिक उभयमिश्र. ए त्रण फड्डक पण वळी त्रण प्रकारे होयछे. प्रतिपाती, अप्रतिपाती अने प्रतिपाती अप्रतिपाति उभयरूपमिश्र, ते मनुष्य अने तिर्यंचना अवधिज्ञानमां होयछे. देव अने नारकमां नथी. प्राय अनुगामिक अप्रतिपाति फड्डको, तिव्र विशुद्धि युक्तपणाथी तीव्र कहेवायछे. अननुगामि प्रतिपाति फड्डको तो अविशुद्धताथी मंद कहेवायछे. मिश्र तो मध्यम कहेवायछे. (वि)

६२९ अपवरक जालकांतरस्थप्रदीपप्रभोपमफड्डकावधि ज्ञान होय छे. (वि.) अपवरकादिजालकांतरस्थ प्रदीप प्रभा निर्गमस्थानानीवावधिज्ञानावरणे क्षयोपशमजन्यान्यवधिज्ञान निर्गमस्थानानीहफड्डकान्युच्यन्ते ॥

६३० नवग्रैवेयकमां अभवी तथा भवी मिथ्या दृष्टि देवता छे तेने विभंग ज्ञान होयछे.

६११ ऐकेन्द्रियमां वर्तमान वेदक, प्रकाशक, एवा केटलाकने अवधिज्ञान उत्पन्न थाय छे. जेओने अवधिज्ञान उत्पन्न थयुं नथी एवा यति श्रुत चारित्रवाळाओने प्रथम सातमा गुण स्थानकमां मनःपर्यव ज्ञान उत्पन्न थाय छे तेवा मनःपर्याय ज्ञानियो पण केटलाक पाछळथी अवधि ज्ञानना अंगीकार करनाराओ थायछे. (वि.)

६१२

गाथा.

उदय खय खउवसमो, वसम समुथ्था बहुप्पगाराउ
एवं परिणामवसा, लद्धीउ होंति जीवाणं १

उदय, क्षय, क्षयोपशम, उपशमथी थयेली बहु प्रकारवाळी लब्धियो, परिणामवशे जीवोने उत्पन्न थायछे. (वि.)

६१३ ऋजुमति अने विपुलमति अभव्य पुरुष अने स्त्रीने पण होय नहीं. (वि).

६१४ चक्रवर्त्ति, वासुदेव, बळदेव, प्रतिवासुदेव, ए भव्य होय छे अने अर्ध पुद्गल परावर्तनकाळमां मुक्ति जायछे.

६१५ सामायक चारित्रमां कर्म बंधमां मूळ हेतु बे. छे, अने उत्तर हेतु छव्वीशछे. तेर योग अने तेर कषाय॥ छेदोपस्थापनीयनुं पण ते प्रमाणे जाणवुं. परिहार विशुद्धि चारित्रमां कर्म बंधावाना मूळ हेतु बे अने उत्तर हेतु एकवीश. चार कषाय तेमां स्त्री वेद विना आठ नोकषाय, अने चार संज्वलनना तेमज योग-

नव जाणवा. सूक्ष्म संपराय चारित्रमां मूल हेतु बे अने उत्तर हेतु दश, तेमां एक संज्वलननो लोभ अने नव योग जाणवा. यथाख्यात चारित्रमां मूल हेतु कर्म बंधनमां एक छे. अने उत्तर हेतु अगियार.

६३६ श्लोक.

यथा प्रकारा यावन्तः संसारावेशहेतवः
तावन्तस्तद्विपर्यासा, निर्वाणावेशहेतवः ॥१॥

जे प्रकारना जे जे संसारना हेतुओछे तेज विपर्यासपणाने पामेला मुक्तिना हेतुओछे. जे जे कर्म बंधना हेतुओछे ते तेज कर्म नाशना हेतुओछे.

६३७ संमति निश्चय समकित प्रगटी शकेछे अने तेना हेतुओछे.

६३८ हे त्रिशलानन्दन वीराधिवीर !!! व्यवहार चारित्र स्वीकारी तमोए तेमां एकांतवास सेव्यो. तेमां निःसंगतानी मुख्यताए ध्यानमां निमग्रताज मुख्य उद्देश संभवे छे.

६३९ अज्ञानिने सहुथी बुरी एकान्त, ज्ञानयुक्त ध्यानीने सहुथी शूरी एकान्त.

६४० ध्यानमां विघ्नकारक, भय अने लज्जानो परिहार कर.

११ [illegible]

१२ [illegible]

१३ [illegible]

१४ [illegible]

१५ [illegible]

१६ [illegible]

१७ [illegible]

१८ [illegible]

१९ [illegible]

५५० हे आत्मन् तुं ज्ञानदर्शन चारित्रमयछे. तुं बाह्य दृश्यपदार्थमां नथी. चतुर्दश गुण स्थानकमां षड् गुण भागनी हानिवृद्धि संभवेछे.

६५१ जीवना पांचसो त्रेसठ अने अजीवना पांचसो त्रीस भेद थायछे. षड्द्रव्य, नव तत्त्व, सातनय, सप्तभंगी आदि तत्त्वनुं स्वरूप प्ररूपनार त्रिशला नन्दन सर्वज्ञ श्री वीरप्रभुछे. तेमने त्रिकरणयोगे द्रव्यभावे अनन्तशः वन्दन थाओ.

६५२ योगियोने ध्यानभक्ति प्रतापे धरणेन्द्र अने पद्मावती प्रत्यक्ष थायछे एवा जेना शासन देवताओछे. ते श्री पार्श्वनाथ भगवान्, आत्मानी अनन्तशक्तिना प्रकाश माटे थाओ. सकलविघ्न वृन्दनो क्षय करी परममंगलमां ध्येयरूप निमित्तपणे परिणमो. पिण्डस्थ, पदस्थ, रूपस्थ अने रूपातीत ध्यानथी पार्श्वप्रभुने भेदाभेदपणे ध्यावतां सूर्य प्रकाश विस्तारनी पेठे पदे पदे अनन्तशक्ति प्रताप विकास थाओ अने अनन्त मंगलधामभूत आत्मा थाओ.

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः

इतिश्री योगनिष्ठ मुनि महाराजश्री बुद्धिसागरजी विरचित तत्त्वबिन्दु ग्रन्थ समाप्तः

मुकाम. अमदावाद झवेरी वाडो.
आंबली पोळनो उपाश्रय.
सं. १९६६ मागसर शुदी ५ शुक्रवार
लि. मुनि. बु